

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Gintarė Pociūtė

Projekto autorė

Prof. Gintaras Balčytis

Vadovas

Kaunas, 2024

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Architektūra (6011PX003)

Gintarė Pociūtė

Projekto autorė

Prof. Gintaras Balčytis

Vadovas

Lekt. Marius Ivaškevičius

Recenzentas

Kaunas, 2024

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Gintarė Pociūtė

Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Gintarė Pociūtė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Magistro baigiamojo projekto tematika Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas

Magistro baigiamojo projekto tema, patvirtinta Dekano įsakymu Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas

Magistrantūros studijų **Magistro baigiamojo projekto** (studijų modulis M000M100)

UŽDUOTIS

Darbo tikslas

Baigiamojo (eksperimentinio) projekto sprendimais patikrinti koncepcinį architektūros, kraštovaizdžio architektūros ar miestų planavimo modelį, sukurtą ir detalizuotą tiriamojo projekto metu ir parengti magistro baigiamąjį projektą, jungiantį tyrimų ir eksperimentinio projektavimo etapus.

Darbo uždaviniai

Surinkti reikalingus duomenis projektui parengti, parengti pasirinkto objekto architektūrinį projektą, išryškinti sprendinius, kuriuos lėmė tiriamojo projekto išvadose suformuluota koncepcija, pateikti eksperimentinio projekto rezultatų vertinimą.

Darbo sudėtis

Tekstinė dalis. Titulinis puslapis, antraštinis lapas, akademinio sąžiningumo deklaracija, baigiamojo projekto užduotis (jei reikia), santrauka lietuvių k., santrauka anglų k., turinys, lentelių sąrašas (jei reikia), paveikslų sąrašas (jei reikia), santrumpų ir terminų sąrašas (jei reikia). Pagrindinė dalis: įvadas (temos aktualumas ir naujumas, tyrimo problema ir jos ištyrimo lygmuo, objektas, tikslas, uždaviniai ir metodika); apibendrinti teorinių tyrimų ir empirinių tyrimų rezultatai ir eksperimentinio projekto duomenys; skyrių išvados ir visos darbo išvados. Literatūros sąrašas, informacijos šaltinių sąrašas (jei reikia), priedai, sumažintos grafinės dalies kopijos.

Teksto (pagrindinės dalies) apimtis yra 2 – 3 autoriaus lankai (1 autoriaus lankas yra 40 000 spaudos ženklų su tarpais), t. y. apie **60 – 80 puslapių** kompiuterio teksto (šriftas Times New Roman, dydis 12, tarpas tarp eilučių 1.15, <https://www.ebooks.ktu.lt/eb/1466/rasto-darbu-rengimo-metodiniai-nurodymai/>).

Grafinė dalis.

Grafinė dalis turi sudaryti vieningą visumą ir atspindėti darbo turinį bei svarbiausius teorinių, empirinių tyrimų rezultatus (*hipotetinis modelis, koncepcinis modelis, kuriame išryškinti teiginiai, įgyvendinami eksperimentiniame projekte*), eksperimentinio projektavimo rezultatus (*projektuojamo objekto situacijos schema, esamos būklės analizės schema; projekto idėja / strategija; projektuojamo objekto detalizuoti sprendiniai: pastato – sklypo tvarkymo siūlymai, planai, fasadai / išklotinės, specifiniai pjūviai, interjero / eksterjero erdvių fragmentai, konstrukcijų detalės ir t.t. (esant būtinybei); urbanistinio komplekso – susisiekimo sistema, užstatymo tipologija, viešosios erdvės, žaliaji infrastruktūra (gamtinis karkasas), socialinė infrastruktūra, miestovaizdžio identiteto formavimo siūlymai, kvartalo / miesto dalies urbanistinis planas ir kt.; viešosios erdvės (ar jų sistemos) – funkcinės ir erdvinio formavimo (tvarkymo) zonos, ryšiai tarp jų, takų sistema, apželdinimo sistema, vandens telkiniai, dangos, mažosios architektūros elementai, apšvietimas ir kt.; bendra projektuojamo objekto vizualizacija su kontekstine aplinka, atskirų vizualinių erdvių vizualizacijos pagal poreikį*) ir koncepcinio modelio pakeitimų schemą (esant būtinybei).

Reikia atsisakyti neesminės informacijos ir išryškinti svarbiausias architektūrinių problemų sprendimo idėjas. Ekspozicijos raiškiausia dalis turėtų būti eksperimentinis projektas, iliustruojantis problemų sprendimo koncepcines nuostatas.

Grafinės dalies apimtis **10 – 16 planšetų**, kurių matmenys 70 x 100 cm (orientuoti vertikalčiai); **planšetams naudojamas 2 – 3 mm storio kartonas**. Ji turi iliustruoti studento suformuluotus koncepcinius problemų sprendimo siūlymus.

Teorinių ir empirinių tyrimų rezultatų aprašymas turi sudaryti iki **1/2** pagrindinio teksto, o grafinėje dalyje jiems skiriami **1 – 2 planšetai**.

Maketas arba foto-realistinės planuojamos teritorijos / objekto vizualizacijos.

Baigiamojo projekto tekstinės ir grafinės dalies **spausdinta kopija**.

Kalendorinis darbo planas

1. Užduoties ir eksperimentinio projektavimo principų aptarimas	2024 02 05
2. Projektuojamo objekto vietos parinkimas pagal kriterijus, nustatytus remiantis suformuluota koncepcija, projektuojamo objekto vietos analizė remiantis antriniais šaltiniais, projektavimo programos sudarymas	2024 02 12
3. Projektuojamo objekto tyrimai vietoje, projektuojamo objekto problemų ir potencialo nustatymas, projekto idėjos pirmos alternatyvos rengimas	2024 02 19
4. Analitinio darbo rezultatų ir projekto idėjinių eskizų (I variantas) peržiūra bei vertinimas	2024 02 26
5. Sprendinio strategijos/idėjos paieška, idėjos antros alternatyvos rengimas ir alternatyvių variantų vertinimas pagal nustatytus kriterijus	2024 02 26 – 2024 03 18
6. Sprendinių idėjinių siūlymų (II variantas) peržiūra ir vertinimas	2024 03 18
7. Pasirinktos alternatyvos išvystymas: sprendinių detalizacija	2024 03 25 – 2024 05 06
8. Konsultacinė peržiūra	2024 04 08
9. Konsultacinė peržiūra	2024 04 22
10. Detalizuotų sprendinių peržiūra	2024 04 29
11. Tekstinės dalies užbaigimas	2024 05 13
12. Baigiamojo projekto gynimas projekto vadovų komisijoje	2024 05 20
13. Baigiamojo projekto viešas gynimas	2024 06 04 - 2024 06 05

Konsultacijų su vadovu laikas

Savaitės diena	Statybos ir architektūros fakultetas, 307 aud., Zoom ar kita nuotolinio mokymo platforma	Darbovietė
	Laikas ir trukmė *	Laikas ir trukmė *
Pirmadienis		
Antradienis	12:00 – 14:00	
Trečiadienis		
Ketvirtadienis		
Penktadienis		

* - per savaitę skirti 2 val.

Baigiamojo projekto vadovas _____ Gintaras Balčytis *patvirtinta elektroniniu būdu*
(vardas, pavardė, parašas)

Studentas _____ Gintarė Pociūtė *patvirtinta elektroniniu būdu*
(vardas, pavardė, parašas)

2024 m. vasaris

Pociūtė, Gintarė. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovas prof. Gintaras Balčytis; Kauno technologijos universitetas, Statybos ir architektūros fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): Architektūra (Menai).

Reikšminiai žodžiai: naujos koncepcijos turgus, viešoji erdvė, bendruomenės centras, identitetas, funkcinė įvairovė, universalus dizainas, tvari regeneracija.

Kaunas, 2024. 102 p.

Santrauka

Vykstant sparčiai technologinei plėtrai ir globalizacijai, tradicinis turgus nebėra patrauklus gyventojams tiek kiek buvo anksčiau. Modernėjant visuomenei, aplinka taip pat turi keistis, turgus – ne išimtis. Darbo tikslas – išanalizuoti šiuolaikinio turgaus projektavimo principus, problemas ir parengti viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose projektą.

Gargžduose esantis UAB „Gargždų turgus“ veiklą vykdo nuo 1993 m. Įmonės valdymo organai – akcininkų susirinkimas ir valdyba. „90 proc. įmonės akcijų valdo Klaipėdos raj. savivaldybė ir 10 proc. valdo 4 smulkieji akcininkai“ (UAB Gargždų turgus, s.a.). Dabartinis esamas turgus yra pačiame miesto centre, tačiau esami statiniai nebetenkina šių dienų pirkėjų, pardavėjų ir bendruomenės poreikių.

Atlikti teoriniai tyrimai – ištirti literatūros ir antriniai šaltiniai, nagrinėjantys viešosios erdvės sampratą, istoriją, erdvės dizaino įtaką aplinkai, apibendrinti sėkmingos viešosios erdvės kūrimo principai. Siekiant sukurti naujos koncepcijos turgų, analizuojama turgaus samprata, istorija, nustatyta turgaus kaip viešosios erdvės idėja, santykis, išryškinti privalumai ir iššūkiai. Apibrėžtos galimos tvarios projekto vystymo galimybės. Išnagrinėtos gerosios praktikos ir projektavimo rekomendacijos. Remiantis gautais rezultatais sukurtas hipotetinis modelis, kuris apjungia sėkmingos viešosios erdvės ir turgavietės projektavimo principus.

Atlikti empiriniai tyrimai, iškeltoms hipotezėms patvirtinti arba paneigti buvo pasirinkta taikyti keturis pagrindinius tyrimų metodus – visuomenės ir prekybininkų apklausa, darbuotojų, specialistų interviu, vietos stebėjimai, ir antrinių šaltinių analizė. Remiantis gautais rezultatais parengtas koncepcinis modelis. Išskirti pagrindiniai principai apima fizinės, socialinės-kultūrinės ir ekonominės savybes, šie principai turi būti įgyvendinami atsižvelgiant į tam tikrus tvarios regeneracijos principus. Svarbiausia naujos koncepcijos idėja – universalus dizainas, funkcijų įvairovė, kultūros, istorinio identiteto atkūrimas naudojant modernius, šiuolaikiškus sprendimus.

Remiantis atliktais teoriniais ir empiriniais tyrimais pagrįstu koncepciniu modeliu parengtas viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas. Atlikus teritorijos esamos būklės analizę išsiaiškintas teritorijos potencialas ir galimybės. Remiantis atliktais tyrimais ir analizėmis, pertvarkoma turgaus teritorija, griaujami esami statiniai, sudarytas naujas funkcinis teritorijos zonavimas, atkuriamas istorinis identitetas. Eksperimentinio projekto metu buvo sukurta patraukli gyventojams ir lankytojams viešoji erdvė ir naujos koncepcijos turgus.

Pociūtė, Gintarė. Experimental Project of Public Space and New Concept Market in Gargždai / Master's Final Degree Project / supervisor prof. Gintaras Balčytis; Faculty of Civil Engineering and Architecture, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): Architecture (Arts).

Keywords: new concept market, public space, community centre, identity, functional diversity, universal design, sustainable regeneration.

Kaunas, 2024. 102 p.

Summary

With rapid technological development and globalisation, the traditional market is no longer as attractive to the population as it once was. As society becomes more modern, the environment must also change, and markets are no exception. The aim of this thesis is to analyse the design principles and problems of a modern market and to develop a design for a public space and a new concept for a market in Gargždai.

UAB "Gargždų turgus" located in Gargždai has been operating since 1993. The management bodies of the company are the meeting of shareholders and the board. 90 % of the company's shares are owned by the Klaipėda District Municipality and 10 % by 4 small shareholders. The current existing market is in the heart of the city, but the existing structures no longer meet the needs of today's buyers, sellers and community.

Theoretical research was carried out - literature and secondary sources on the concept and history of public space, the impact of spatial design on the environment, and the principles of successful public space design have been summarised. In order to create a new concept of the market, the concept and history of the market is analysed, the idea of the market as a public space is established, the relationship between the market and the public realm is established, and the advantages and challenges are highlighted. Possible options for the sustainable development of the project are outlined. Best practices and design recommendations are examined. Based on the results, a hypothetical model is developed which combines the principles of successful public space and marketplace design.

Empirical research was carried out, four main research methods were chosen to confirm or refute the raised hypotheses - survey of the public and merchants, interviews of employees, specialists, local observations, and analysis of secondary sources. Based on the obtained results, a conceptual model was developed. The main principles identified include physical, socio-cultural and economic features, these principles must be implemented in accordance with certain principles of sustainable regeneration. The most important idea of the new concept is universal design, variety of functions, restoration of culture and historical identity using modern, contemporary solutions.

Based on the theoretical and empirical research, a conceptual model has been developed for the experimental design of the public space and the new concept of the market in Gargždai. The analysis of the current state of the territory has revealed the potential and opportunities of the territory. Based on the studies and analyses, the territory of the market is being redeveloped, the existing buildings are being demolished, a new functional zoning of the territory is being created, and the historical identity is being restored.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	13
Įvadas	15
1. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose vizijos teoriniai ir empiriniai tyrimai	17
1.1. Teoriniai tyrimai	17
1.1.1. Viešųjų erdvių reikšmė, jų įtaka bendruomenės gerovei ir kūrimo principai	17
1.1.2. Turgaus samprata, raida ir kūrimo principai	24
1.1.3. Turgaus kaip viešosios visuomeninės erdvės idėja	28
1.1.4. Tvaraus dizaino pritaikymo galimybės kuriant naujos koncepcijos turgų	32
1.1.5. Analogų analizė	39
1.1.6. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose hipotetinis modelis	43
1.2. Empiriniai tyrimai	45
1.2.1. Empirinių tyrimų objektas, tikslas, uždaviniai ir tyrimų metodika	45
1.2.2. Sociologinis tyrimas. Visuomenės, turgaus darbuotojų ir ekspertų apklausos rezultatai	48
1.2.3. Analogiškų objektų vietos stebėjimas	61
1.2.4. Analogiškų tyrimų ir mokslinių straipsnių analizės rezultatai	65
1.2.5. Analogiškų projektų analizės rezultatai	67
1.2.6. Rezultatų apibendrinimas	70
1.2.7. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose koncepcinis modelis	73
2. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas ...	74
2.1. Eksperimentinio projekto teritorijos analizė	74
2.2. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto projektiniai sprendimai	84
2.2.1. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose urbanistinė idėja	84
2.2.2. Gargždų turgaus teritorijos tvarkymo sprendinių detalizacija	86
2.2.3. „Gargždų turgaus“ architektūrinių sprendinių detalizacija	89
2.2.4. Esminiai statinio reikalavimai	94
2.3. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto rezultatų įvertinimas	95
Išvados	97
Literatūros sąrašas	99
Priedai	103
1 priedas. Visuomenės apklausos anketos pavyzdys	103
2 priedas. Turgaus darbuotojų apklausos anketos pavyzdys	106
3 priedas. Ekspertų klausimų anketos pavyzdžiai	108
4 priedas. Sumažintas projekto grafinės dalies vaizdas	109

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Empirinių tyrimų programa.	47
--	----

Paveikslų sąrašas

1 pav. Viešosios erdvės samprata (autorės schema (2024)).....	17
2 pav. Iš skirtingų šaltinių išskirti viešųjų erdvių tipai (panašūs tipai ir potipiai sugrupuoti) (Bokmota & Šabanovas, 2018).....	18
3 pav. Viešosios erdvės tipologijos remiantis Jungtinių Tautų žmogaus gyvenviečių programa (angl. UN-Habitat) (autorės schema (2024))	19
4 pav. Viešosios erdvės elementai (autorės schema (2024)).....	20
5 pav. Teigiama viešosios erdvės įtaka (autorės schema (2024))	21
6 pav. Sėkmingos viešosios erdvės elementai (autorės schema remiantis (Project for Public Spaces, s.a.))	23
7 pav. Turgaus funkcijos (autorės schema (2024))	26
8 pav. Sėkmingos turgavietės kūrimo principai remiantis K. Zakariya ir N. Z. Harun (2014) (autorės schema (2024))	28
9 pav. Turgus kaip viešoji erdvė – privalumai ir iššūkiai (autorės schema (2024))	30
10 pav. Sėkmingo turgaus kaip viešosios erdvės kūrimo principai (autorės schema (2024))	31
11 pav. Tvaraus dizaino koncepcija remiantis JT koncepcija (1987) (autorės schema (2024))	33
12 pav. Žalioji infrastruktūra (angl. green infrastructure) (autorės schema (2024)).....	34
13 pav. Charakteristikos ir savybės būtinos tradicinės prekyvietės atkūrimui, remiantis Gaphar ir kt. tyrimu (2014) (autorės schema (2024))	36
14 pav. Tvaraus dizaino trajektorija remiantis B. Reed & Regenesys (2009) (autorės schema (2024))	36
15 pav. Regeneracinio projektavimo principų taikymas remiantis Dumitescu (2022) (autorės schema (2024))	38
16 pav. Gargždų turgaus vizija ir strateginis planas (Budginas, 2020).....	40
17 pav. Gargždų miesto centro urbanistinės koncepcijos vizualizacijos (PUPA, 2023)	40
18 pav. Adelaide centrinio turgaus aksonometrija (Wood Bagot, s.a.).....	41
19 pav. Adelaide centrinio turgaus vizualizacijos (Woods Bagot, s.a.).....	41
20 pav. Trag Blonie turgavietė (Archdaily, s.a.).....	42
21 pav. Malmö saluhall turgus. (Archdaily, s.a.).....	42
22 pav. Stackt turgus (Archello, s.a.)	43
23 pav. Hipotetinis modelis (autorės schema (2024)).....	44
24 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie Gargždų turgavietės apsilankymo dažnumą (autorės schema (2024))	49
25 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie turgaus esamos aplinkos ir išvaizdos poveikį, kuris lemia turgaus apsilankymo dažnumą (autorės schema (2024)).....	49
26 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie esamą Gargždų turgaus aplinką (autorės schema (2024))	49
27 pav. Tyrimo rezultatų schema rodanti apklaustųjų nuomonę apie dažniausias priežastis dėl kurių lankosi Gargždų turguje (autorės schema (2024)).....	50
28 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie viešosios erdvės poreikį Gargždų turguje (autorės schema (2024))	50
29 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie funkcinės įvairovės poveikį dažnesniems turgaus apsilankymams (autorės schema (2024))	51

30 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie pagrindinius elementus, kurie pritrauktų gyventojus ir miesto lankytojus į turgaus teritoriją įvairiu paros metu (autorės schema (2024))	52
31 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie saugumą Gargždų turgaus teritorijoje (autorės schema (2024))	52
32 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie elementus, kurie priverčia jaustis saugiai tam tikroje lauko erdvėje (autorės schema (2024))	52
33 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie bendruomenės centro integravimo galimybę Gargždų turguje (autorės schema (2024))	53
34 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie esantį poreikį ekologiškų produktų, sveikatingumą skatinančius užsiėmimus/renginius (autorės schema (2024))	53
35 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar jie yra patenkinti Gargždų turgaus darbo sąlygų kokybe (autorės schema (2024))	54
36 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar esama turgaus išvaizda ir aplinka lemia pirkėjų kiekį (autorės schema (2024))	55
37 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę koku paros metu galima sulaukti daugiausiai pirkėjų (autorės schema (2024))	55
38 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar modernizavus turgų, įdiegiant inovatyvius sprendimus, padidėtų apyvarta (autorės schema (2024))	55
39 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie tai, kokio amžiaus žmonės dažniausiai apsiperka (autorės schema (2024))	56
40 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę kada jų apyvarta yra didžiausia (autorės schema (2024))	56
41 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę kokia prekyba jiems yra priimtinesnė (autorės schema (2024))	57
42 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar funkcinė įvairovė pritrauktų daugiau lankytojų (autorės schema (2024))	57
43 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar reikalinga, kad turguje vyktų daugiau renginių (autorės schema (2024))	57
44 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar žmonės tik apsiperka, ar atvyksta ir pabendrauti (autorės schema (2024))	58
45 pav. Vilniaus halės turgaus fotofiksacijos 10:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))	63
46 pav. Vilniaus halės turgaus fotofiksacijos 16:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))	63
47 pav. Renginiai Vilniaus Halės turguje (Made in Vilnius, s.a.)	63
48 pav. Paupio turgaus fotofiksacijos 12:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))	64
49 pav. Paupio turgaus fotofiksacijos 18:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))	65
50 pav. Renginiai Vilniaus Paupio turguje (Made in Vilnius, s.a.)	65
51 pav. Abastos Market, Tomelloso, Spain (Archdaily, s.a.)	67
52 pav. Saint Dizier's Market, Saint-Dizier, France (Archdaily, s.a.)	68
53 pav. Baltic Station Market, Tallinn, Estonia (Archdaily, s.a.)	69
54 pav. Manifesto Market Andel, Prague, Czech Republic (Archdaily, s.a.)	69
55 pav. Tainan Market, Tainan, Taiwan (Archdaily, s.a.)	70
56 pav. Konceptinis modelis (autorės schema (2024))	73
57 pav. Teritorijos padėtis (autorės schema (2024))	74

58 pav. Istorinė miesto raida XIII-XVIII a. remiantis Jewish Gen, Kehila Links (autorės schema (2024))	75
59 pav. Istorinė miesto raida XVIII-XX a.1 pus. remiantis Jewish Gen, Kehila Links (autorės schema (2024))	75
60 pav. Istorinė miesto raida XX a. 2 pus. ir chronologinė miesto raida remiantis Jewish Gen, Kehila Links (autorės schema (2024))	76
61 pav. Susisiekimo schema (autorės schema (2024)).....	77
62 pav. Parkavimo situacijos schema (autorės schema (2024)).....	77
63 pav. Pėsčiųjų/dviratininkų takų schema (autorės schema (2024))	78
64 pav. Būsto tipologijos schema (autorės schema (2024)).....	78
65 pav. Funkcijų schema (autorės schema (2024)).....	79
66 pav. Aukštingumo schema (autorės schema (2024))	79
67 pav. Morfotipų schema (autorės schema (2024)).....	80
68 pav. Viešųjų erdvių schema (autorės schema (2024))	80
69 pav. Gamtinio karkaso schema (autorės schema (2024)).....	81
70 pav. Kultūros paveldo schema (autorės schema (2024))	81
71 pav. Esamos situacijos schema (autorės schema (2024)).....	82
72 pav. Esamos situacijos vaizdas iš viršaus (PUPA, 2023)	82
73 pav. Esama situacija (Google Maps, s.a.)	83
74 pav. Esama situacija (Google Maps, s.a.)	83
75 pav. Esamas turgaus išplanavimas (autorės schema (2024))	84
76 pav. Urbanistinio formavimo idėja (autorės schema (2024)).....	85
77 pav. Teritorijos funkcinis išplanavimas (autorės schema (2024))	86
78 pav. Ryšiai tarp funkcijų (autorės schema (2024))	87
79 pav. Numatomos dangos (nuotraukos iš Pinterest, s.a.).....	88
80 pav. Akmens naudojimas Gargždų miesto architektūroje, keliuose, vietoženkluose (Gargždų krašto muziejus, s.a.)	88
81 pav. Gargždų turgaus aikštė istorinėse fotografijose (Gargždų krašto muziejus, s.a.)	89
82 pav. Tūrinio formavimo idėja (autorės schema (2024)).....	90
83 pav. Aikštės panaudojimo scenarijai (autorės schema (2024)).....	91
84 pav. Gargždų turgaus ir lauko dengtos prekyvietės 1 ir 2 aukšto planai (autorės brėžiniai (2024))	91
85 pav. Pastato funkcinis zonavimas (autorės schema (2024)).....	92
86 pav. Naujos ir senos architektūros Gargžduose palyginimas (Klaipėdos rajono laikraštis Banga, s.a.; Gargždų krašto muziejus, s.a.)	92
87 pav. Gargždų turgaus vizualizacijos (autorės vizualizacijos (2024)).....	93
88 pav. Projektuojamo turgaus ir degtos prekyvietės fasadų brėžiniai (autorės brėžiniai (2024)) ...	93

Santrumpų ir terminų sąrašas

Terminai:

Aikštė – atvira, netrukdoma erdvė judėjimui po atviru dangumi, vieša urbanistinė erdvė, kurios išsklotinės uždarnos – formuojamos pastatų (*Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.*).

Gentrifikacija – „miesto rajono, dažniausiai einančio netoli centro, transformacijos procesas, kurio metu apleistas, žemesnes pajamas gaunančių socialinių sluoksnių gyvenamas rajonas tampa prestižiniu, pasižyminčiu aukštomis nekilnojamo turto kainomis“ (*Wikipedija, 2021*).

Mugės – dideli metiniai turgūs (*Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.*).

Regeneracija – (lot. regeneratio – atnaujinimas) apibrėžiama kaip tam tikro objekto atkūrimas, atnaujinimas ar at(si)statymas (*Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.*).

Rekonstrukcija – funkcinių, planavimo ir erdvės struktūrų pakeitimas pagal naujus funkcinius, technologinius ir meninius reikalavimus, panaudojant rekonstrukcijos priemones (Jurkštas, 1994).

Revitalizacija – „teritorijos, nekilnojamojo kultūros paveldo modernizavimo būdas: funkcionalumo gražinimas jų nykstančioms dalims, aplinkos kokybės, ūkinio aktyvumo, socialinės integracijos plėtra. Revitalizacija išsaugo perspektyvias senąsias funkcijas ir sukuria naujų, pagyvina socialinę, ekonominę veiklą teritorijoje, suteikia jai naujų estetinių savybių, padidina patrauklumą, pritraukia naujus gyventojus“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.*).

Turgus – „prekyvietė, dažnai su tam tikrais statiniais (halėmis, paviljonais, kioskais), arba specialus pastatas, kuriame reguliariai prekiaujama maisto ir (ar) kitomis plataus vartojimo prekėmis. Prekiauja smulkūs prekybininkai, amatininkai, savo išaugintą produkciją parduoda ūkininkai. Prekyba tik mažmeninė, vyksta tam tikromis savaitės dienomis ar visą savaitę, už nupirktas prekes dažniausiai atsiskaitoma grynaisiais pinigais“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.*).

Turgaus aikštė – „neužstatyta miesto ar kaimo dalis, kurioje perkami ir parduodami įvairūs daiktai. Turgaus aikštės būdavo aktyvaus miestų gyvenimo dalis, centrai. Pasižymėjo savita architektūra. Dar ir šiais laikais turgaus aikštės kai kur yra centrinėje miesto dalyje, kur greta stovi rotušės, kitų savivaldos institucijų (pvz., pirklių organizacijų, prekybos rūmų) būstinės“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.*).

Tvarus dizainas – fizinių objektų, urbanizuotos aplinkos ir paslaugų projektavimo filosofija, atitinkanti ekologinio tvarumo principus, skirta pagerinti pastato gyventojų sveikatą ir komfortą (*Wikipedija, 2023*).

Viešoji erdvė (angl. public space) – „gyvenamosios vietovės urbanizuotos teritorijos erdvinės struktūros elementas, skirtas visuomenės bendriesiems interesams“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.*).

Viešoji erdvė urbanistinėje struktūroje – „tai antropogenizuota, dėl įvairių istorinių, socialinių įvykių atsiradusi, trijų dimensijų - erdvinė, atvira arba uždara erdvė, kuri yra laisvai prieinama kiekvienam žmogui, ir kurioje nėra varžomas žmogaus judėjimas, užtikrinama laisva komunikacija ir socialiniai interesai bei kitokia veikla“ (*Wikipedija, 2023*).

Žalioji infrastruktūra – „strategiškai suplanuotas gamtinių ir pusiau gamtinių zonų tinklas ir kiti aplinkos objektai suprojektuoti ir tvarkomi siekiant sudaryti sąlygas įvairioms ekosisteminėms paslaugoms. Ji apima žaliąsias zonas (arba mėlynąsias jei tai jūrinės ekosistemos) ir kitus fizinius sausumos (įskaitant pakrantes) ir jūrinius objektus. Sausumos žaliosios infrastruktūros gali būti tiek kaimuose, tiek miestuose“ (Kapočiūtė, Kazlauskas ir Znutaitė, 2020).

Įvadas

Tyrimo problematika ir aktualumas

Vykstant sparčiai technologinei plėtrai ir globalizacijai, tradicinis turgus nebėra patrauklus gyventojams tiek kiek buvo anksčiau. Modernėjant visuomenei, aplinka taip pat turi keistis, turgus – ne išimtis. Turgus, kaip viešosios visuomeninės erdvės idėja yra itin aktualus ir svarbus tyrimo objektas šiandienos visuomenėje dėl savo galimybių pagerinti bendruomeniškumą, sveiką gyvenseną, fizinį aktyvumą, tvarumą, estetinę miesto aplinką, ekonomikos augimą. Šis tyrimas gali suteikti naudingų įžvalgų, kaip sukurti naują turgaus koncepciją, kuri apima ne tik tradicinę prekybą, bet ir tampa gyva socialine aikšte.

Darbo tikslas – išanalizuoti šiuolaikinio turgaus projektavimo principus, problemas ir parengti viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinį projektą, pagrįstą teoriniais, empiriniais tyrimais ir eksperimentiniu projektu.

Tyrimo objektas

Baigiamojo darbo objektas – Gargždų miesto turgus.

Darbo struktūra – chronologinė.

Tyrimo uždaviniai

1. Išnagrinėti viešosios erdvės sampratą, istoriją, suprasti kaip keitėsi jos reikšmė skirtingais laikotarpiais, nustatyti kaip viešoji erdvė yra klasifikuojama ir kokie yra jos elementai, ištirti viešosios erdvės dizaino įtaką aplinkai bei išanalizuoti galimus sėkmingus viešosios erdvės kūrimo principus.
2. Ištirti turgaus aikštės sampratą, raidą skirtingais laikotarpiais ir svarbą Lietuvos kontekste, nustatyti tipologiją, funkcijas ir sėkmingos turgavietės kūrimo principus.
3. Išnagrinėti turgaus kaip viešosios erdvės idėją, santykį, išryškinti privalomus ir iššūkius, įrodyti, kad turgus yra viešoji erdvė ir nustatyti sėkmingo turgaus kaip viešosios erdvės kūrimo principus.
4. Išnagrinėti tvaraus dizaino pritaikymo galimybes kuriant naujos koncepcijos turgų, pasitelkiant žaliąją infrastruktūrą ir tvarią regeneraciją.
5. Išanalizuoti kitų architektų Gargždų turgaus siūlomas koncepcines strategijas, išanalizuoti turgaus kaip viešojo erdvės gerąsias užsienio praktikas, suprasti kokie sprendimai gali būti pritaikyti Gargždų kontekste.
6. Išsiaiškinti pagrindinę problematiką ir parengti hipotetinį modelį.
7. Atlikti empirinius tyrimus, apibendrinti jų rezultatus ir pagal gautus atsakymus parengti viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose koncepcinį modelį.
8. Vadovaujantis koncepciniu modeliu, parengti eksperimentinį viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinį projektą ir apibendrinti eksperimentinio projekto rezultatus.
9. Apibendrinti teorinių tyrimų, empirinių tyrimų bei eksperimentinio projektavimo rezultatus, išgryninti viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto galimybes ir pagrindinius principus.

Metodologija

Teoriniai tyrimai – literatūros susijusios su temos aktualumu analizė. Analogiškų projektų studija, išskirti svarbiausius sprendinius, kurie gali būti pritaikomi eksperimentiniame projekte. Hipotetinio modelio formavimas.

Empiriniai tyrimai – empirinių tyrimų programos parengimas, siekiant patvirtinti arba paneigti išsikeltas hipotezes. Empirinių tyrimų atlikimas – sociologinė apklausa, stebėjimai vietoje, analogiškų tyrimų, mokslinių straipsnių, dokumentų ir analogų analizė. Gautų rezultatų apibendrinimas ir koncepcinio modelio formavimas.

Eksperimentinis projektas – tyrimais pagrįstų sprendinių pritaikymas eksperimentiniame projekte ir galutinių sprendinių vertinimas.

Darbo eiga ir struktūra

Baigiamajame magistro darbe atliekama pirminių ir antrinių šaltinių analizė, tiriami analogiškų projektų pavyzdžiai, atliekami aktualūs empiriniai tyrimai. Gavus analizės ir empirinių tyrimų rezultatus – formuluojamas koncepcinis modelis, nusakantis pagrindinius viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto projektavimo principus. Remiantis šiais principais, kuriamas viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas, vystoma jo vizija.

Magistro baigiamasis darbas susideda iš 4 pagrindinių dalių:

1. Teoriniai tyrimai
2. Empiriniai tyrimai
3. Eksperimentinis projektas
4. Baigiamojo magistrinio darbo apibendrinimas

1. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose vizijos teoriniai ir empiriniai tyrimai

1.1. Teoriniai tyrimai

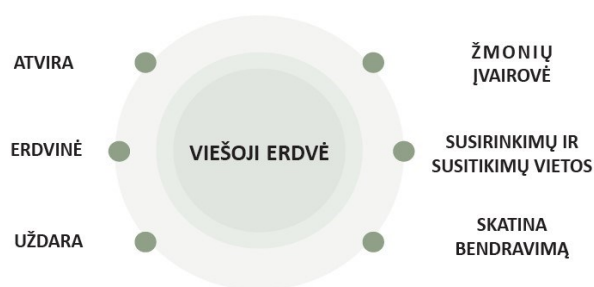
1.1.1. Viešųjų erdvių reikšmė, jų įtaka bendruomenės gerovei ir kūrimo principai

Viešosios erdvės samprata

Pasak T. Grunskį, viešosios erdvės sąvoka yra skirtingai apibrėžiama skirtingų sričių specialistų. Iki šių dienų viešosios erdvės samprata nėra tiksliai apibrėžta. Dažnai į viešąsias erdves žvelgiama ne kaip į vieningą sistemą, bet kaip į pavienius objektus (Grunskis, 2013). „Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatyme“ viešoji erdvė apibrėžiama kaip „gyvenamosios vietovės urbanizuotos teritorijos erdvinės struktūros elementas, skirtas visuomenės bendriesiems interesams“ (Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas, 2023). Tačiau Bokmota & Šabanovas mano, kad „ši apibrėžtis tik paaiškina, kas yra viešoji erdvė, tačiau neįvardija kokius elementus ji apima“ (Bokmota & Šabanovas).

Išnagrinėjus daugiau antrinių šaltinių buvo galima pastebėti išreikštas skirtingas nuomones dėl viešosios erdvės sampratos. J. Gehl teigia, kad viešąją erdvę apibendrina visa erdvė, kuri yra tarp įvairios paskirties pastatų (J. Gehl, 2011). K. Jakovlevo – Mateckio nuomone, viešoji erdvė yra miesto parkai (Jakovlevas – Mateckis, 2013). T. S. Butkus viešąją erdvę įvardija „vieta, kurioje kiekvienas, bet kokios lyties, rasės, tautybės, amžiaus ar socialinio sluoksnio pilietis gali mėgautis sambūviu su kitais žmonėmis, atstovauti kolektyviniam ir bendram interesui, nenustelbdamas ar nenaikindamas jo įvairovės. Miestų teorijoje viešoji erdvė dažniausiai traktuojama kaip vienas iš svarbiausių urbanistinės struktūros dėmenų, apimančių neužstatytas (atviras), statinių apribotas (uždaras) ir žaliąsias (kintančias) miesto erdves. Istorinėse miesto dalyse, turinčiose nekilnojamosios kultūros vertybės statusą, išskirtinės reikšmės įgauna ir erdvė virš pastatų, kuriems yra nustatytas tam tikras aukščio reglamentas. Todėl dangaus skliautas virš privačios teritorinės erdvės taip pat yra viešoji erdvė“ (Butkus, 2009). S Carr, M. Francis, L. G. Rivlin ir A. M. Stone viešąją erdvę apibrėžia, kaip atvirą miesto erdvę, kuri skatina gyventojų tarpusavio bendravimą (Carr, Francis, Rivlin ir Stone, 1992).

Galima pastebėti, kad dažnai viešąją erdvę yra vadinami tam tikri objektai, urbanistiniai dariniai, kurie iki šiol nebuvo suprantami kaip tradicinė miesto viešoji erdvė (Grunskis, 2013). „Kai kurie autoriai patikslina, kad normatyviniu požiūriu erdvės laikomos viešosiomis, jei jas suteikia ir prižiūri vietos valdžia, jei jos yra atviros ir jomis gali be apribojimų pasinaudoti visi miesto bendruomenės nariai“ (R. Buivydas, 2010).

1 pav. Viešosios erdvės samprata (autorės schema (2024))

Viešųjų erdvių tipologija ir elementai

Viešosios erdvės tipai skirtinguose šaltiniuose apibrėžiami įvairiai. Pasak T. S. Butkaus „urbanistai išskiria tokius viešųjų erdvių tipus: gatvę, pasažą, krantinę, aikštę, skverą, parką, kapines. Tiesa, paskutiniai trys tipai kraštovaizdžio specialistų neretai priskiriami želdynams. Tačiau reikėtų patikslinti: viešojoji erdvė yra urbanistinės struktūros kompleksas (platesnė reikšmė), želdynai – urbanistinės struktūros elementų grupė (siauresnė reikšmė). Reikėtų pasakyti ir tai, kad, šalia „grynųjų“ viešosios erdvės tipų, egzistuoja ir daugybė tam tikrą nuosavybės formą turinčių viešųjų zonų. Tai municipalinė erdvė pastato viduje (savivaldybė, viešojoji biblioteka, koncertų ar teatro salė), privati statinių apribota erdvė arba erdvė pastatų viduje (turgus, autobusų ir traukinių stotys, oro uostai). Atskirą grupę sudarytų ir inžineriniai statiniai – tiltai, viadukai, metro stotys ir tuneliai. Tačiau poindustriniame mieste, klasikinė viešojoji erdvė ima nebeišsistiekti tradicinės apibrėžties rėmuose. Miesto struktūroje atsiranda nauji viešųjų erdvių tipai: pusiau privačios viešosios erdvės, nusavintos viešosios erdvės, virtualizuoti urbanistinės erdvės taškai-sąsajos. Augant privataus sektoriaus įtakai miesto planavimo procese, tradicinės viešosios erdvės ima įgauti naujų bruožų“ (Butkus, 2009).

Atliktame T. Bokmotos ir S. Šabanavo tyrime, kuriame buvo analizuojami skirtingų autorių darbai ir literatūros šaltiniai, buvo išgryninti pagrindiniai viešųjų erdvių tipai (žr. 2 pav.) (Bokmota & Šabanovas, 2018).

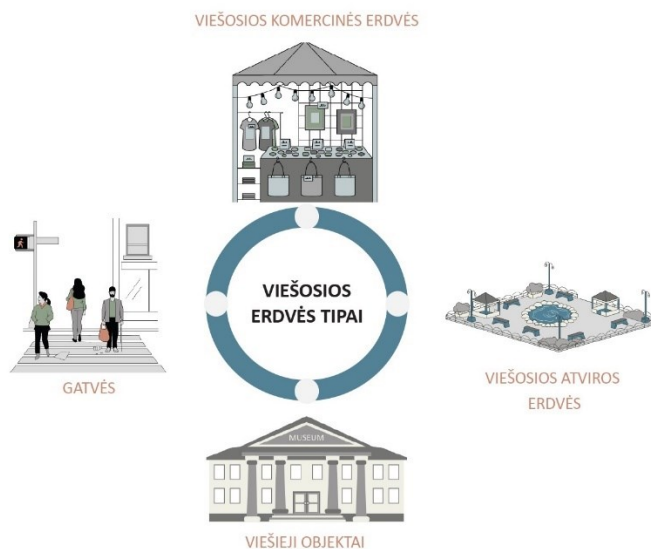
Viešųjų erdvių tipai Types of Public Spaces Šaltinis Source	Aikštė, skveras / Square	Parkas / Park	Gatvė / Street	Šaligatviai / Sidewalks	Pasažas / Passage	Krantinė / Quay	Priepilauka / Dock	Gatvės prekyvietė / Street market	Prekybos centras / Shopping Center	Konferencijų centras Conference Center	Bendruomenės centras Community Center	Foje / Lobby	Kapinės / Cemeteries	Žaidimų aikštelė / Playground	Vidiniai kiemai / Inner Courtyards
Amerikos planavimo asociacija American Planning Association, 2017	+	+					+		+	+			+		
UNESCO, 2017	+	+	+	+											
J. Rowntree fondo studija „Viešųjų erdvių socialinė vertė“ / J. Rowntree Foundation publication “The Social Value of Public Spaces”, 2007		+	+					+	+		+			+	+
Visuomeninės geografijos žodynas The Dictionary of Human Geography, 2009	+	+	+												
T. S. Butkus, 2007	+	+	+		+	+									
J. Kamičaitytė-Virbašienė, A. Narvydas, 2013	+	+		+										+	
I. Gražulevičiūtė-Vileniškė, A. Ražauskaitė, L. Ažukaitė, V. Bartininkaitė, L. Kulbokaitė, J. Kameneckas, 2011	+	+												+	
T. S. Butkus, 2009	+	+	+		+	+								+	
J. Gehl, B. Svarre, 2013	+	+	+	+				+	+						

2 pav. Iš skirtingų šaltinių išskirti viešųjų erdvių tipai (panašūs tipai ir potipiai sugrupuoti) (Bokmota & Šabanovas, 2018)

„Joje pateikti įvairūs šaltiniai ir įvardyti viešųjų erdvių tipai. Paaikškėjo, kad daugumoje šaltinių viešąją erdvę yra laikoma aikštė, skveras, gatvė ir parkas. Pastarasis visuose šaltiniuose buvo įvardytas kaip viešojoji erdvė, o lietuviškoje literatūroje, ypač kraštovaizdžio mokslų atstovų, pavyzdžiui, kraštovaizdžio architektų, dažnai priskiriamas želdynams ir nėra laikomas viešąja erdve.[...] kiti autorių įvardyti viešųjų erdvių tipai yra kur kas rečiau apibrėžiami kaip viešosios erdvės. Likusios viešosios erdvės buvo išskirtos tik viename ar dviejuose šaltiniuose. Tai apima tokius jų tipus: šaligatvį, pasažą, krantinę, kapines, žaidimų aikštelę, vidinius kiemus, priepilauką,

prekyvietę, prekybos centrą, konferencijų centrą, bendruomenės centrą ir fojė. Taigi pagrindinėmis viešosiomis erdvėmis šaltiniuose yra laikoma aikštė, skveras, gatvė ir parkas“ (Bokmota ir Šabanovas, 2018).

Nagrinėjant Jungtinių Tautų žmogaus gyvenviečių programą (angl. UN-Habitat) viešosios erdvės koncepcija buvo vertinama platesniu kontekstu. Jų dokumentuose ir straipsniuose išskiriamos 4 pagrindinės kategorijos (žr. 3 pav.).

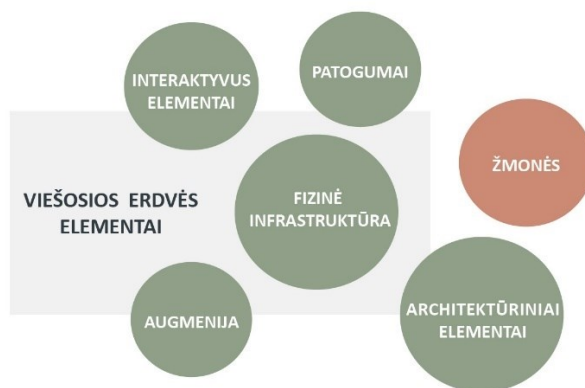

3 pav. Viešosios erdvės tipologijos remiantis Jungtinių Tautų žmogaus gyvenviečių programa (angl. UN-Habitat) (autorės schema (2024))

Viešosios erdvės yra, bet kurios klestinčios bendruomenės pagrindas. Jie tarnauja kaip susitikimo taškai, poilsio vietos ir kultūrinių mainų centrai. Viešosioms erdvėms būdinga daugybė esminių elementų, kurie bendrai formuoja viešosios erdvės formą ir funkciją. Pasak T. Grunskį, „vienas iš pagrindinių viešosios erdvės elementų yra erdvinis išdėstymas, apimantis takų, aikščių ir susibūrimo zonų išdėstymą. Šiuo atžvilgiu apgalvotas dizainas gali palengvinti judėjimą, skatinti socialinę sąveiką ir sukurti darnios erdvės jausmą“ (Grunskis, 2013). Baldai ir patogumai yra labai svarbūs elementai, pradedant nuo suoliukų ir sėdimų vietų, baigiant tokiais patogumais kaip geriamieji fontanai, atliekų talpyklos ir dviračių laikikliai. Šios funkcijos padeda padidinti naudotojų komfortą, patogumą, todėl erdvė tampa patrauklesnė ir pritaikyta įvairiai veiklai bei skirtingiems asmenų poreikiams. Augmenija ir kraštovaizdis sudaro neatskiriamus viešųjų erdvių komponentus, suteikiančius estetinį patrauklumą, šešėlį ir ryšį su gamta. Gerai išdėstyta žaluma ne tik prisideda prie vizualinio erdvės pobūdžio, bet ir skatina ramybės bei atokvėpio jausmą miesto aplinkoje. (UN-Habitat, 2018).

Architektūriniai elementai, tokie kaip fasadai, įėjimai ir orientyrai, yra labai svarbūs nustatant viešųjų erdvių tapatybę ir charakterį. Šios savybės dažnai tarnauja kaip dėmesio centras, suteikiantis erdvei išskirtinės savybes padedančias vartotojams orientuotis aplinkoje (J. Gehl, 2010). Viešojo meno ir instaliacijų elementai gali būti naudojami kūrybiškumui ir kultūrinei reikšmei įterpti į erdvę. Skulptūros, freskos ir interaktyvios instaliacijos ne tik suteikia estetinės vertės, bet ir skatina intelektualinį bei emocinį įsitraukimą, praturtindamos bendrą lankytojų patirtį. Apšvietimas yra dar vienas svarbus elementas, nes jis praplečia viešųjų erdvių naudojimą iki vakaro ir prisideda prie saugumo. Apgalvotas apšvietimo dizainas gali sukurti atmosferą, išryškinti pagrindines savybes ir

sukurti saugumo jausmą, užtikrinant, kad erdvė išliktų prieinama, ir kviečianti visą parą (Project for Public Spaces, s.a.).

4 pav. Viešosios erdvės elementai (autorės schema (2024))

Viešosios erdvės dizaino įtaka aplinkai

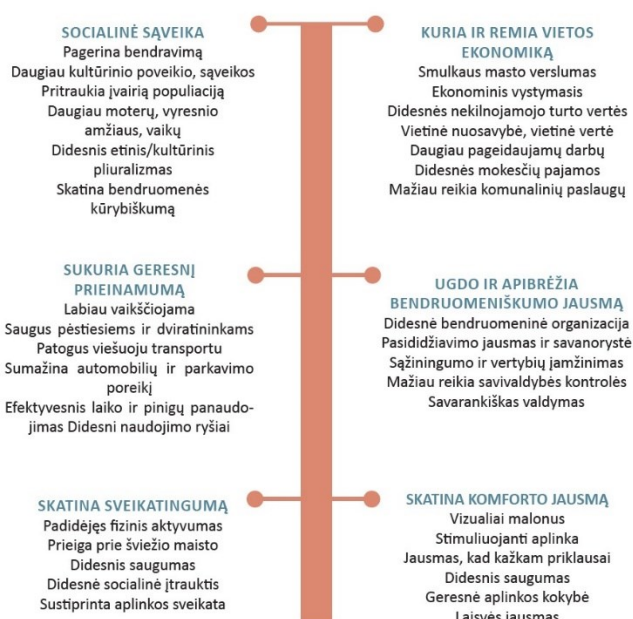
Dažnai girdime žmones kartojančius garsiąją Aristotelio frazę „žmogus iš prigimties yra socialus gyvūnas“ (Aristotle, 1813). Žmonės nesugeba būti izoliuoti ir turi būti kitų akivaizdoje. Viešosios erdvės, kaip svarbi socialinė ir aplinkos infrastruktūra, kurioje žmonės gali susisiekti su išoriniu pasauliu, ir patirti galimybę būti su kitais, gali būti galingas pokyčių svertas. „Tai erdvė, suteikianti žmonėms galimybę pamatyti kažką naujo, pasijusti kitaip, mokytis ir pasisemti įkvėpimo. Viešoji erdvė gali būti suvokiama ne tik kaip vieta, bet ir kaip patirtis. Viešosios erdvės vaidina gyvybiškai svarbų vaidmenį socialiniam žmonių vystymuisi įvairiais lygmenimis, nuo mažų apylinkių parkų iki didelių miesto centro aikščių. Tai labai vertingos vietos, kuriose susiburia skirtingos kilmės žmonės ir pasisemia naujų idėjų, vien būdami žiūrovais. Būti tarp kitų, matyti ir girdėti kitus, gauti impulsus iš kitų, reiškia teigiamą patirtį“ (Gehl, 1987). Viešųjų erdvių dizainas vaidina svarbų vaidmenį formuojant aplinką ir gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį.

Nuo tvarumo iki saugumo – sėkmingų miesto viešųjų erdvių privalumai padeda patenkinti įvairius bendruomenės poreikius ir veikti kaip jungties taškas, didinantis bendruomenės sveikatą ir gyvybingumą.

Teigiama viešosios erdvės įtaka aplinkai:

- kuria bendruomeniškumo jausmą: gerai suplanuotos viešosios erdvės skatina socialinę sąveiką, bendruomenės susibūrimus, suteikia žmonėms galimybę užmegzti ryšius, santykius (Project for Public Spaces, s.a.);
- gerina žmogaus fizinę ir psichologinę sveikatą: prieinamos, kviečiančios viešosios erdvės skatina fizinį aktyvumą, kuris yra labai svarbus norint išlaikyti gerą sveikatą. Žmonės, kurie praleidžia daugiau laiko kitokioje erdvėje, nei jiems tai yra įprasta, pagerėja susikaupimas, mažėja stresas, padidėja laimės lygis, bei pagerėja psichinė savijauta (Europos komisija, 2021);
- įtraukimas ir prieinamumas: apgalvotas dizainas užtikrina, kad viešosios erdvės būtų prieinamos įvairaus amžiaus, gebėjimų ir socialinės bei ekonominės padėties žmonėms. Tai skatina įsitraukimą ir leidžia kiekvienam mėgautis šių erdvių privalumais, todėl mažinama atskirtis, praplečiamos žmonių galimybės (Project for Public Spaces, s.a.);

- kultūros klestėjimas: į tai galima žiūrėti kaip į visuomenės kultūros vystymosi vartus. Viešojoje erdvėje suteikia galimybę žmonėms iš įvairių kultūrų, sluoksnių susiburti ir pademonstruoti save, ir tuo pačiu patirti naujas jiems dar nepažįstamas kultūras (UN-Habitat, 2020);
- skatina asmeninį tobulėjimą: viešojoje erdvėje padeda ugdyti asmeninius idealus ir vertybes bei suvokti savo charakterį, ir įsitikinimus. Individo dalyvavimas didesnėje miesto kultūroje nuramina jo asmenybės išskirtinumą visuomenėje (Project for Public Spaces, s.a.);
- ekonominė nauda: gerai suplanuotos viešosios erdvės skatina vietos ekonomiką, pritraukia įmones, turistus ir gyventojus. „Viešosiose erdvėse turistai gali patirti tikrą naujojo miesto pojūtį ir kultūrą. Viešosios erdvės, kaip ir vieta, ir reginys, susitikimo vieta, ir socialinė vieta, leidžia mums konceptualizuoti ir reprezentuoti miestą“ (Zukin, 1995);
- gerinamos žaliosios jungtys ir biologinė įvairovė: apgalvotas viešosios erdvės dizainas gali apimti žalius elementus, tokius kaip medžiai, krūmai ir vietiniai augalai. Tai skatina biologinę įvairovę, suteikia buveinę laukinei gamtai ir prisideda prie bendros ekologinės gerovės (Project for Public Spaces, s.a.);
- mažinamas klimato kaitos poveikis: tinkamai suprojektuotose viešosiose erdvėse naudojami darnaus dizaino sprendimai, kurie mažina klimato kaitos poveikį, gerina oro, vandens, dirvožemio kokybę, tausoja žemės išteklius (UN-Habitat, 2020).

5 pav. Teigiama viešosios erdvės įtaka (autorės schema (2024))

Nors viešosios erdvės gali turėti daug teigiamo poveikio, jos gali turėti neigiamą poveikį bendruomenėms ir aplinkai, jei nėra tinkamai suprojektuotos ar prižiūrimos.

Neigiama viešosios erdvės įtaka aplinkai :

- saugumo jausmo trūkumas: prastai suplanuotos arba prastai prižiūrimos viešosios erdvės gali tapti nusikalstamos veiklos prieglobsčiu, todėl gyventojai ir lankytojai gali jaustis nesaugūs. Tinkamo apšvietimo trūkumas, netinkamas matomumas ir apleista priežiūra gali prisidėti prie šios problemos (Project for Public Spaces, s.a.);

- socialinė atskirtis: viešosios erdvės, kurios nėra sukurtos taip, kad būtų įtraukios ir prieinamos, gali netyčia išskirti tam tikras žmonių grupes, įskaitant neįgaliuosius, pagyvenusius žmones ar tautines mažumas (Teen ink, 2021);
- aplinkos teršimas: netinkamas viešųjų erdvių valdymas gali sukelti aplinkos blogėjimą. Pavyzdžiui, šiukšlinimas, tarša ir netinkamas atliekų šalinimas gali pakenkti vietinėms ekosistemoms ir laukinei gamtai (Europos Komisija, 2021);
- neigiamas poveikis vietinėms įmonėms: prastai suplanuotos viešosios erdvės gali atgrasyti pėsčiųjų srautą ir neigiamai paveikti netoliese esančias įmones, ypač jei jose trūksta patogumų, pvz., sėdimų vietų, pavėsio ar prieinamumo funkcijų (Zukin, 1995);
- eismas ir spūstys: viešosios erdvės, kurios nėra tinkamai integruotos į miestų planavimą, gali sukelti transporto spūsčių ir susisiekimo problemų. Tai gali turėti įtakos pėsčiųjų, dviratininkų ir transporto priemonių srautui (Project for Public Spaces, s.a.);
- kultūrinis neįautrumas: viešosios erdvės, kuriose neatsižvelgiama į kultūrinį, istorinį ar socialinį bendruomenės kontekstą, gali būti vertinamos kaip nepagarbios ar išstumiančios (Zukin, 1995);
- gamtinės aplinkos naikinimas: netinkamai suplanuotos viešosios erdvės gali sukelti aplinkosaugos problemų, tokių kaip dirvožemio erozija, biologinės įvairovės nykimą ir natūralių buveinių sutrikimą (Project for Public Spaces, s.a.).

Svarbu suprasti, kad šis neigiamas poveikis nėra būdingas viešosioms erdvėms, o yra prasto planavimo, priežiūros stokos arba netinkamo bendruomenės poreikių įvertinimo rezultatas. Tinkamas projektavimas, priežiūra ir bendruomenės įsitraukimas gali padėti sušvelninti šį neigiamą poveikį ir užtikrinti, kad viešosios erdvės būtų naudingos visiems.

Sėkmingos viešosios erdvės kūrimo principai

Viešosios erdvės kūrimas yra svarbus miesto planavimo aspektas, kuris tiesiogiai veikia gyventojų gerovę ir bendruomenės dinamiką. Sėkminga viešosios erdvės kūrimo strategija yra nepaprastai svarbi siekiant sukurti gyvybingą, draugišką ir kultūriškai įdomią miesto aplinką. Principai, kad sukurti sėkmingą viešąją erdvę, įvairiose šaltiniuose išdėstomi skirtingai, nėra vienos nuoseklios sistemos, kurią būtų galima taikyti. Efektyvias viešąsias erdves sukurti yra itin sunku, nes retai suvokiamas jų sudėtingumas, nėra konkrečių gairių, kuriomis būtų galima naudotis. Pasak W. H. Whyte, „sunku sukurti erdvę, kuri nepritrauktų žmonių. Stebėtina, kaip dažnai tai buvo daroma“ (Whyte, 1980).

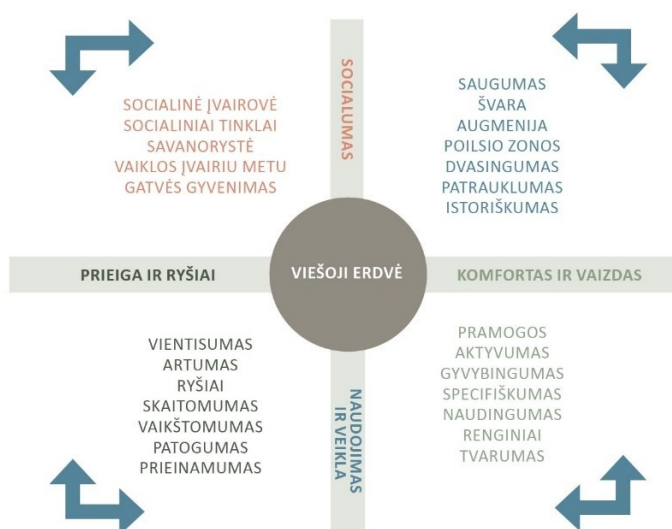
Nagrinėjant literatūros šaltinius galima pastebėti, kad dažniausiai yra minimas bendruomeniškumas ir jo svarba. „Sėkminga viešoji erdvė yra ta, kuri kviečia žmones pabūti, pabendrauti ir užmegzti ryšį su juos supančia aplinka. Tai vieta, ugdanti bendruomenės ir priklausymo jausmą, kur žmonės iš visų gyvenimo sričių gali susiburti ir pasidalyti kolektyvine buvimo žmogumi patirtimi“ (Jacobs, 1961). Pasak W. H. Whyte, „sėkmingai veikianti viešoji erdvė – tai gyvenimo teatro scena, kurioje susiburia įvairios kilmės ir siekių žmonės, kurdami gyvybingą žmonių sąveikos gobeleną. Tai turėtų būti atokvėpio, įkvėpimo ir šventės vieta, kur pulsuoja bendruomenė ir ji gali būti jaučiama kiekviename kampe“ (Whyte, 1980). J. Gehl mano, kad „sėkminga viešoji erdvė – tai veidrodis, atspindintis bendruomenės sielą. Tai šventovė linksmiems susitikimams, meninės raiškos drobė ir pavargusio keliautojo prieglobstis. Jos dizainas turėtų apimti gamtos išmintį ir žmonijos siekius, kuriant harmoningą oazę miesto gyvenimo apsuptyje“ (Gehl, 1987). Architektas M. Carmona (2018) išskyrė 8 pagrindinius principus apibrėžiančius sėkmingą viešąją erdvę.

1. besivystanti;
2. įvairi;
3. laisva;
4. aiškiai viešai vartojama;
5. įtraukiama;
6. prasminga;
7. socialinė;
8. subalansuota (Carmona, 2018).

Daugiausiai naudojama strategija, kuri padeda apibrėžti sėkmingos viešosios erdvės principus sukūrė „Viešųjų erdvių projektas“ (angl. Project for Public Spaces) ir vertindami tūkstančius viešųjų erdvių visame pasaulyje, išsiaiškino, kad norint, jog viešosios erdvės būtų sėkmingos, jos paprastai turi keturias savybes.

- Prieinamumas ir ryšiai: „vietos prieinamumą galima nustatyti pagal jos ryšį su aplinka, tiek vizualių, tiek fiziniu būdu. Į sėkmingą viešąją erdvę lengva patekti ir pro ją praeiti, ji matoma ir iš toli, ir iš arti“ (Project for Public Spaces s.a).
- Patogumas ir estetika: „patogumas ir geras įvaizdis – yra jos sėkmės pagrindas. Komfortas apima supratimą apie saugumą, švarą ir galimybę ilsėtis – paprastai neįvertinama žmonių pasirinkimo sėdėti ten, kur jie nori, svarba“ (Project for Public Spaces s.a).
- Veiklų įvairovė: „veiklos yra pagrindinės sėkmingų vietų sudedamosios dalys, tai yra priežastys, dėl kurių žmonės pirmiausia apsilanko ir kodėl jie toliau grįžta. Jos daro vietą ypatingą ir unikalią. Kai vietoje nėra ką veikti, ji bus tuščia ir nenaudojama“ (Project for Public Spaces s.a).
- Socialumas: „kai žmonės mato draugus, susitinka ir sveikinas su savo kaimynais ir jaučiasi patogiai bendraudami su nepažįstamais žmonėmis, jie linkę jausti stipresnę vietos jausmą arba prisirišimą prie savo bendruomenės ir vietos, kuri skatina tokio pobūdžio socialinę veiklą“ (Project for Public Spaces s.a).

„Viešųjų erdvių projektas“ (angl. Project for Public Spaces) sukūrė diagramą (žr. 6 pav.), kurią galime naudoti kaip įrankį, padedantį kurti naujas viešąsias erdves ir įvertinti bet kurią vietą, nesvarbu, ar ji yra gera ar bloga.

6 pav. Sėkmingos viešosios erdvės elementai (autorės schema remiantis (Project for Public Spaces, s.a.))

Apibendrinimas

Išskiriant viešųjų erdvių vertę ir dizaino bei planavimo svarbą kuriant, labai svarbu atminti, kad kuriant viešąsias erdves, projektavimo metodas turėtų būti labai specifinis. „Kiekviena viešoji erdvė turi savo įgimtą identitetą ir funkciją. Vienos erdvės dizaino negalima tiesiog imituoti ir prijungti prie kitos vien todėl, kad ji toje vietoje sėkmingai funkcionuoja“ (Project for Public Spaces, s.a). Vien tik vienos sėkmingos vietos ypatybių imitavimas kuriant kitą viešąją erdvę nėra išeitis ir dažnai gali sukelti pražūtingą netinkamą erdvę. „Tokios erdvės turėtų būti kruopščiai kuriamos atsižvelgiant į naudojimo tipą, vartotojų gyvenimo būdą ir aplinkos kontekstą“ (Leuven, 2014). „Viešosios erdvės siūlo dideles kultūrinės, ekonominės ir socialinės vertybes, atkuriančias miestų tapatybę ir gerinančias jų piliečių gyvenimo būdą, suteikdamos jiems naujų patirčių, galimybių. Reikalingos viešosios erdvės, visų tipų ir dydžių erdvių poreikis akivaizdus – nuo mažos gyvenamosios gatvelės iki miesto aikštės“ (Ghel, 1987).

1.1.2. Turgaus samprata, raida ir kūrimo principai

Turgaus sąvoka aiškiai apibrėžiama visuotinėje lietuvių enciklopedijoje. „Turgus, prekybos aikštė, dalinai su tam tikrais statiniais (halėmis, paviļjonais, kioskais), arba specialus pastatas, kuriame reguliariai prekiaujama maisto ir (ar) kitomis plataus vartojimo prekėmis. Prekiauja smulkūs prekybininkai, amatininkai, savo išaugintą produkciją parduoda ūkininkai. Prekyba tik mažmeninė, vyksta tam tikromis savaitės dienomis ar visą savaitę, už nupirkta prekes dažniausiai atsiskaitoma grynaisiais pinigais“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.). „Lietuvių liaudies kultūroje turgus pateikiamas kaip neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis. Įvairiuose šaltiniuose jis aprašomas kaip triukšmingas, įvairios veiklos traukos centras, turintis savo tradicijas, elgesio normas ir tikslinę paskirtį. Turgui buvo priskiriamos ne tik aprūpinimo ir apsirūpinimo materialinėmis gėrybėmis funkcijos, bet ir kai kurios dvasinio gyvenimo raiškos“ (Kavaliauskienė, 2011). Pasak, L. Klimkos „turgus maitino miesto žmones, o valstiečiams – tai vienintelis būdas užsidirbti pinigų. Turgus – žmonių betarpiško bendravimo vieta, todėl prekyba jame tapo apipinta papročiais bei tradicijomis“ (Klimka, 2013).

Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje minimos ir mugės „periodiškai (vieną ar keletą kartų per metus) tam tikroje vietoje vykstanti prekyba, dažniausiai trunkanti ilgiau kaip vieną dieną. Mugėse pardavinėjamos tam tikros rūšies prekės, pristatomi naujų prekių pavyzdžiai (parodos), užmezgami prekių gamintojų, pardavėjų ir pirkėjų ryšiai, sudaromos komercinės sutartys, lankytojams organizuojamos įvairios pramogos. Pagal prekybos objektus skiriamos universaliosios ir specializuotosios, pagal dalyvius – pasaulinės, tarptautinės, nacionalinės, regioninės ir vietinės mugės“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a).

Išskiriamas ir kitas terminas – turgaus aikštė. Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje apibudinama kaip „atvira teritorija, kurioje tradiciškai prekiaujama, dažniausiai vieną konkrečią savaitės dieną, vadinamą turgaus diena“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.). „Įprastą turgaus aikštę sudaro kvadratas arba stačiakampis plotas, o kartais tiesiog pagrindinės gatvės išplatėjimas. Paprastai jis yra miesto centre, apsuptas pagrindinių pastatų, tokių kaip parapijos bažnyčia, rotušė, svarbios parduotuvės ir viešbučiai, paštas, mažesnės parduotuvės, ir verslo patalpos. Kartais čia yra nuolatinis dengtas turgaus pastatas arba salė, o visa teritorija yra tradicinė vietinių žmonių susitikimų vieta ir prekybos centras“ (Wikipedia, s.a).

Turgaus istorinė raida ir svarba Lietuvos kontekste

Turgaus atsiradimo ištakos prasideda nuo tada, kai žmonės pradėjo pirkti, mainytis tarpusavyje. „Manoma, kad pirmosios turgavietės atsirado po atviru dangumi senovės Babilonijoje, Asirijoje, Finikijoje, Izraelio žemėje, Graikijoje, Egipte ir Arabijos pusiasalyje. Viduržemio ir Egėjo jūroje nuo ankstyvojo bronzos amžiaus atsirado prekybos tinklas. Buvo prekiaujama daugybe prekių, įskaitant: druską, dažus, audinius, metalus, puodus, keramiką, statulas, ietis ir kitus padargus“ (Wikipedia, s.a.). „Viduriniuose Rytuose dokumentiniai šaltiniai teigia, kad turgaus forma pirmą kartą susiformavo apie 3000 m. pr. m. e. Ankstyvieji turgus užėmė daugybę alėjų išilgai miesto, paprastai besitęsiančių nuo vieno miesto vartų iki kitų vartų, kitoje miesto pusėje“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.).

Senovėje, turgus dažniausiai būdavo miesto centre. „Turgų supo alėjos, kuriose gyveno kvalifikuoti amatininkai, tokie kaip metalo apdirbėjai, odininkai ir staliai. Šie amatininkai galėjo pardavinėti gaminius tiesiai iš savo patalpų ir ruošti prekes pardavimui turgaus dienomis“ (Wikipedia, s.a.). „Graikijos miestuose pradėjo ryškėti neužstatytos erdvės, kurios išsiskyrė iš intensyviai apgyvendintų teritorijų su mažų gatvelių tinklu. Šios vietos reprezentuodavo prekyvietes, kurios atstodavo viešąsias erdves, visuomenės susitelkimo taškus. Šių vietovių svarbą pabrėždavo aplink jas telkiami viešosios paskirties objektai“ (Arnatkevičiūtė, 2010).

Viduramžiuose, Vakarų Europoje, turgus kūrėsi netoli vienuolynų, pilių ar karališkųjų rezidencijų. „Mugėse, kurios paprastai vykdavo kasmet ir beveik visada būdavo siejamos su religine švente, buvo prekiaujama didelės vertės prekėmis, o įprastuose savaitiniuose ar kas dvi savaites vykstančiuose turguose daugiausia buvo prekiaujama šviežiais produktais ir būtiniausiomis prekėmis“ (Wikipedia, s.a.). Nors pagrindinis mugės tikslas buvo prekyba, dažnai joje būdavo ir tam tikrų pramogų, tokių kaip šokiai, muzika ar turnyrai. „Turgaus aikštės yra neatskiriamas viduramžių miestų plano struktūrinis elementas. Miesto turgaus aikštė buvo taisyklingo stačiakampio arba kiek iškreipto kvadrato formos; į jos kampus sueidavo aštuonios gatvės. Radialinio plano miesto aikštė būdavo netaisyklingos konfigūracijos, kartais trikampio formos (buvusių kelių susikirtimo vietoje). Turgaus aikščių vidurio neužstatydavo; jame visuomet būdavo šulinys arba baseinas-fontanas, kartais labai puošnus. Miestams plečiantis, prekybinės aikštės virto visuomeninėmis“ (Tiškus, 2015).

„XIX amžiuje miestams plečiantis ir vis labiau tolstant nuo kaimo, turgus pamažu praranda savo etnografinį koloritą ir bendruomeninei kultūrai artimą emocinį santykį. Naujesnius, XX a. antrosios pusės laikus vaizduojančiuose tekstuose jis tapatinamas su svetimumu, nešvarių. Pavyzdžiui, Mušinsko novelėje „Gyvenimas sningant“ matoma tuščia ir nyki turgavietė. Galima sakyti, kad naujųjų laikų turgus skyla, viena dalimi šliedamasis prie kaimiškosios, agrarinės kultūros, kita - ieškodamas naujų formų ir turinio. Tai atspindi XX a. pab. – XXI a. pradž. atsiradusios turgaus mutacijos, didieji prekybos centrai – vietos, kur gali jaustis tarsi ne vienas, tenkinti savo praktinius poreikius, pramogauti. Turgaus erdvės pertvarkomos pritaikant jas prie lankytojo poreikių, buvusios didžiųjų turgų erdvės priartinamos prie didžiųjų prekybos centrų (Halės turgus Vilniuje). Populiarūs, dėmesio varginami ir jo vengiantys žmonės tokiuose centruose gali „pasislėpti“, ištirpti minioje, laisviau jaustis (Arnatkevičiūtė, 2010).

Lietuvoje nuo seno veikė turgavietės, į kurias buvo atvežamos prekės mainyti, parduoti. Šalia jų kūrėsi nakvynės namai, smuklės, sandėliai, amatininkų dirbtuvės (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.). „Lietuvių liaudies kultūroje turgus pateikiamas kaip neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis. Įvairiuose šaltiniuose jis aprašomas kaip triukšmingas, įvairios veiklos traukos centras, turintis savo

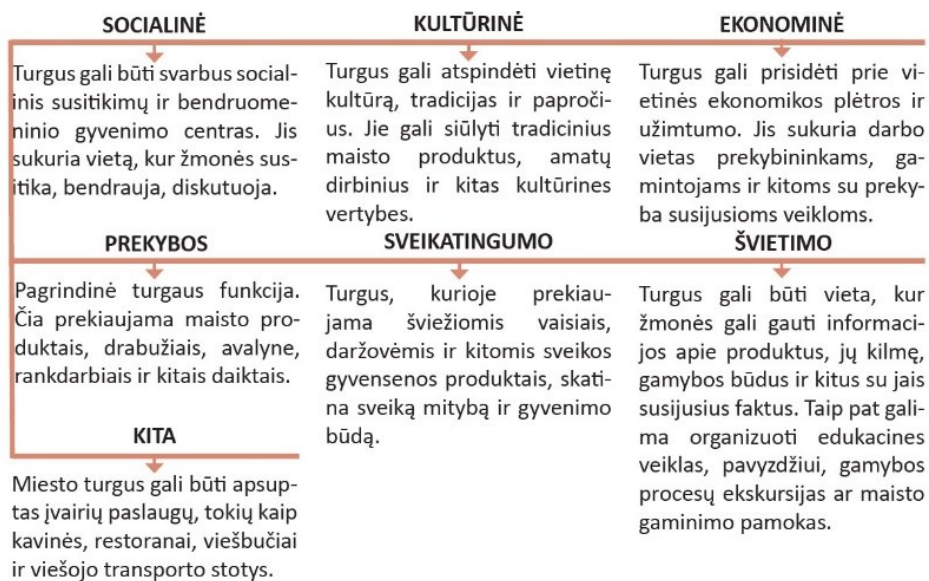
tradicijas, elgesio normas ir tikslingą paskirtį. Turgui buvo priskiriamos ne tik aprūpinimo ir apsirūpinimo materialinėmis gėrybėmis funkcijos, bet ir kai kurios dvasinio gyvenimo raiškos. Be pirkimo ir pardavimo santykių, turguje dar buvo skelbiama aktuali informacija – įsakymai, svarbios naujienos ir kt.. Apie tai, dažniausiai pranešdavo skambantis būgnas. Be muzikantų, turguose savo meną demonstruodavo ir žodžio meistrai. Kita svarbi funkcija, kurią atlikdavo turgus – pramoginė. Tai vienoje, tai kitoje turgaus vietoje skambėdavo muzika. Ją atlikdavo kaimo muzikantai, dažniausiai pačių pasidarytais muzikos instrumentais“ (Kavaliauskienė, 2010).

„1918–1940 turgus vykdavo 218 vietovių, juose buvo parduodama žemės ūkio produkcija, amatininkų, meistrų dirbiniai, vyko ir natūriniai mainai, daugiausia arkliais. Pirkliai turguose supirkdavo iš valstiečių žemės ūkio produktus, vėliau juos parduodavo eksportuotojams, didmenininkams, perdirbimo įmonėms. Prekyba vyko iš vežimų po atviru dangumi, dažniausiai centrinėje miesto ar miestelio aikštėje. SSRS okupacijos metais centralizuota žemės ūkio produktų supirkimo organizacijų sistema ir privalomasis jų tiekimas valstybei sumažino turgų ekonominę reikšmę“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a).

„Atkūrus nepriklausomybę šalia universalių turgaviečių pradėjo plisti ir mažesni specializuoti turgūs, kuriuose prekiaujama vienos rūšies prekėmis (automobilių, šviežių produktų iš ūkininkų, ekologiškų prekių, gėlių, žuvų, sendaikčių turgus, vadinamieji blusturgiai)“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a). Šiais laikais turgavietės pradeda ieškoti naujų būdų kaip pritraukti lankytojus, atsiradus dideliems prekyboms centrams turgus tampa vis mažiau patrauklesnis, kuriamos papildomos naujos funkcijos, kurios atitinka šiuolaikinius turgaus lankytojo poreikius.

Turgaus funkcijos ir tipologija

Miesto turgus yra svarbus urbanistinis elementas kaip prekybos, mainų, pramogų ir socialinio bendravimo centras. „Turgaus gyvenimo tėkmė kai kuriuos žavi ir vilioja įvairove, o kitus – atbaido. Tam įtakos gali turėti šioje erdvėje atsiskleidžiamos įvairios kultūros, įpročiai bei interesai, vykstantys prekybos bei nuomonių mainai. Turguose sutinkami žmonės, vedami skirtingų tikslų, kurie dažniausiai remiasi į prekyvietės funkcijas“ (Lazauskienė, 2018). Turgaus funkcijos priklausomai nuo konteksto išskiriamos į atskiras pagrindines kategorijas (žr. 7 pav.).

7 pav. Turgaus funkcijos (autorės schema (2024))

Šios funkcijos gali kisti priklausomai nuo turgaus tipo, vietos ir kultūrinio konteksto. Tai yra bendros tendencijos, bet kiekvienas turgus gali turėti savo unikalumą ir svarbesnių aspektų susijusių su tam tikra teritorija.

Miesto turgus savo tipologija gali skirtis, priklausomai nuo dydžio, prekių asortimento, klientūros ir kitų veiksnių. G. Mažeikis, atkreipė dėmesį į tai, kad „turgavietė yra viešumos organizavimo forma, kuri atlieka kompensuojamąją ir socializacinę funkcijas bei formuoja ekonominių ir prekybinių mainų vietą“ (Mažeikis, 2005). G. Mažeikis savo tyrime išskiria 7 pagrindinius turgaus tipus:

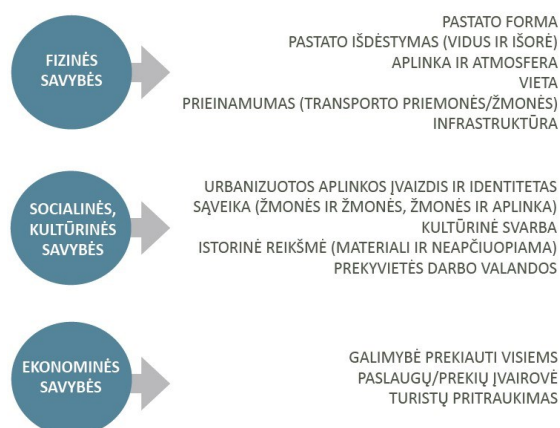
- centrinis turgus – priklauso savivaldybei ir veikia pastate, kuriame pardavėjai parduoda įvairią produkciją (Vikipedija s.a.).
- ūkininkų turgus – tai tiesioginė mažų žemės ūkio gamintojų prekyba. Tokio turgaus veikla įprastai vyksta pirmoje dienos pusėje (Mažeikis, 2005).
- turgavietė (angl- Bazaar) – prekybos kvartalas, įvairių prekių pardavimas. Kai kuriose šalyse turgaus veikla vyksta miesto atvirose erdvėse ir tam tikru laikotarpiu, kartą ar du per savaitę (Wikipedija, s.a.)
- naktinis turgus – gali būti apibrėžiamas kaip prekybos vieta vakaro metu, kur smulkusis verslas siūlo įvairius produktus ir gamina maistą pigiau. Naktinis turgus dar žinomas kaip gatvės turgus (Mažeikis, 2005).
- tradicinis turgus – paprastai yra seniausia prekyvietė mieste. Tradicinis vietinis turgus yra viena iš labiausiai lankomų turistų lankomų vietų ne tik norint apsipirkti, bet ir pasimėgauti vietine kultūra bei išskirtiniu maistui (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.).
- mugės – „periodiškai (vieną ar keletą kartų per metus) tam tikroje vietoje vykstanti prekyba, dažniausiai trunkanti ilgiau kaip vieną dieną. Mugėse pardavinėjamos tam tikros rūšies prekės, pristatomi naujų prekių pavyzdžiai (parodos), užmezgami prekių gamintojų, pardavėjų ir pirkėjų ryšiai, sudaromos komercinės sutartys, lankytojams organizuojamos įvairios pramogos. Pagal prekybos objektus skiriamos universaliosios ir specializuotosios, pagal dalyvius – pasaulinės, tarptautinės, nacionalinės, regioninės ir vietinės mugės“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.).
- specializuotas turgus– pvz.: automobilių turgus, gyvūnų turgus, sporto inventoriaus turgus ir kt. Toks turgus yra skirtas konkrečioms prekių ar paslaugų kategorijoms (Visuotinė lietuvių enciklopedija, s.a.).

Sėkmingos turgavietės kūrimo principai

Miesto turgavietės atkūrimas yra būtinas siekiant išsaugoti miesto paveldo vertybes, jos atlieka svarbų vaidmenį kaip „komercinių ir kultūrinių mainų vieta“ (UNESCO, 2013). „Iš esmės turgavietė klesti visų pirma todėl, kad ji tarnauja vietos bendruomenei ir yra svarbi vietos tradicijų dalis, kurioje gausu meno ir kultūros praktikos“ (Rukayah, Bharoto ir Malik 2012). Turgaus žavesys privilioja lankytojus iš išorės ateiti į turgų, o tai pamažu paverčia turgavietę miesto turistų traukos objektu. „Šiandien prekyvietės yra jautrios modernizavimo ir gentrifikacijos grėsmėms, dėl kurių ilgai prarandama turtinga vietinė kultūra. Svarbu išlaikyti turgavietes ir išsaugoti jų lokalumą, kultūrą ir socialinius požymius, tuo pačiu atkuriant ir plėtojant teritorijas“ (Zakariya ir Harun, 2014).

“Tradicinės prekyvietės pasižymi unikaliomis savybėmis, dėl kurių jos skiriasi nuo prekybos centrų dėl juslinės patirties, kurią jos siūlo per fizines savybes, produktus ir paslaugas, kurios atspindi vietos bendruomenės gyvenimo būdą. Labai sėkminga turgavietė gali pritraukti daugiau turistų atvykti ir apsilankyti, bei mėgautis vietos kultūra ir miesto unikalumu, be to, prisidėti prie ekonomikos augimo”

(Zakariya ir Harun, 2014). Remiantis K. Zakariya ir N. Z. Harun, sėkminga turgavietė gali būti sukurta jeigu projektuojant bus atsižvelgta į 3 aspektus (žr. 8 pav.).

8 pav. Sėkmingos turgavietės kūrimo principai remiantis K. Zakariya ir N. Z. Harun (2014) (autorės schema (2024))

Atsižvelgiant į išvardintus aspektus tradicinio turgaus sėkmė priklauso nuo fizinių, socialinių, kultūrinių ir ekonominių aspektų. Šios turgaus charakteristikos yra savybės, į kurias reikia atsižvelgti išsaugant tradicinę prekyvietę. Fizinės savybės veda į sociokultūrinės savybes, nes aplinka lemė žmonių veiklą ten, o tai vėliau generuoja ekonominius aspektus (verslas, prekyba ir kt.).

Apibendrinimas

Šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje vyrauja gyventojų izoliacija miestuose, komercinės ir rekreacinės erdvės neprisideda prie miesto gyvenimo gerinimo. Prekybos centrai yra uždaros erdvės, bandančios kopijuoti gatvių aplinką, kuri, pasirodo, sukuria netikrą ir kontroliuojamą tikrovę (Salgueiro, 1996). Prekybos centrai sumažina keitimąsi nuomonėmis, bendravimą, ryšių kūrimą, socialinius skirtumus ir pan. Turgavietės ir jų socialinis bei urbanistinis identitetas gali būti variklis, keičiantis šiuos įpročius, su sąlyga, kad dabartiniais laikais turgus vis dar yra svarbi vieta visuomenei. Laikantis 3 pagrindinių aspektų: fizinių, socialinių, kultūrinių ir ekonominių galima sukurti sėkmingą turgavietę.

1.1.3. Turgaus kaip viešosios visuomeninės erdvės idėja

Turgaus ir viešosios erdvės santykis

„Turgavietės yra laikomos esminėmis viešosiomis erdvėmis, suteikiančiomis ne tik prieigą prie šviežio produkcijos, bet taip pat veikia kaip svarbi socialinė infrastruktūra“ (Eck & Melik ir Schapendonk, 2020). „Turgavietės yra kaip viena iš labiausiai įtraukiančių ir gyvybingiausių viešųjų erdvių mūsų visuomenėje, nepamirštant, kad net jei jos yra laikinos, jos yra vietos, o ne tik produktų, pardavėjų ir klientų rinkinys“ (Project for Public Space, 2016). Turgaus kaip viešosios visuomeninės erdvės idėja yra susijusi su koncepcija, kur pagrindinis akcentas dedamas į turgų kaip ne tik ekonominę erdvę, bet ir kaip socialinę, kultūrinę bei komunikacinę centrą visuomenėje. Keičiantis turgaus sampratai per skirtingus laikotarpius, tradicinio turgaus samprata peraugo į daugialypę areną, kurioje susilieja daugybė funkcijų. „Turgus yra kompleksinis, daugiakomponentis reiškiny“ (Mažeikis, 2005). Šis suvokimo paradigmos pokytis suteikia naują požiūrį į tai, kad turgus ir viešoji erdvė yra du svarbūs miesto elementai, kurie glaudžiai susiję ir turi įtakos vienas kitam.

Turgus kaip viešoji erdvė turi senas šaknis, siekiančias tūkstantmečių pradžią. Jau senovės Graikijoje ir Romoje buvo organizuotas turgus, kuris buvo ne tik prekybos vieta, bet ir vieta, kurioje vykdavo politiniai, kultūriniai ir socialiniai renginiai. Antikos turgus tapo neatsiejama viešosios erdvės dalimi, kur vyko diskusijos, prekyba ir kultūriniai renginiai. Turgus yra vieta, kur susitinka žmonės iš skirtingų socialinių sluoksnių, kultūrų ir religinių bendruomenių. Tai yra vieta, kurioje žmonės gali dalintis idėjomis, bendrauti, kurti tarpusavio supratimą ir stiprinti bendruomenės ryšius.

Turgus dažnai turi savo specifinę urbanistinę ir architektūrinę išraišką. Jis gali būti išdėstytas gatvėse, aikštėse, specialiai šiam tikslui pastatytuose pastatuose ar net po stogu. Turgaus architektūra turi būti pritaikyta prekybos poreikiams, tačiau kartu ji turi kurti malonų ir funkcionalų erdvės pojūtį. Turgus kaip viešoji visuomeninė erdvė yra gyvybiškai svarbi bendruomenės dalis, kuri turi gilų istorinį ir kultūrinį pagrindą. Jo socialinės funkcijos, kultūrinė įtaka ir įvairios formos padeda formuoti gyvenimą miestuose ir kaimuose bei suteikia daugybę privalumų.

Turgaus kaip viešoji erdvė privalumai ir iššūkiai

Turgus kaip viešoji erdvė turi daug privalumų, tokių kaip bendruomenės suvienijimas, smulkių verslininkų galimybių didinimas ir kultūrinis įvairovės puoselėjimas. Tačiau, kaip ir kiekviena viešoji erdvė, turgus susiduria su iššūkiais, kurie turi būti įveikti siekiant tvarumo ir sėkmės ateityje. Turgaus kaip viešosios erdvės idėjos konceptas daro teigiamą poveikį vietos verslui, vyriausybei ir gyventojams – nuo geresnės galimybės gauti šviežio, sveiko maisto iki svarbių pajamų šaltinių. Svarbiausia, kad turgus yra žmonių iš skirtingų etninių, kultūrinių ir socialinių, ekonominių bendruomenių susibūrimo vieta – turgus yra mūsų apylinkių originalus pilietinis centras.

M. Luchs ir kt. straipsnyje aprašomi pagrindiniai turgaus kaip viešosios erdvės privalumai:

- skatina bendruomeniškumą: turgus yra socialinės sąveikos ir bendruomenės integracijos centras. „Šimtmečius įvairaus amžiaus, lyties, etninės grupės, socialinio ir ekonominio statuso žmonės susirenka į turgų, kad pasidalintu maistu, apsipirktų ir gautu socialinių pokalbių patirties“ (Stepa, 2022);
- suteikia ekonominių galimybių: turgus, kaip viešoji erdvė pritraukia daugiau vietinių įmonių, taip skatinamas bendruomenės ekonominis vystymasis, laikant pinigus vietos kaimynystėje;
- sukuria aktyvią viešąją erdvę: turgus, kaip viešoji erdvė apjungia ne tik prekybos funkciją, įliejant skirtingų veiklų, turgaus erdvė tampa aktyvia, įvairiapusiška erdve. Sukuria kviečiančią, saugią ir gyvą viešąją vietą, kuri pritraukia daugybę žmonių;
- atnaujina miesto centrus ir apylinkes: sukuriamos inovatyvios, šiuolaikiškos erdvės, kurios sukuria vizualinę gerovę, atnaujina apleistas, neišvystytas teritorijas;
- gerina sveikatingumą: turgus, ne tik prisideda prie sveiko, natūralaus maisto platinimo, tačiau turgaus viešosios erdvės funkcija taip pat prisideda prie žmonių psichologinės ir fizinės sveikatos gerinimo (M. Luchs ir kt., 2011).

Nors turgus kaip viešoji erdvė turi didelį potencialą, tačiau ši idėja nėra be iššūkių. Siekiant kuo labiau padidinti teigiamą šios koncepcijos poveikį bendruomenėms, reikia išspręsti iššūkius.

- Komercija ir gentrifikacija: turgaus komercializavimas dažnai sukelia gentrifikaciją, procesą, kuris gali išstumti tradicinius pardavėjus ir pakeisti kultūrinę erdvės struktūrą. Šį iššūkį iškalbingai pabrėžia

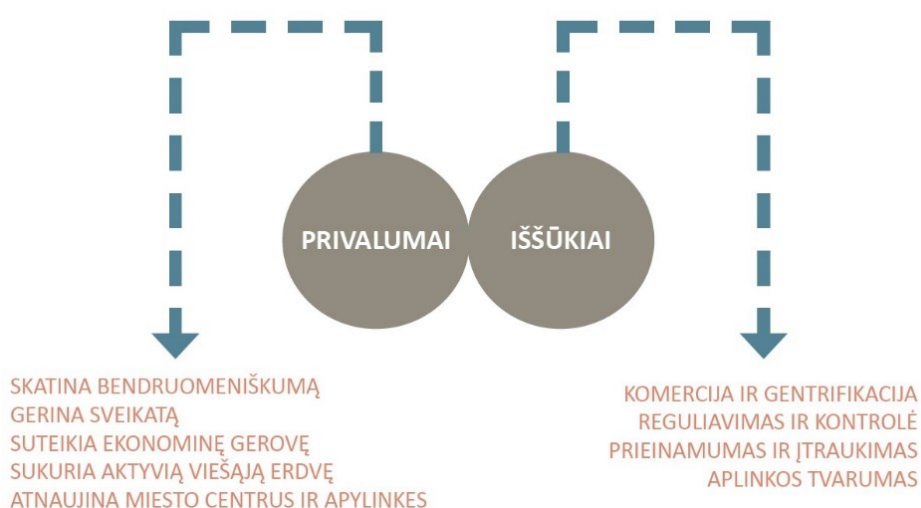
S. Zukin savo knygoje „Nuogas miestas: autentiškų miesto vietų mirtis ir gyvenimas“ kritikuoja gentifikacijos poveikį prekyvietėms, pabrėždama, kad reikia balanso tarp prekybos ir kultūros išsaugojimo. „Miestų rinkos nebėra tokios, kokios buvo anksčiau, atspindinčios kaimynystės sąlygas ir vietos socialinius santykius. Vietoj to, jos tapo prekių ekonomikos dalimi“ (Zukin, 2013).

- Reguliavimas ir kontrolė: surasti pusiausvyrą tarp tvarkos palaikymo ir organinio turgaus pobūdžio išsaugojimo yra didžiulė užduotis. Griežtų funkcijų įvedimas gali užgniaužti spontaniškumą ir įvairovę, dėl kurios turgus tampa gyvybinga viešąja erdve. W. H. Whyte knygoje „Socialinis mažų miesto erdvių gyvenimas“ pabrėžia, kaip svarbu rasti subtilią pusiausvyrą tarp kontrolės ir laisvės miesto erdvėse. „Per didelė kontrolė gali nužudyti vietos gyvybę. Per daug valdžios gali būti tiek pat žalinga, kiek per mažai“ (Whyte, 1980).

- Prieinamumas ir įtraukimas: svarbiausias rūpestis yra užtikrinti, kad turgus būtų prieinamas visiems bendruomenės nariams, įskaitant turinčius negalią ar riboto judumo. H. Lefebvre koncepcija „Teisė į miestą“ pabrėžia miesto erdvių įtraukimo kiekvienam piliečiui svarbą „teisė į miestą yra tarsi šauksmas ir reikalavimas“ (Lefebvre, 1974).

- Aplinkos tvarumas: kyla svarbus iššūkis turėti sėkmingą turgavietę kaip viešąją erdvę užtikrinant, kad sukurtas dizainas būtų tvarus. Būtina kruopščiai suderinti ekonominę veiklą ir atsakomybę už aplinkos apsaugojimą (Project for Public Spaces s.a.).

Turgus kaip viešoji erdvė turi daug privalumų, tačiau ir iššūkių. Svarbu suprasti, kad suvoktume turgaus kaip viešosios erdvės idėjos potencialą, reikia susidurti su specifiniais iššūkiais ir juos spręsti. Pripažinus ir veiksmingai valdant tokias problemas kaip skaitmenizavimas, turgaus kaip tradicinės sampratos nykimas, reguliavimas, prieinamumas, technologijų integracija ir tvarumas, bus paruoštas kelias šiai koncepcijai išsivystyti į įtraukiančias ir gyvybingas viešąsias erdves, kurios patenkins įvairius mūsų miesto bendruomenių poreikius. Tinkamai valdomas ir plėtojamas turgus gali tapti gyvybinga miesto dalimi, prisidedančia prie bendruomenės klestėjimo, ekonominės plėtros ir kultūrinės įvairovės palaikymo.

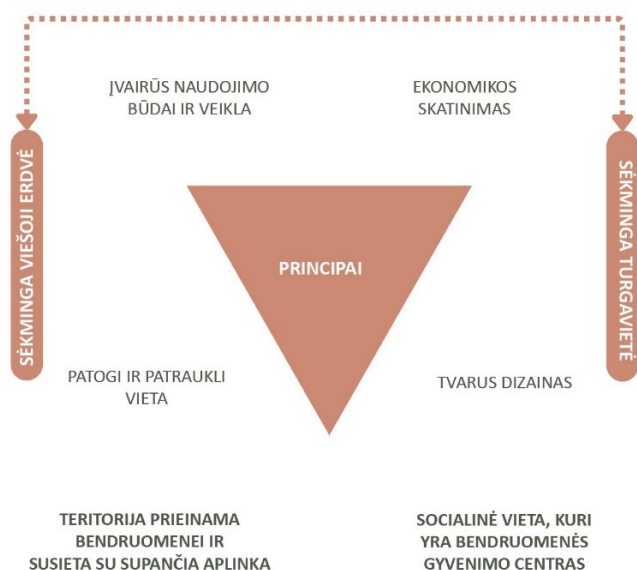

9 pav. Turgus kaip viešoji erdvė – privalumai ir iššūkiai (autorės schema (2024))

Sėkmingo turgaus kaip viešosios erdvės kūrimo principai

Nors pagrindinė turgaus funkcija gali būti prekyba, judriausios ir sėkmingiausios turgavietės yra tos, kuriose žmonės nori leisti laiką. Turgus – tai vieta, kur galima susitikti, pakalbėti su kaimynais, gauti paslaugas ir tapti bendruomenės kasdienio gyvenimo dalimi. Projektavimo sprendimai ir patogumai turgaus lankytojams gali suteikti daug galimybių. „Be apsipirkimo, sėdėjimo ir valgymo, turgaus išdėstymas turėtų apimti erdves pasirodymams, žaidimams ar net mokymuisi. Jos suteikia žmonėms daugybę priežasčių grįžti į turgų“ (Project for Public Space, s.a.).

„Kad turgavietė taptų sėkminga bendruomenės susibūrimo vieta, reikia atsižvelgti į veiksnius ne tik lemiančius sėkmingą viešąją erdvę, bet ir sėkmingą turgavietę (Project for Public Space, s.a.). Pagrindiniai principai kuriantys sėkmingą viešąją erdvę ir turgų apjungiami, ir sukurama bendra principų visuma, kuri kuria sėkmingą turgavietę kaip viešąją erdvę (žr. 10 pav.).

10 pav. Sėkmingo turgaus kaip viešosios erdvės kūrimo principai (autorės schema (2024))

- Įvairūs naudojimo būdai ir veikla: suteikiant galimybę skirtingoms veikloms nuo maisto prekių pardavimo iki kultūrinių renginių, pritraukiamas didesnis lankytojų srautas, kuris gali padidinti pardavimus ir populiarumą.
- Teritorija prieinama bendruomenei ir susieta su supančia aplinka: prieinamumas pritraukia daugiau lankytojų, ypač vietinių gyventojų. Svarbu sukurti bendrą prekybos ekosistemą, kurioje prekybininkai ir lankytojai lengvai gali judėti tarp skirtingų erdvių.
- Patogi ir patraukli vieta: patogus ir estetiškai patrauklus aplinkos dizainas ne tik pritraukia žmones, bet ir gerina jų sveikatą. Patraukli vieta gali pritraukti kitus prekybininkus, norinčius įsikurti šioje turgavietėje.
- Socialinė vieta, kuri yra bendruomenės gyvenimo centras: turgavietė, kurioje vyksta ne tik prekyba, bet ir kultūrinės, šeimyninės ar bendruomeninės veiklos, tampa patraukliu susibūrimo ir bendravimo tašku. Tai padidina turgavietės pridėtinę vertę miesto kontekste.
- Tvarus dizainas: dabartiniame pasaulyje tvarumas yra vis svarbesnis aspektas. Tvarus turgavietės dizainas prisidėtų prie planetos tausojimo.

- Ekonomikos skatinimas: suteikiant galimybę mažosioms verslo įmonėms pardavinėti savo produkciją turgavietėje, skatinamas vietinis ekonomikos augimas. Pritraukiant lankytojus, kurie gali išleisti pinigus ne tik prekėms, bet ir paslaugoms, skatinamas ekonominis aktyvumas aplink turgavietę (Project for Public Spaces, s.a.).

Visi šie punktai kartu gali sukurti turgavietę, kuri yra ne tik prekybos vieta, bet ir gyvybingumo centras bendruomenei, pritraukianti įvairaus tipo lankytojus ir prekybininkus.

Apibendrinimas

Turgaus ir viešosios erdvės santykis kūrimas nuo pat senų laikų. Mieste esantis turgus veikia kaip mazgas, galintis suburti žmones iš skirtingų demografinių grupių. Tai taip pat yra aplinkinių rajonų socialinio bendravimo platforma. Turgus yra vieta, kur galima gauti daugybę privalumų tiek miestui, tiek bendruomenei. Tačiau miesto turgus, kaip neoficialaus socialinio centro vaidmuo susiduria su iššūkiais dėl spartaus modernizavimo ir modernios prekybos augimo. Turgus yra svarbus miesto kultūros simbolis. Kad sukurtume sėkmingą turgavietę kaip viešąją erdvę, turime apjungti tiek sėkmingos viešosios erdvės, tiek sėkmingos turgavietės principus. Sukurtas modelis padėtų kurti turgaus kaip viešosios erdvės koncepciją.

1.1.4. Tvaraus dizaino pritaikymo galimybės kuriant naujos koncepcijos turgų

Tvaraus dizaino reikšmė ir privalumai

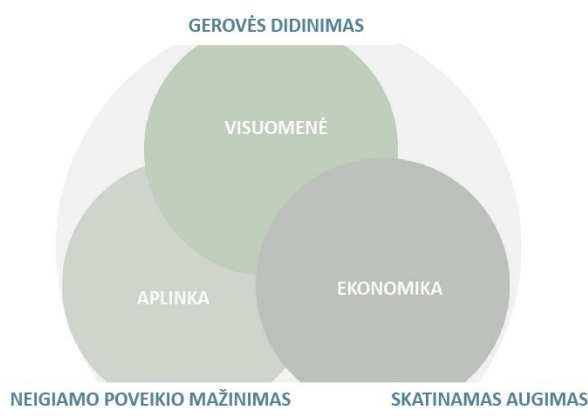
Tvarus dizainas (angl. sustainable design) yra dizaino filosofija, kuri siekia sukurti produktus, paslaugas ar aplinką taip, kad būtų minimaliai apkraunami gamtos ištekliai ir aplinka bei būtų maksimaliai naudingi žmonėms ir visuomenei ilguoju laikotarpiu. „Aplinkos tvarumo sąvoka pirmą kartą pavartota 1987 m. Jungtinių Tautų organizacijos ataskaitoje, išskirtas tvaraus vystymosi strategijos siekis – harmonijos palaikymas tarp žmonių, gamtos, bei visuomenės tarpusavio santykių“ (Aplinkos apsaugos institutas, s.a.). „Aplinkos tvarumas suprantamas kaip socialinės ir ekonominės raidos, bei aplinkos apsaugos siekių derinimas, kad būtų užtikrinta aukšta gyvenimo kokybė dabartinėms ir ateities kartoms. Daugeliui aplinkos tvarumas asocijuojasi su ekosistemų apsauga, atsinaujinančių šaltinių naudojimu ir aplinką tausojančiu elgesiu. Nors aplinkosauga yra aplinkos tvarumo dalis, ji apima kur kas daugiau, tai taip pat susiję su ekonomikos vystymusi, socialine lygybe. Aplinkos tvarumas paprastais žodžiais yra išteklių valdymas, siekiant patenkinti dabartinius poreikius, nekeliant pavojaus būsimiems poreikiams“ (Lietuvos dizaino forumas, 2019). Tvarus dizainas yra filosofija, kuria siekiama projektuoti fizinius objektus, urbanizuotą aplinką ir paslaugas, laikantis ekologinio tvarumo principų.

„1987 metais JT „Mūsų bendra ateitis“ (angl. „Our Common Future“) pranešime pasiūlyta pagrindinė tvaraus dizaino vystymosi koncepcija, kuri apima tris pagrindinius aspektus: socialinį, ekonominį bei aplinkosaugos“ (Lietuvos dizaino forumas, 2019).

- Aplinka: tvarus dizainas siekia sumažinti neigiamą poveikį aplinkai. Tai apima mažesnę išteklių naudojimą, sumažintą atliekų gamybą ir skatina mažesnę taršos lygį gamybos ir naudojimo metu.

- Visuomenė: tvarus dizainas atsižvelgia į socialinius ir etinius aspektus. Jis siekia užtikrinti, kad dizainas atitiktų visų suinteresuotųjų šalių poreikius ir gerovę, įskaitant darbuotojus, vartotojus, bendruomenes ir kitas suinteresuotas grupes.

- Ekonomika: tvarus dizainas atsižvelgia į ekonominį tvarumą. Jis siekia sukurti produkciją, kuri būtų efektyvi ir pelninga ilguoju laikotarpiu ir skatintų ekonomikos augimą.

11 pav. Tvaraus dizaino koncepcija remiantis JT koncepcija (1987) (autorės schema (2024))

Visi šie aspektai rodo, kad tvarus dizainas yra svarbus komponentas siekiant ilgalaikės darnos ir aplinkos apsaugos. Koncepcija remia nuosaikų ir atsakingą požiūrį į gamtą, prisideda prie žmonių gyvenimo gerinimo, bei skatina inovacijas visuomenėje.

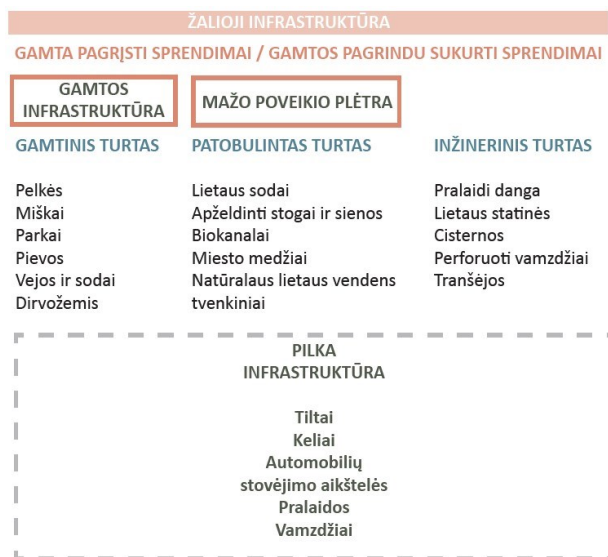
Žalioji infrastruktūra

Istoriškai bendruomenės naudojo pilkąją infrastruktūrą – pastatai, asfaltas ir t.t.. Siekdamos įveikti pilkosios infrastruktūros poveikį, daugelis bendruomenių diegia žaliosios infrastruktūros sistemas. Remiantis Europos Komisijos apibūdinimu „žalioji infrastruktūra yra strategiškai suplanuotas gamtinių ir pusiau natūralių teritorijų tinklas su kitais aplinkos elementais, sukurtais ir valdomais taip, kad būtų galima teikti įvairias ekosistemines paslaugas, tokias kaip vandens valymas, oro kokybė, poilsio erdvė, klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas prie jos. Šis žaliųjų (žemės) ir mėlynųjų (vandens) erdvių tinklas gali pagerinti aplinkos sąlygas, taigi ir piliečių sveikatą, bei gyvenimo kokybę. Ja taip pat remiama žalioji ekonomika, kuriamos darbo vietos ir didinama biologinė įvairovė“ (Europos Komisija, 2021).

„Ekosisteminių paslaugų tai nauda, kuri ateina iš gamtos į žmones. Tai gali būti aprūpinimas maistu (pvz., maisto tiekimas, švarus oras, vanduo ir medžiagos), reguliavimas (pvz., vandens ir klimato reguliavimas, maistinių medžiagų cikliškumas, apdulkinimas, derlingo dirvožemio formavimas) arba kultūrinis (pvz., poilsio galimybės, įkvėpimas, kurį mes gauname iš gamtos). Natūralios ekosistemos vienu metu gali teikti įvairias šias paslaugas. Šis daugiafunkciškumas yra vienas iš svarbiausių žaliosios infrastruktūros objektų. Mūsų visuomenė ir ekonomika priklauso nuo sveikų ekosistemų ir jų funkcijų. Sveikų ekosistemų tinklas teikia alternatyvas tradicinei pilkajai infrastruktūrai“ (Europos Komisija, 2021).

“Žaliosios infrastruktūros sprendimai gali būti taikomi įvairiais masteliais – nuo namo ar pastato lygio iki platesnio kraštovaizdžio lygmens. Vietos lygmeniu žaliosios infrastruktūros praktika apima lietaus sodus, pralaidžias dangas, žalius stogus, infiltracinius kanalus, medžius ir medžių alėjas bei lietaus vandens surinkimo sistemas” (Kapočiūtė, Kazlauskas ir Znutaitė, 2020). Natūralių kraštovaizdžių išsaugojimas ir atkūrimas yra esminiai žaliosios infrastruktūros komponentai.

- Lietaus sodai: tai vieta kuri surenka lietaus vandenį nuo stogo, važiuojamosios dalies ar gatvės ir leidžia jam įsigerti į žemę. Apsodinti žolėmis ir žydinčiais daugiamečiais augalais, lietaus sodai gali būti ekonomiškai ir gražus būdas sumažinti vandens naudojimą, teršalų ir nuotekų kiekį.
- Žalieji stogai: pastatų stogų panaudojimas kaip sodo ar žalios erdvės, kurioje galima auginti augalus ar organizuoti poilsiui skirtas aikšteles.
- Pralaidi danga: sistemos, kurios surenka ir naudoja lietaus vandenį, kūrimas miestų plotuose, kad sumažėtų urbanizacijos sukeltas vandens taršos poveikis, potvynių prevencija.
- Transporto koridoriai su augmenija: transporto koridoriuose, naudojant žalumynus, sodo plotus, medžius, ar kai kuriuose atvejuose net veją, gerinama vizualinė aplinka, mažinama tarša.
- Energetiškai efektyvūs pastatai su integruotais žaliaisiais elementais: pastatų projektavimas su aktyvia saulės energijos naudojimo sistema, energiją taupančiais stiklais, žaliomis stoginėmis arba kitais elementais, padidina pastato tvarumą.

12 pav. Žalioji infrastruktūra (angl. green infrastructure) (autorės schema (2024))

Revitalizacija ir regeneracija

Žodis „revitalizacija“ naudojamas plačiai ir įvairiai. Lietuvos visuotinėje enciklopedijoje revitalizacija apibūdinama „(lot. vitalis – gyvybinis, gyvybingas) urbanistikoje, architektūroje – teritorijos, nekilnojamojo kultūros paveldo modernizavimo būdas: funkcionalumo grąžinimas jų nykstančioms dalims, aplinkos kokybės, ūkinio aktyvumo, socialinės integracijos plėtra. Revitalizacija išsaugo perspektyvias senąsias funkcijas ir sukuria naujų, pagyvina socialinę ekonominę veiklą teritorijoje, suteikia jai naujų estetinių savybių, padidina patrauklumą, pritraukia naujus gyventojus. Nekilnojamojo kultūros paveldo revitalizacija – jo integravimas į visuomeninį gyvenimą pritaikant jį naudoti taip, kad geriausiai atsiskleistų kultūros paveldo vertingosios savybės ir būtų sudarytos galimybės jį pažinti. 21 a. vis dažniau vartojama teritorijos, kultūros paveldo atgaivinimo sąvoka“ (Lietuvos Visuotinė Enciklopedija s.a.).

„Revitalizacija galima laikyti ne tik atskirų pastatų ar kvartalų atnaujinimą, bet ir patrauklios viešosios lauko erdvės sukūrimą, bei teritorijos plėtrą horizontaliuoju būdu. Šiame procese ypač svarbu stiprinti socialinius procesus ir bendravimą – tik tokiu būdu galima vietą padaryti gyvybinga.

Pastaruoju metu paplitęs apylinkėse – mažose teritorijose, siekiant suaktyvinti vietos bendruomenę“ (Gūtmane, Pužulis, Škinkis, Geldof ir Spiriajevas, 2020). I. V. Potseshkovskaya & A. N. Soroka teigia, kad šis metodas yra sudėtingas, tačiau juo naudojantis, galima sukurti gyvybingus traukos objektus visuomenei. Svarbu suprasti tvaraus dizaino svarbą. Jį naudojant projektuojamoje teritorijoje turėtų būti užtikrinamas natūralumas, ekologinis tausojimas bei atsinaujinanti aplinka. Kaip paskutinių svarbų siekį autoriai išskiria ryšį su aplinka, istorinio-kultūrinio identiteto išsaugojimą (Potseshkovskaya & Soroka, 2021).

Regeneracijos sąvoka (lot. regeneratio – atnaujinimas) apibrėžiama kaip tam tikro objekto atkūrimas, atnaujinimas, ar at(si)statymas (Šešelgis, 1996). „Regeneravimas turėtų būti vertinamas kaip procesas, vykstantis platesniu teritoriniu (apylinkės, miesto) mastu ir apimantis daugelio miesto sistemų savaiminio atsinaujinimo gebėjimų stiprinimą. Regeneravimas gali būti apibrėžtas kaip specialiai valdomas, integruotas teritorijos gyvenimo, aplinkos gebėjimo savarankiškai atsinaujinti stiprinimas. Tai apima biologinės aplinkos, ekonominio ir socialinio potencialo, bei fizinės kokybės aspektus. Tai strateginė vizija ir veiksmų visuma, kuria siekiama visapusiškai išspręsti teritorijos problemas (tarša, socialiai nepalanki aplinka, nedarbas, žemas ekonominis patrauklumas ir kt.), bei skatinti ilgalaikį esminį pagerėjimą. Regeneravimo veikla paprastai vykdoma tose teritorijose, kur yra iš dalies arba visiškai apleisti pastatai, statiniai ar užteršta žemė ir vandens telkiniai. Tačiau vis daugiau dėmesio skiriama toms teritorijoms, kurios šiuo metu nėra apleistos, tačiau dėl ekonominės struktūros ir politikos pokyčių gali prarasti aktyvumą ir patrauklumą“ (Gūtmane, Pužulis, Škinkis, Geldof ir Spiriajevas, 2020).

Regeneracijos metodai

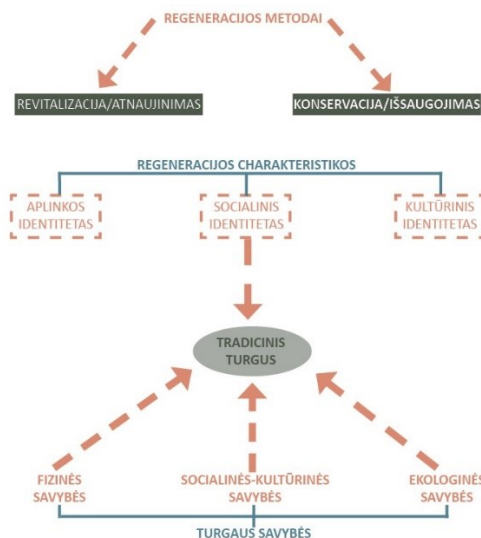
Straipsnyje „Regeneracija tvariai turgavietei“ (angl. „Regeneration for sustainable marketplace“) teigiama, kad regeneracijos principai suteikia galimybę pagerinti socialinę, ekonominę, fizinę vietos būklę, tausoti kultūrą ir prisitaikyti prie miesto kintančių poreikių ir išskiria tris regeneracijos metodus kurie gali būti panaudoti pertvarkant turgavietę (Gaphar ir kt., 2014).

- Visiškas pertvarkymas: šis metodas apima visišką esamo pastato nugriovimą ir teritorijos pašalinimą, įskaitant esamų verslo ir gyvenamųjų namų gyventojų pašalinimą. Sklypas / teritorija visiškai išvaloma naujai plėtrai. „Šis metodas labiausiai tinka norint atnaujinti nykstančią zoną ir paversti ją patrauklia teritorija kuri, gerintu miesto įvaizdį. Naudojant šį metodą, turėtų būti reikalaujama, kad vietovės būtų aprūpintos geresnėmis sąlygomis bendruomenei ir pagerintų infrastruktūrą“ (Gaphar ir kt., 2014).

- Atgaivinimas/Atnaujinimas: šis metodas apima esamo pastato ar sklypo atnaujinimą, siekiant atnaujinti ir suteikti pastatui, ar sklypui naują gyvybę. Šis metodas yra išsaugojimo ir pertvarkymo derinys. Jis turėtų išlaikyti plotą tiek pakoregavus ir apgalvojus. „Tikslas – kelti miesto įvaizdį modernizuojant vietovę, išsaugant vietos savitumą“ (Gūtmane, Pužulis, Škinkis, Geldof ir Spiriajevas, 2020).

- Konservavimas ir išsaugojimas: „metodas ypač tinka istorinę vertę turintiems pastatams ar sklypams, turintiems turizmo potencialą. Teritorija saugoma, neketinant jos atnaujinti ar griauti naujai plėtrai“ (Gaphar ir kt., 2014).

Taikant regeneraciją, didžiausią dėmesį reikia skirti į fizinę, socialinę, kultūrinę bei ekonominę padėtį, kuri padeda užtikrinti sėkmingą turgavietės funkcionavimą, bei jos vystymąsi.

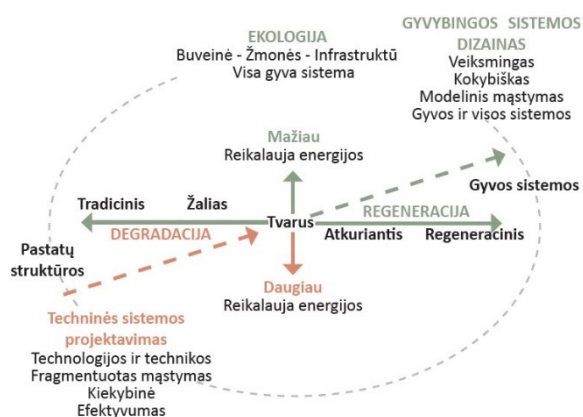

13 pav. Charakteristikos ir savybės būtinos tradicinės prekyvietės atkūrimui, remiantis Gaphar ir kt. tyrimu (2014) (autorės schema (2024))

Regeneracinis dizainas yra pagrindas atkurti arba palikti ką nors geresnės būklės, siekiant panaikinti esamą žalą ir tai darant užtikrinti, kad mūsų sistemos neprarastų savo savybių ir galėtų toliau atitikti ateities reikalavimus. Regeneracinis dizainas gali būti taikomas ne tik statyboje ir architektūroje, jis gali būti įgyvendinamas miestų plėtros, viešosios politikos, valdymo, žemės ūkio ir kt. situacijose (Gūtmane, Pužulis, Škinkis, Geldof ir Spiriajevas, 2020).

Tvarios regeneracijos principai

Tvari regeneracija yra plačių užmojų veiksmų strategija, apimanti ne tik aplinkosaugą, bet ir socialinius bei ekonominius aspektus. Tai reiškia, įtraukti į procesą visus suinteresuotus subjektus - vietos bendruomenes, verslo įmones, valdžios institucijas ir nevyriausybinės organizacijas.

14 pav. Tvaraus dizaino trajektorija remiantis B. Reed & Regenesys (2009) (autorės schema (2024))

Pasak L. Dumitrescu, ir kt. regeneracinio dizaino principus galima apibendrinti išskiriant pagrindinius kriterijus:

- ištisos sistemos matymas: regeneracinis projektavimas pastatą ir jo aplinką vertina kaip vientisą sistemą ir siekia sukurti dizainą, kuris derėtų su natūraliomis aplinkos sistemomis;

- atsinaujinanti energija: skatinama naudoti atsinaujinančius energijos šaltinius, siekiant sumažinti priklausomybę nuo neatsinaujinančių išteklių;
- tvarios medžiagos: skatinama naudoti tvarias medžiagas, kurios turi nedidelį poveikį aplinkai ir kurias galima perdirbti arba pakartotinai panaudoti pasibaigus jų gyvavimo ciklui;
- biologinė įvairovė: regeneracinio projektavimo metodu siekiama sukurti aplinką, skatinančią biologinę įvairovę ir ekosistemų sveikatą, naudojant augmeniją, žalius stogus ir kitas projektavimo strategijas, kurios palaiko vietos ekologiją;
- vandens tausojimas ir tvarkymas: skatinama naudoti vandenį tausojančius įrenginius ir rinkti, bei valyti lietaus vandenį pakartotiniam naudojimui;
- atliekų mažinimas ir tvarkymas: skatinamas atliekų mažinimas ir atliekų mažinimo, bei perdirbimo strategijų taikymas, siekiant sumažinti pastatų eksploatavimo poveikį aplinkai;
- patalpų aplinkos kokybė: regeneracinio dizaino tikslas yra sukurti patalpų aplinką, kuri skatina gyventojų sveikatą ir gerovę, naudojant tokias strategijas kaip: natūralus vėdinimas, dienos apšvietimas ir netoksiškų medžiagų naudojimas (L. Dumitrescu, I. Bliuc, I. Baran, R. A. Pescaru ir P. D. Parincu, 2022).

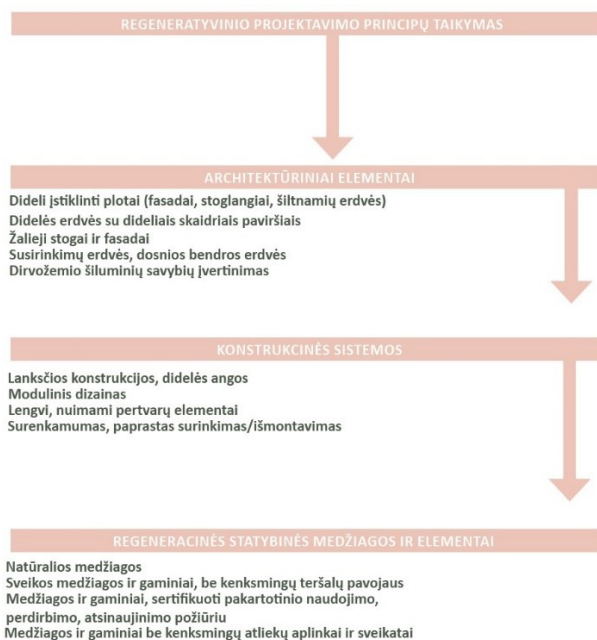
„Tvarus regeneravimas yra holistinis požiūris į miesto ir kaimo vietovių atgaivinimą, pirmenybę teikiant aplinkos, socialinei ir ekonominei gerovei. Juo siekiama įkvėpti bendruomenėms naujos gyvybės atgaivinant esamas erdves, išsaugant gamtos išteklius ir puoselėjant gyventojų priklausymo jausmą. Šis procesas pripažįsta, kad miestai ir regionai yra dinamiški subjektai, kurie turi prisitaikyti ir vystytis harmonijoje su gamtos pasauliu“ (Designing Buildings, s.a.).

Tvarios regeneracijos projektavimo principai skiriasi nuo tradicinių projektavimo principų tuo, kad jais siekiama sukurti pastatus, kurie būtų ne tik tvarūs, bet ir regeneruojantys. Tradiciniai projektavimo principai orientuoti į neigiamo pastato eksploatavimo poveikio aplinkai mažinimą, tačiau jais nebūtinai siekiama sukurti teigiamą poveikį aplinkai. Kita vertus, regeneracinio projektavimo principais siekiama sukurti aplinką, kuri galėtų aktyviai prisidėti prie vietinės ekosistemos sveikatos ir gerovės, bei prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų. Be to, regeneracinio projektavimo principai skatina holistinį požiūrį į pastato projektavimą, kai pastatas ir jo aplinka yra laikomi visuma, o ne kaip atskiri objektai (Gūtmane, Pužulis, Škinkis, Geldof ir Spiriajevas, 2020).

Tvarios regeneracijos strategija pastatams

Pasak Gūtmane ir kt. regeneracinės projektavimo strategijos pastatų statyboje siekia sukurti aplinką, kuri būtų ne tik tvari, bet ir atsinaujinanti, o tai reiškia, kad jos gali aktyviai prisidėti prie ekosistemos ir bendruomenės sveikatos ir gerovės (Gūtmane, Pužulis, Škinkis, Geldof ir Spiriajevas, 2020). Šios strategijos teikia pirmenybę ilgalaikiam tvarumui, bendruomenės ir socialiniam teisingumui bei aplinkos atkūrimui.

L. Dumitrescu išskiria tris kategorijas kuriomis gali būti pasiektas tvarus regeneracinis dizainas (žr. 15 pav.).

15 pav. Regeneracinio projektavimo principų taikymas remiantis Dumitrescu (2022) (autorės schema (2024))

Pasak L. Dumitrescu, įgyvendinant regeneracinio projektavimo principus gaunami šie efektai:

- **Architektūra:**
 - suteikiamas natūralus apšvietimas ilgą laiką dienos metu;
 - saulės energija naudojant pasyvias sistemas;
 - užtikrina ryšį su gamta ir subalansuoja biologinę įvairovę;
 - galimybes socializuotis ir bendradarbiauti bendruomenės labui.
- **Konstruktuvios sistemos:**
 - prisitaikoma prie besikeičiančių funkcijų ir veiklos;
 - galimybė lengvai surinkti ir pakartotinai panaudoti medžiagas;
 - patogus transportavimas ir surinkimas.
- **Regeneracinės statybinės medžiagos ir elementai:**
 - sveika patalpų aplinka;
 - teigiamas poveikis gamtinei aplinkai;
 - perdirbimas, cirkuliacija;
 - investicijų ir veiklos sąnaudų mažinimas per visą pastato gyvavimo ciklą.

Tvarios regeneracijos privalumai ir iššūkiai

Tvarios regeneracijos privalumai ir iššūkiai gali skirtis priklausomai nuo konteksto, tačiau šiuos aspektus galima bendrai pritaikyti daugelyje situacijų, pradedant miesto planavimu ir baigiant gamtos išsaugojimu. Pasak Jungtinių Tautų žmogaus gyvenviečių programą (angl. The United Nations Human Settlements Programme) atlikto tyrimo, išskiriami pagrindiniai privalumai ir iššūkiai.

Privalumai:

- pagerintas aplinkos tvarumas: regeneracinis pastatų statybos projektavimas gali padėti sumažinti pastatų poveikį aplinkai, skatinant naudoti tvarias medžiagas, efektyvų energiją tausojantį projektavimą ir vandens taupymo strategijas;

- geresnė gyventojų sveikata ir gerovė: regeneracinės projektavimo strategijos gali skatinti sveikos patalpų aplinkos kūrimą, o tai gali turėti teigiamą poveikį pastato naudotojų sveikatai ir gerovei;
- padidėjęs atsparumas ir gebėjimas prisitaikyti: regeneracinės projektavimo strategijos gali padėti sukurti pastatus, kurie būtų atsparesni ir prisitaikytų prie besikeičiančių aplinkos sąlygų (UN-Habitat, 2018).

Iššūkiai:

- didesnės išankstinės sąnaudos: regeneracinių projektavimo strategijų įgyvendinimas pastatų statyboje gali būti brangesnis nei tradiciniai projektavimo metodai, nes dažnai reikia naudoti brangesnes, tvarias medžiagas ir pažangias technologijas;
- ribotas tvarių medžiagų prieinamumas: tvarių medžiagų prieinamumas gali būti ribotas, todėl kai kuriose vietose gali būti sudėtinga įgyvendinti regeneracines projektavimo strategijas;
- reguliavimo ir politikos kliūtys: statybos kodeksai ir reglamentai gali sudaryti kliūtis įgyvendinant regeneracines projektavimo strategijas sąlygų (UN-Habitat, 2018).

Nors vis dar reikia įveikti iššūkius, tokius kaip tvarių medžiagų kaina ir prieinamumas, regeneracinio dizaino pranašumai yra akivaizdūs. Tai gali padėti sumažinti pastatų poveikį aplinkai, sukurti sveikesnę ir produktyvesnę patalpų aplinką, ir skatinti tvaresnes bei atsparesnes bendruomenes.

Apibendrinimas

Išanalizavus skirtingus literatūros šaltinius galima sakyti, kad regeneruojantis dizainas siekia sumažinti neigiamą pastatų poveikį aplinkai ir skatinti gyventojų sveikatą bei gerovę. Tvarių medžiagų naudojimas, energiją taupantis dizainas, vandens taupymo strategijos, atliekų mažinimas ir biologinės įvairovės išsaugojimas yra keletas regeneracinių projektavimo strategijų, kurios gali būti naudojamos šiems tikslams pasiekti. Regeneracinis dizainas iš naujo sujungia žmones ir gamtą, nuolat atnaujinant ekologinių, socialinių sistemų rinkinį. Skirtingai nuo tradicinių metodų, regeneraciniai metodai reikalauja ir skatina nuolatinį grįžtamąjį ryšį kiekviename etape, kad būtų pasiekti pritaikomi, dinamiški rezultatai. Regeneracinis dizainas naudoja valdymo metodus, kurie yra nuoseklūs ir orientuoti į procesą. Tokiu būdu regeneracinis dizainas siekia sukurti į žmogų orientuotus, ekologiškai atkuriamus projektus, kuriuose žmonės ir planeta yra pagrindiniai prioritetai.

1.1.5. Analogų analizė

„Gargždų turgaus strategijos 2020-2030“ analizė

R. Budgino parengtoje „Gargždų turgaus strategija 2020-2030 m. “išgryninta turgaus veikla – prekybos organizavimas ir prekybos vietų nuoma mažmeninės prekybos įmonėms ir individualiems prekiautojams. Čia lankytojai gali rinktis iš įvairaus asortimento, pradedant ekologiškomis, privačiuose ūkiuose užaugintomis daržovėmis, miško gėrybėmis ir baigiant kultūros ir kulinarijos paveldo fondų gėrybėmis.“ (Budginas, 2020). Pagal atliktą tyrimą buvo sudaryti strateginiai tikslai: didinti paslaugų konkurencingumą, patrauklumą, išsaugoti tradicijas.

„Suderinus ir patvirtinus Gargždų turgaus viziją ir strateginį planą, būtų sukuriamos prielaidos geresniam vizualiniam vaizdai, didesniam lankytojų srautui, geresniems pardavimų rezultatams, investicijų patrauklumui ir atsiperkamumui, (Budginas, 2020).

TURGAUS LANKYTOJAS		TURGAUS PREKEIVIS	
Sudominimo veiksniai	Kritiniai pasitenkinimo veiksniai	Sudominimo veiksniai	Kritiniai pasitenkinimo veiksniai
- Netikėti, malonūs atradimai. - Informacija apie gamtos gėrybes – grybai, uogos ir t.t. - Dirbama kiekvieną dieną. - Galimybė nusiderėti.	- Išskirtinis prekeivis su unikaliu produktu. - Išskirtinių produktų grupės. - Nekomercinis, natūralus maistas. - Kaina/kokybė. - Turgaus įvaizdis	- Papildomos paslaugos (apsauga, įranga/ priemonės ir t.t.)	- Pirkėjų srautas. - Prekybos pelningumas. - Įrengta prekybos vieta.
Nutylimi veiksniai	Baziniai, higieniniai veiksniai	Nutylimi veiksniai	Baziniai, higieniniai veiksniai
- Parkavimosi patogumas.	- Tvarkinga aplinka. - Sanitarija, higiena. - Saugumas. - Kultūringas aptarnavimas. - Patogu atvykti (dviratis, paspirtukas, autobusas, automobilis).	- Administraciniai reikalavimai. - Nemalonūs kaimynai.	- Tvarkinga aplinka. - Sanitarija, higiena. - Saugumas.

16 pav. Gargždų turgaus vizija ir strateginis planas (Budginas, 2020)

PUPA urbanistų parengtos „Gargždų centro urbanistinės koncepcijos“ analizė

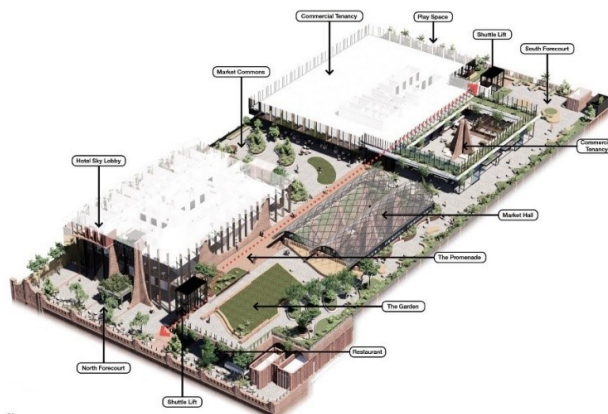
PUPA urbanistų parengtoje koncepcijoje pagrindinė atsinaujinimo ašis – turgus su šalia esančia viešąją erdve. Pagrindinis projekto autorių tikslas yra sukurti sąlygas vystyti darnų, patrauklų, saugų, šiuolaikišką ir patogų miesto centrą ateinančius dešimtmečius. Projekte išsikeliama tokie tikslai: „suformuoti miesto centro urbanistinę struktūrą, numatyti erdves ekonominei, socialinei infrastruktūrai, želdynų plėtrai, nustatyti prioritetinius vystymo etapus, sudaryti sąlygas privačioms investicijoms, kuriančioms socialinę ir ekonominę gerovę, numatyti turgaus atnaujinimą ir integravimą į miesto audinį, pasiūlyti sprendimus garažų teritorijos konversijai“ (PUPA, 2023). Projekte siekiama užtikrinti funkcijų įvairovę, apjungti viešąsias erdves naujais susisiekimo ryšiais.

17 pav. Gargždų miesto centro urbanistinės koncepcijos vizualizacijos (PUPA, 2023)

„Adelaide centrinio turgaus arkados pertvarkymas“ – Adelaidė, Australija

Adelaide yra rekonstrukcijos projektas, kuris turgavietę sujungia su viešąją erdve. Šis turgus yra vienas iš seniausių ir didžiausių nuolat veikiančių turgų Australijoje. Ši rekonstrukcija buvo skirta atnaujinti ir išplėsti šią istorinę erdvę, pagerinti visuomeninį komfortą ir patogumus įnešant naujų papildomų funkcijų.

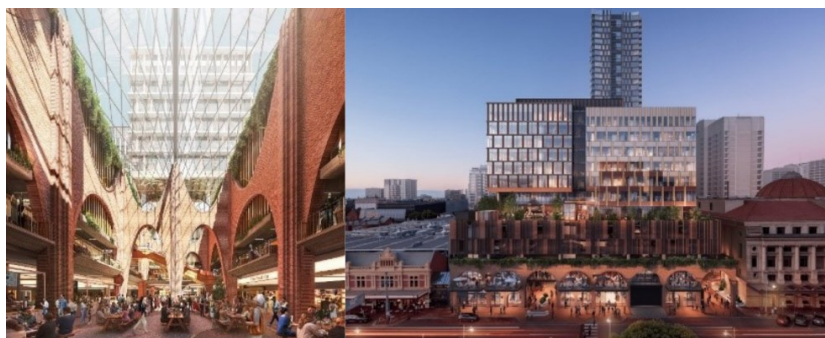

18 pav. Adelaide centrinio turgaus aksonometrija (Wood Bagot, s.a.)

Išskirti pagrindiniai principai kuriais remiamasi rengiant šį projektą:

- erdvės plėtra: plačių mastų rekonstrukcija numato centrinės turgaus arkados išplėtimą, kad būtų galima pritraukti daugiau prekybininkų ir lankytojų;
- modernizacija ir naujoviškumas: projekto tikslas – atnaujinti infrastruktūrą, įdiegiant šiuolaikinius elementus, tokius kaip inovatyvūs prekybos standai, modernios technologijos ir aplinkosaugos sprendimai;
- kultūrinis ir socialinis aspektas: rengiamasi įtraukti kultūrinius elementus ir renginius, kad sukurtų gyvą ir aktyvią viešąją erdvę. Tai apima kultūrinius festivalius, parodas, koncertus ir kitus renginius, kurie pritrauktų įvairias bendruomenės grupes;
- prekybos plėtra: numatyta suteikti daugiau galimybių prekybininkams ir verslininkams, kad galėtų pasinaudoti šia centralizuota prekybos platforma;
- saugumas ir patogumas: rekonstrukcijos tikslas yra sukurti saugią ir patogią erdvę, kuri būtų patraukli visiems lankytojams ir prekybininkams;
- aplinkos draugiškumas: projektas apima draugiškus sprendimus, tokius kaip energijos efektyvumo priemonės, perdirbimo sistemos ir augalų sodinimas, kad prisidėtų prie tvarios eksploatacijos (Woods Bagot, s.a.).

Šio projekto rekonstrukcija siekiama išsaugoti istorinę turgaus svarbą, bei padidinti jos vertę kaip visuomeninės ir prekybinės erdvės. Tai yra svarbus projektas, kuris prisideda prie miesto vystymo ir gyvybingumo.

19 pav. Adelaide centrinio turgaus vizualizacijos (Woods Bagot, s.a.)

„Trag Blonie“ turgaus aikštė - Blonie, Poland

Trag Blonie turgus yra mažame miestelyje netoli Varšuvos. „Pertvarkymo projekte buvo sukurta hibridinė viešoji erdvė, apjungianti dvi socialines funkcijas – parką ir turgų. Pastatyti daugiafunkciniai balti stogai, atspindintys saulės spindulius ir suteikiantys prieglobstį nuo lietaus. Uždarius turgų, laiptuotos prekybinės vitrinos su medinėmis viršūnėmis gali būti naudojamos kaip poilsio vietos ir erdvė spontaniškiems susitikimams. Aplink stogą buvo įrengti komerciniai ir paslaugų paviljonai su dideliais langais ir fasadais, dengtais gofruotais baltais lakštais. Aikštėje pastatyti tualetai ir administracinis paviljonas, o pačioje turgaus širdyje – baras, sujungtas su vaikų žaidimų aikštele ir bendruomenės stalu. Lygus betoninis aikštės paviršius suprojektuotas taip, kad nesudarytų bortelių ir leistų laisvai ir saugiai judėti turguje pėsčiomis, vežimėlyje ar riedlente. Turgavietės atkūrimas ir biologinės įvairovės didinimas yra esminiai projekto bruožai. Aplink stogo dangą ir paviljonus suprojektuotos natūralistinės žalios salos su augmenija. Visą dizainą užbaigia įvairūs mažosios architektūros elementai, tokie kaip informacinės lentos, dviračių laikikliai, paukščių ir vabzdžių nameliai, bendruomenės stalas, suoliukai. Po būdingu organiniu stogu suprojektuotas žaidimų sodas” (Archdaily, s.a.).

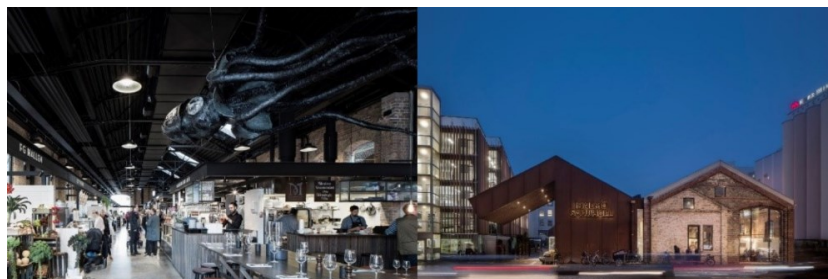

20 pav. Trag Blonie turgavietė (Archdaily, s.a.)

„Malmö saluhall“ turgus – Malmö, Sweden

„Wingårdh Arkitektkontor“ garsėja novatorišku ir tvariu dizainu, o Malmės turgus nėra išimtis. Įmonės požiūris į šį projektą atspindi gilų istorinės turgaviečių reikšmės išsaugojimą, kartu įtraukiant šiuolaikinius elementus. Turgaus istorinis identitetas perteikiamas ne tik vietinėmis medžiagomis eksterjere, bet ir interjere.

Malmö Saluhall ne tik kaip turgavietė, bet ir yra vietos bendruomenės centras. Tai yra svetinga erdvė gyventojams ir turistams susiburti, dalintis maistu ir dalyvauti kultūriniuose mainuose. Dažnai rengiami tokie renginiai kaip maisto gamintojų pamokos, maisto festivaliai ir gyvi pasirodymai, skatinantys lankytojų bendruomeniškumą jausmą.

21 pav. Malmö saluhall turgus. (Archdaily, s.a.)

„Stackt“ turgus – Toronto, ON, Canada

„LGA Architectural Partners“ buvo paprašyta suprojektuoti dviejų blokų 2,4 akrų teritoriją ir padėti sukurti didžiausią konteinerių turgų, kuris suteiktu miestiečiams ir jų lankytojams gyvybingą kultūros vietą ir bendruomenės centrą su pagrindinėmis parduotuvėmis, alaus darykla su kiemais, pėsčiųjų takais ir atviromis erdvėmis bendruomenės programoms ir renginiams.

Prisitaikantis pakartotinis naudojimas ir dizainas: turgus išsiskiria novatorišku požiūriu į miesto plėtrą. Jis pastatytas anksčiau nepakankamai išnaudotoje vietoje, gabenimo konteinerius pergalvojant kaip modulinius mažmeninės prekybos, maitinimo ir bendruomenės erdvių mazgus. Šis pritaikomas pakartotinis gabenimo konteinerių naudojimas ne tik suteikia pramoninės ir šiuolaikinės estetikos, bet ir skatina tvarumą pernaudojant esamas medžiagas.

Bendruomenė ir renginiai: be komercinio aspekto, šis turgus yra bendruomenės centras. Jame vyksta įvairūs renginiai, seminarai ir kultūrinė veikla, todėl tai yra gyva bendravimo ir mokymosi erdvė. Nuo jogos užsiėmimų ir meno instaliacijų iki gyvos muzikos pasirodymų ir sveikatingumo seminarų.

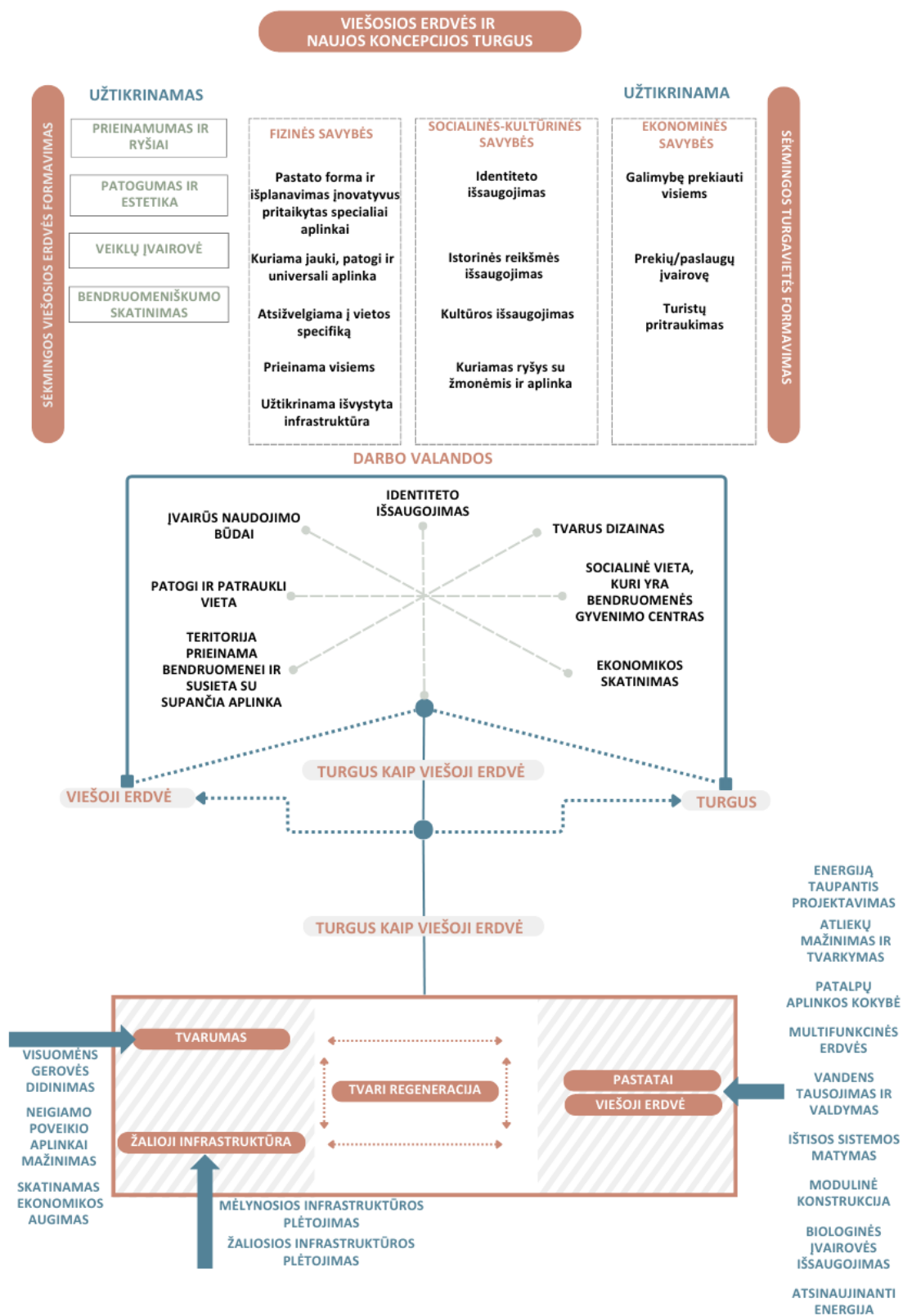
22 pav. Stackt turgus (Archello, s.a.)

Apibendrinimas

Išanalizavus jau pateiktus pasiūlymus Gargždų turgaus pertvarkymui bei užsienio gerosios praktikos objektus, galime pastebėti, kad didelis dėmesys skiriamas aplinkai, stengiamasi išlaikyti vietos identitetą, kultūros ypatumus. Stengiamasi naudoti inovatyvias ir tvaresnes medžiagas bei sprendimus. Seni pastatai atkuriami, juose naudojamos naujos tvarios medžiagos kurios dera tarpusavyje ir su aplinka. Nagrinėtuose analoguose galima pastebėti, kad turgus turi ne vieną funkciją, jį papildo įvairios veiklos, kurios suburia bendruomenę, pritraukia daugybę žmonių ne tik iš aplinkinių teritorijų, bet ir turistus. Šiuose pavyzdžiuose turgus veikia kaip gyva socialinė erdvė, kuri gali būti naudojama skirtingu paros metu, jose galima ne tik apsipirkti, bet ir praleisti laiką, bendrauti su šeima, draugais, bendruomene, tai tarsi miesto centrinis taškas, kur susipina įvairios veiklos ir žmonės.

1.1.6. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose hipotetinis modelis

Atlikus analitinę analizę buvo sukurtas hipotetinis modelis, kuriuo remiantis būtų galima sukurti viešąją erdvę ir naujos koncepcijos turgų (žr. 23 pav.). Išanalizavus sėkmingos viešosios erdvės ir sėkmingos turgavietės kūrimo principus padarytos išvados ir apibrėžtos rekomendacijos projektuojant viešąją erdvę ir naujos koncepcijos turgų Gargžduose.

23 pav. Hipotetinis modelis (autorės schema (2024))

1.2. Empiriniai tyrimai

1.2.1. Empirinių tyrimų objektas, tikslas, uždaviniai ir tyrimų metodika

Empirinių tyrimų tikslas – vadovaujantis suformuota tyrimų programa, atlikti tyrimus, išanalizuoti gautus rezultatus, susisteminti ir atlikus išvadas, sukurti viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto koncepcinį modelį.

Empirinių tyrimų objektas – Gargždų miestas, miesto turgavietė, visuomenė, suinteresuoti prekybininkai, bei ekspertai, Vilniaus Halės turgus, Vilniaus Paupio turgus, Abastos market, Saint Dizier's Market, Baltic Station Market, Manifesto Market, Marly-le-Roi Market, Tainan Market.

Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose vizijos kryptiniai iškeliami tyrimų uždaviniai:

1. Tyrimo programa. Suformuluoti hipotezės, joms patikrinti parinkti tyrimo metodus ir išskirti tyrimo objektus.
2. Apklausa. Išsiaiškinti visuomenės ir ekspertų nuomones, jų įpročius, poreikius, ir lūkesčius.
3. Vietos stebėjimai. Išanalizuoti jau egzistuojančius objektus, išsiaiškinti kaip sukurti multifunkcišką erdvę, kuri pritrauktų įvairaus amžiaus, socialinių sluoksnių ir poreikių gyventojus, ir kaip funkcijų įvairovė įtakoja turgavietės sėkmingumą.
4. Antrinių šaltinių analizė.
 - 4.1. Išnagrinėti straipsnius, strategijas, siekiant nustatyti pagrindinius principus, kurie padėtų sukurti saugią, bendruomeniškumą, ir žmonių sveikatingumą skatinančią erdvę.
 - 4.2. Išanalizuoti Gargždų miesto archyvinis dokumentus ir fotografijas siekiant išskirti pagrindinius elementus, kurie stiprintų miesto identitetą ir kultūrą.
5. Koncepcinis modelis. Įvertinus gautus rezultatus, suformuluoti išvadas ir sukurti viešosios erdvės, ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose vizijos koncepcinį modelį.

Empirinių tyrimų metodai

Iškeltooms hipotezėms patvirtinti arba paneigti buvo pasirinkta taikyti keturis pagrindinius tyrimų metodus – buvo atliekama visuomenės ir prekybininkų apklausa, darbuotojų, specialistų interviu, vietos stebėjimai, ir antrinių šaltinių analizė (žr. 1 lentelę).

Tyrimui taikomi metodai:

- Visuomenės ir suinteresuotų prekybininkų socialinė apklausa;
- Atviro tipo klausimų interviu su valdytojais, ekspertais, kurie yra glaudžiai susiję su iškeltų hipotezių temomis;
- Vietos stebėjimas, apima duomenų rinkimą apie jau egzistuojančius panašios funkcijos objektus;
- Antrinių šaltinių analizė:
 - Analogiškų tyrimų analizė;
 - Mokslinių straipsnių analizė;

- Analogiškų projektų analizė.

Hipotezių sąrašas:

1. Projektuojama nauja viešoji erdvė ir turgus taptu saugia, bendruomeniškumą ir žmonių sveikatingumą gerinančia vieta mieste.
2. Gargždų turgaus nauja architektūrinė išraiška, dėmesys istorijai ir aplinkai sustiprintų miesto identitetą.
3. Turgus kaip viešoji erdvė savo funkcijų įvairove ir universalumu pritrauks įvairaus amžiaus, socialinių sluoksnių ir poreikių gyventojus ir bus patraukli bei naudinga nauja erdvė viso miesto gyventojams bei jo lankytojams.
4. Naudojant tvarios regeneracijos idėją Gargždų turgus su viešąją erdve taptu nauja gyvybinga miesto erdve, kuri skatintų ne tik tvarumą, bet ir atsinaujinimą.
5. Įdiegiant šiuolaikinius sprendimus, inovatyvius architektūrinius elementus turgus su viešąją erdve paskatintų miesto ekonomikos augimą.

1 lentelė. Empirinių tyrimų programa

DARBINĖ HIPOTEZĖ	TYRIMO OBJEKTAI	TYRIMO METODAI
Projektuojama nauja viešoji erdvė ir turgus taptu saugia, bendruomeniškumą ir žmonių sveikatingumą gerinančia vieta mieste.	Visuomenė, suinteresuoti prekybininkai, Gargždų miestas	Sociologinis (visuomenės sociologinė apklausa, naudotojų ir prekeivių poreikių ir lūkesčių apklausa) Antrinių šaltinių analizė: straipsnių analizė, strategijų analizė
Gargždų turgaus nauja architektūrinė išraiška, dėmesys istorijai ir aplinkai sustiprintų miesto identitetą.	Gargždų miestas Ekspertai: : M.Užgalis - Gargždų miesto muziejaus istorikas (muziejininkas) S.Šmatauskienė - Architektūros ir teritorijų planavimo skyrius, patarėja (kultūros paveldo apsauga); Analogai	Dokumentų analizė Ekspertų ir specialistų apklausa (Gargždų miesto muziejaus darbuotojai, architektūros ir planavimo skyriaus darbuotojai) Antriniai šaltiniai
Turgus kaip viešoji erdvė savo funkcijų įvairovė ir universalumu pritrauks įvairaus amžiaus, socialinių sluoksnių ir poreikių gyventojus ir bus patraukli bei naudinga nauja erdvė viso miesto gyventojams bei jo lankytojams.	Visuomenė, Suinteresuoti prekybininkai, Vilniaus Halės turgus Vilniaus Paupio turgus Analogai	Sociologinis (visuomenės sociologinė apklausa, objekto valdytojų, naudotojų ir prekeivių poreikių lūkesčių apklausa) Stebėjimai vietoje Antriniai šaltiniai
Naudojant tvarios regeneracijos idėją Gargždų turgus su viešąją erdve taptu nauja gyvybinga miesto erdve, kuri skatintų ne tik tvarumą, bet ir atsinaujinimą.	Ekspertai: I. Gražulevičiūtė-Vileniškė - KTU Assos. Prof. Dr. H. Gūtmante - Landscape architect, Latvia J. Vitkuvienė Analogai	Ekspertų apklausa Antrinių šaltinių analizė
Įdiegiant šiuolaikinius sprendimus, inovatyvius architektūrinius elementus turgus su viešąją erdve paskatintų miesto ekonomikos augimą.	Prekybininkų apklausa Gargždų miesto turgaus direktorius Remigijus Budginas	Sociologinis (prekeivių poreikių ir lūkesčių apklausa) Objekto valdytojų apklausa Antrinių šaltinių analizė

1.2.2. Sociologinis tyrimas. Visuomenės, turgaus darbuotojų ir ekspertų apklausos rezultatai

Darbinėmis hipotezėmis iškeltus klausimus patvirtinti arba paneigti buvo pasirinkta atlikti sociologines apklausas ir interviu. Buvo sudarytos dvi apklaustos – visuomenei ir suinteresuotiems prekybininkams ir atlikti skirtingų sričių ekspertų interviu.

1. Atliekant visuomenės apklausą buvo siekiama išsiaiškinti bendrą respondentų nuomonę apie Gargždų turgų, nustatyti lankymosi dažnumą jame ir suprasti žmonių nuomonę, poreikius funkcinės įvairovės, saugumo, bendruomeniškumo ir tvarumo klausimais. Klausimyno pavyzdys pateikiamas priede Nr. 1.

Apklausos apimtis: 18 klausimų + papildomos skiltys komentarams.

Apklausos tipas: anoniminė apklausa.

Visuomenės apklausos dalyviai: kviečiami visi asmenys kuriems tema aktuali, tačiau orientuotasi į Klaipėdos ir Gargždų miestų, Klaipėdos rajono gyventojus.

2. Atliekant suinteresuotų prekybininkų apklausą buvo siekiama išsiaiškinti bendrus respondentų socialinius/demografinius aspektus, esamas darbo sąlygas, kokie nauji inovatyvūs sprendimai ar funkcijos pagerintu darbo sąlygas, pritrauktu žmones, paskatintų miesto ekonomikos augimą. Klausimyno pavyzdys pateikiamas priede Nr. 2.

Apklausos apimtis: 18 klausimų + papildomos skiltys komentarams.

Apklausos tipas: anoniminė apklausa.

Visuomenės apklausos dalyviai: Gargždų miesto turgaus prekybininkai.

3. Atliekant ekspertų interviu sudarytos skirtingos klausimų formos, skirtingų sričių specialistams, kurių pagalba buvo siekiama patvirtinti arba paneigti 2, 4 ir 5 hipotezes. Iš viso apklausti 6 ekspertai. Klausimyno pavyzdys pateikiamas priede Nr. 3.

Ekspertų interviu dalyviai: kviečiami asmenys turintys žinių ir dirbantys architektūros, urbanistikos, prekybos, kultūros paveldo srityse.

Visuomenės sociologinės apklausos rezultatai

1 klausimas. Atliktoje apklausoje dalyvavo 141 respondentų, iš kurių dauguma apklaustųjų 75,9% buvo moterys, vyrų apklausoje mažiau 22%, kai kurie savo lyties nenorėjo nurodyti 2,1%.

2 klausimas. Anketoje buvo pateiktas klausimas apie respondentų amžiaus grupę. Daugiausia sulaukta 41-65 metų respondentų atsakymų (35,5%), gana panaši dalis atsakiusių buvo 26-40 (30,5%) ir 19-25 (28,4%) amžiaus grupėse. Mažiau aktyvūs buvo vyresnio amžiaus, nuo 66 metų, ir jaunesni iki 18 metų respondentai.

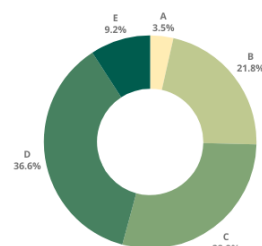
3 klausimas. Daugiausiai atsakiusių yra dirbantys žmonės – 83%, kita didesnė dalis respondentų yra studentai – 22,7%, mažiausios dalys yra moksleivių – 4,3% ir sulaukta tik 4 pensininkų atsakymo.

4 klausimas. Apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti kaip dažnai žmonės renkasi Gargždų turgų ir jame lankosi. Didžioji dalis 36,2% korespondentų atsakė, kad šiame turguje lankosi tik kelis kartus

per metus, 9,2% apklaustųjų iš viso nesilanko šiame turguje, tačiau kita pusė dalyvavusių apklausoje atsakė, kad lankosi dažniau, 29,1% kelis kartus per mėnesį, 22% kelis kartus per savaitę, o 3,5% kiekvieną darbo dieną (žr. 24 pav.).

KAIP DAŽNAI LANKOTĖS GARGŽDŲ TURGUJE? (PAŽYMĖKITE TIK VIENĄ ATSAKYMŲ VARIANTĄ).

- A** Kiekvieną dieną
- B** Kelis kartus per savaitę
- C** Kelis kartus per mėnesį
- D** Kelis kartus per metus
- E** Turguje išvis nesilankau

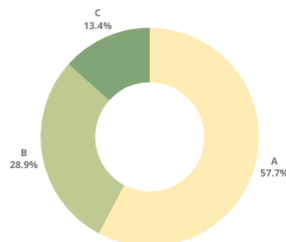

24 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie Gargždų turgavietės apsilankymo dažnumą (autorės schema (2024))

5 klausimas. Analizuojant priežastis kodėl turguje yra mažas lankomumas visuomenės tyrimo metu buvo prašoma nustatyti, ar turgaus esama aplinka ir išvaizda lemia apsilankymo dažnumą Gargždų turguje. Daugiau negu pusė apklaustųjų 57,4% atsakė, kad taip, 13,5% pasisakė, kad nežino, o 29,1% atsakė, kad jų aplinka ir išvaizda apsilankymo dažnumo neįtakoja (žr. 25 pav.)

KAIP MANOTE, AR TURGAUS ESAMA APLINKA IR IŠVAIZDA LEMIA JŪSŲ APSILANKYMO DAŽNUMĄ GARGŽDŲ TURGUJE? (PAŽYMĖKITE TIK VIENĄ ATSAKYMŲ VARIANTĄ).

- A** Taip
- B** Ne
- C** Nežinau

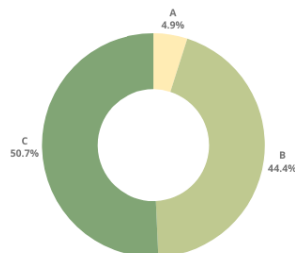

25 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie turgaus esamos aplinkos ir išvaizdos poveikį, kuris lemia turgaus apsilankymo dažnumą (autorės schema (2024))

6 klausimas. Analizuojant žmonių nuomonę apie dabartinę Gargždų turgaus aplinką didžioji dalis apklaustųjų 50,4% sutinka, kad esama turgaus aplinka juos netenkina, 44,7% dabartinę aplinką vertina vidutiniškai, tačiau sutinka, kad galėtų būti ir geriau, o 4,9 procentų visgi pasisakė, kad juos tenkina dabartinė turgaus aplinka (žr. 26 pav.).

AR ESATE PATENKINTI DABARTINE ESAMA GARGŽDŲ TURGAUS APLINKA? (PAŽYMĖKITE TIK VIENĄ ATSAKYMŲ VARIANTĄ).

- A** Taip, labai
- B** Vidutiniškai, galėtų būti ir geriau
- C** Esama turgaus aplinka man nepatinka

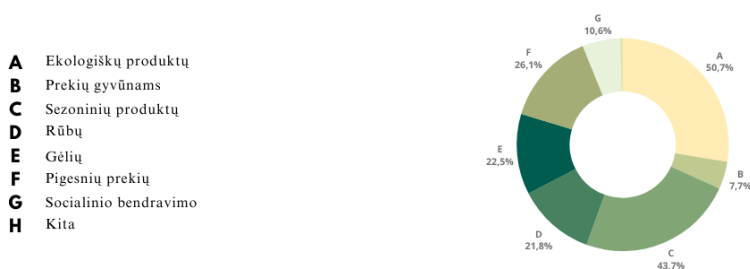

26 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie esamą Gargždų turgaus aplinką (autorės schema (2024))

7 klausimas. Prie 6 klausimo pridėtas papildomas atviras klausimas, siekiant nustatyti kodėl visuomenė nėra patenkinta Gargždų miesto turgaus aplinka. Į šį klausimą atsakė 131 iš 141 respondentų. Visų atsakiusių nuomonės yra panašios ir galima išskirti pagrindines problemas. Dauguma atsakiusių išreiškė nepasitenkinimą turgaus išvaizda, kuri yra atstumianti, pastatai yra prastos būklės, nėra jokio funkcionalaus išplanavimo, dauguma prekystalių tušti, tačiau stovėjimo aikštelėje kurioje nėra vietos, yra išnešti stalai, prekystaliai. Nėra aiškos struktūros, šalia prekiauja maisto produktais ir kita prekyvietė jau batai ar kvepalai, neaišku kur maisto zona, kur dėvėti rūbai, kur nauji. Kitas minėtas svarbus aspektas tai, kad nėra modernumo, inovatyvių sprendimų, nepritaikyta neįgaliesiems. Visuomenė pabrėžia, jog turgus nepritaikytas rudens/žiemos sezonui ar prastoms oro sąlygoms, mini prastą infrastruktūrą, eismo sąlygas, jog nėra takų, pravažiavimų, įėjimų ir išėjimų. Respondentų nuomone, labai trūksta prekių pasiūlos ir funkcinės įvairovės, sutvarkytos viešosios erdvės su apšvietimu, poilsio ir žaliosiomis zonomis.

8 klausimas. Apklausiant visuomenę buvo siekiama išsiaiškinti dėl kokių priežasčių dažniausiai lankomasi Gargždų turguje. Daugiausia pasirinkta buvo, kad šiame turguje lankosi dėl ekologiškų produktų 50,7% ir sezoninių produktų 43,7%, nemaža dalis apklaustųjų rinkosi, kad turguje lankosi ir dėl pigesnių prekių 26,1%, gėlių asortimento 22,5%, rūbų 21,8%, šiek tiek mažiau buvo pasirinkta dėl socialinio bendravimo 10,6%. Apklaustieji turėjo galimybę įrašyti ir kitas priežastis kurių nebuvo sąraše, po vieną kartą buvo paminėtos bandelės, mėsos produktai, ir siuvimo paslaugos (žr. 27 pav.).

DĖL KOKIŲ PRIEŽASČIŲ LANKOTĖS GARGŽDŲ TURGUJE? (GALIMAS DAUGIAU NEI VIENAS ATSAKYMAS).

27 pav. Tyrimo rezultatų schema rodanti apklaustųjų nuomonę apie dažniausias priežastis dėl kurių lankosi Gargždų turguje (autorės schema (2024))

9 klausimas. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę ar Gargždų turguje reikalinga viešoji erdvė, kurioje būtų galima leisti savo laiką su šeima, susitikti su draugais, ilsėtis, ne tik apsipirkti. Daugiau negu pusė 61,3 % atsakiusių sutinka, kad reikalinga tokia erdvė, 20,4% atsakė, kad nežino ir neturi nuomonės, o 18,3% apklaustųjų nepritaria tokiai idėjai (žr. 28 pav.).

KAIP MANOTE AR GARGŽDŲ TURGUJE REIKALINGA VIEŠOJI ERDVĖ, KURIOJE GALĖTUMĖTE LEISTI SAVO LAIKĄ SU ŠEIMA, SUSITIKTI SU DRAUGAIS, ILSĖTIS, NE TIK APSIPIRKTI? (PAŽYMĖKITE TIK VIENĄ ATSAKYMŲ VARIANTĄ).

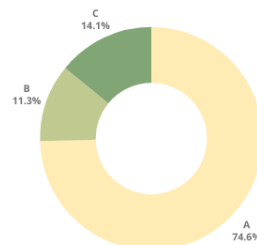

28 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie viešosios erdvės poreikį Gargždų turguje (autorės schema (2024))

10 klausimas. Didžioji dalis respondentų pritaria, kad Gargždų turguje lankytųsi dažniau, jei jame atsirastų papildomos veiklos, paslaugos – poilsio zonos, aktyvios lauko erdvės, erdvės renginiams, kavinės/restoranai, gurmaniškos krautuvėlės, kulinariniai užsiėmimai ir kitos funkcijos (74,5%). Kiti respondentai 14,2% atsakė jog nežino, o likusioji dalis 11,3% nemano, kad lankytųsi dažniau (žr. 29 pav.).

AR LANKYTUMĖTĖS GARGŽDŲ TURGUJE DAŽNIAU, JEI JAME ATSIKASTŲ PAPILDOMOS VEIKLOS, PASLAUGOS – POILSIO ZONOS, AKTYVIOS LAUKO ERDVĖS, ERDVĖS RENGINIAMS, KAVINĖS/RESTORANAI, GURMANIŠKOS KRAUTUVĖLĖS, KULINARINIAI UŽSIĖMIMAI IR T.T. ?
(PAŽYMĖKITE TIK VIENĄ ATSAKYMŲ VARIANTĄ).

A Tikrai taip
B Tikrai ne
C Nežinau

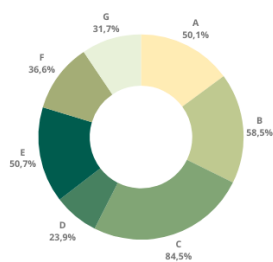
29 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie funkcinės įvairovės poveikį dažnesniems turgaus apsilankymams (autorės schema (2024))

11 klausimas. Visuomenė pateikė įžvalgas kokios jų nuomone papildomos veiklos, paslaugos būtų reikalingos Gargždų turguje ir jo teritorijoje, kad paskatintų dažniau apsilankyti. Į šį klausimą atsakė 139 respondentų iš 141. Daugumos atsakiusių nuomonės yra panašios, daugiausiai pasikartojantys atsakymai – norėtų daugiau prekių pasiūlos, kad atsirastų gurmaniškos krautuvėlės, specializuotos parduotuvės, rankų darbo gaminiai, užsienio kultūrų atskiros parduotuvėlės, mėsos gaminių krautuvėlė, nauji rūbų „butikai“. Išreikštas kavinių, restoranų, degustacinių pietų, kulinarinių užsiėmimų poreikis. Kai kurie atsakiusieji norėtų, kad turguje vyktų renginiai, gyvos muzikos koncertai, bendruomeniškos veiklos, mugės, kultūriniai renginiai. Respondentai išreiškė nuomonę, kad turguje dažniau lankytųsi jeigu tokioje vietoje vyktų užsiėmimų vakarai pvz.: molio lipdymo veikla, šokiai, rankdarbių būreliai. Nemažai žmonių atsakymuose minėjo, kad reikalingos sutvarkytos erdvės, kad būtų pramogos vaikams, vaikų žaidimo zona, poilsio zonos, suoliukai, želdinių oazė, išreikštas noras, kad aplinka būtų draugiška gyvūnams.

12 klausimas. Tyrimo metu siekta įvertinti struktūriškai ko labiausiai trūksta Gargždų miesto turgui ir jo esančioje teritorijoje, kad jis būtų patrauklus ne tik miesto gyventojams, bet ir miesto lankytojams įvairiu paros metu. 84,5% respondentų pasirinko, kad labiausiai žmones pritrauktų estetinė išvaizda, 58,5% poilsio zonos (suoliukų/gultų, lauko kavinių ir t.t.), 50,7% apšvietimas, 50,1% funkcinė įvairovė, šiek tiek mažiau buvo pasirinkta 36,6% žalieji plotai, 31,7% aktyvių veiklų zonos ir mažiausiai rinktas 23,9% saugumo (žr. 30 pav.).

KO, JŪSŲ MANYMŲ, TRŪKSTA GARGŽDŲ MIESTO TURGUI IR JO ESANČIOJE TERITORIJOJE, JOG JIS BŪTŲ PATRAUKLUS NE TIK MIESTO GYVENTOJAMS, BET IR MIESTO LANKYTOJAMS ĮVAIRIU PAROS METU? (GALIMAS DAUGIAU NEI VIENAS ATSAKYMAS).

- A** Funkcinės įvairovės
- B** Poilsio zonos (suoliukų/gultų, lauko kavinių ir t.t.)
- C** Estetinės išvaizdos
- D** Saugumo
- E** Apšvietimo
- F** Žaliųjų plotų
- G** Aktyvių veiklų zonos
- H** Kita

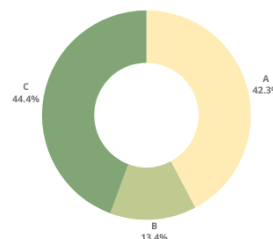

30 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie pagrindinius elementus, kurie pritrauktų gyventojus ir miesto lankytojus į turgaus teritoriją įvairiu paros metu (autorės schema (2024))

13 klausimas. Respondentai įvertino ar dabartinėje Gargždų turgaus teritorijoje jaučiamasi saugiai. 44,4% atsakiusių išreiškė nuomonę, kad jaučiasi saugiai tik dienos metu, 13,4% atsakė, kad išviso nesijaučia saugiai šioje teritorijoje, o 42,3% respondentų atsakė, kad jaučiasi saugiai (žr. 31 pav.).

AR GARGŽDŲ TURGAUS TERITORIJOJE JAUČIATĖS SAUGŲS? (PAŽYMĖKITE TIK VIENĄ ATSAKYMŲ VARIANTĄ).

- A** Taip
- B** Ne
- C** Jaučiuosį saugiai tik dienos metu

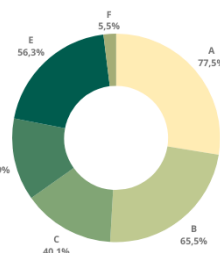

31 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie saugumą Gargždų turgaus teritorijoje (autorės schema (2024))

14 klausimas. Tyrimo metu siekiama nustatyti, kokie elementai priverčia jaustis saugiai tam tikroje lauko erdvėje. 77,5% pasirinko, kad apšvietimas yra svarbus elementas, 65,5% pasirinko, kad svarbu jog aplinka būtų estetiška ir sutvarkyta, 56,3% pasirinko, išvystytą infrastruktūrą, 40,1% pasirinkimų sudaro tai, kad teritorijoje jie jaučiasi saugiau jeigu yra didesnis kiekis žmonių, mažiau buvo pasirinkta – veikiančios tam tikros paslaugos 35,9%. Visuomenė turėjo galimybę įrašyti ir savo siūlomus variantus, tarp pateiktų, išskiriamos kameros, saugumą užtikrinančios modernios inovacijos (žr. 32 pav.).

KAS JŪSŲ MANYMU PRIVERČIA JAUSTIS SAUGIAI TAM TIKROJE LAUKO ERDVĖJE? (GALIMAS DAUGIAU NEI VIENAS ATSAKYMAS)

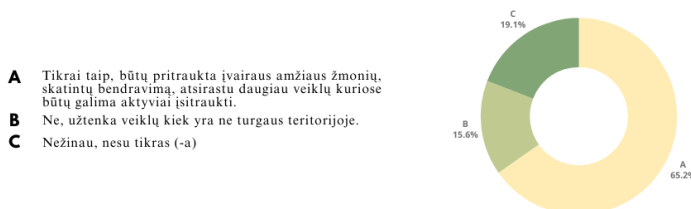
- A** Apšvietimas
- B** Estetiška, sutvarkyta aplinka
- C** Didesnis žmonių kiekis toje erdvėje
- D** Veikiančios tam tikros paslaugos
- E** Išvystyta infrastruktūra
- F** Kita

32 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie elementus, kurie priverčia jaustis saugiai tam tikroje lauko erdvėje (autorės schema (2024))

15 klausimas. Vertinant visuomenės nuomonę ar būtų naudinga Gargždų turguje integruoti bendruomenės centrą, kuriame vyktų įvairios veiklos ir užsiėmimai miesto bendruomenei tiek viduje, tiek lauke, daugiau negu pusė apklaustųjų 64,8% atsakė, kad taip, 19,1% nežino ir nėra tikras (-a) dėl šios idėjos, o 15,5% atsakė, kad nereikalinga tokia funkcija turguje (žr. 33 pav.).

KAIP MANOTE, AR BŪTŲ NAUDINGA GARGŽDŲ TURGUJE INTEGRUOTI BENDRUOMENĖS CENTRĄ, KURIAME VYKTŲ ĮVAIRIOS VEIKLOS IR UŽSIĖMIMAI MIESTO BENDRUOMENEI TIEK VIDUJE, TIEK LAUKE? (PAŽYMEKITE TIK VIENĄ ATSAKYMŲ VARIANTĄ).

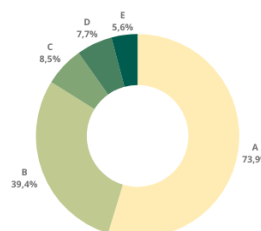
- A** Tikrai taip, būtų pritraukta įvairaus amžiaus žmonių, skatintų bendravimą, atsirastų daugiau veiklų kuriose būtų galima aktyviai įsitraukti.
- B** Ne, užtenka veiklų kiek yra ne turgaus teritorijoje.
- C** Nežinau, nesu tikras (-a)

33 pav. Tyrimo rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie bendruomenės centro integravimo galimybę Gargždų turguje (autorės schema (2024))

16 klausimas. Respondentų buvo klausama nuomonė apie ekologiškumą, tvarumą, sveikatingumą ir ar reikalingi tai skatinantys veiksniai. 73,9% pasirinko, kad tikrai taip, reikia daugiau ekologiškų, kokybiškų, ne tik maisto produktų, bet ir įvairaus asortimento, perpus mažiau 39,4% pasirinkta, kad reikalingi sveikatingumą skatinantys užsiėmimai ir renginiai, 8,5% pasirinko, kad yra užtekina ekologiškų produktų pasirinkimo Gargždų turguje, 7,7% mano, kad nėra reikalingi sveikatingumo renginiai/užsiėmimai, o 5,6% pasirinko, jog išvis nesidomi sveika gyvensena (žr. 34 pav.).

KAIP MANOTE, AR GARGŽDŲ TURGUJE REIKALINGAS POREIKIS, KAD ATSIKASTŲ DAUGIAU EKOLOGIŠKŲ, NATŪRALIŲ PRODUKTŲ, SVEIKATINGUMĄ SKATINANČIŲ UŽSIĖMIMŲ, RENGINIŲ? (GALIMAS DAUGIAU NEI VIENAS ATSAKYMAS).

- A** Tikrai taip, reikia daugiau ekologiškų, kokybiškų, ne tik maisto produktų, bet ir įvairaus asortimento.
- B** Tikrai taip, reikia sveikatingumą skatinančių užsiėmimų, renginių, susijusių su maistu ir sveika gyvensena
- C** Tikrai ne, užtenka ekologiškų produktų pasirinkimo tiek kiek yra.
- D** Nereikalingi tokie užsiėmimai/renginiai.
- E** Nesidomiu sveika gyvensena.

34 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie esantį poreikį ekologiškų produktų, sveikatingumą skatinančius užsiėmimus/renginius (autorės schema (2024))

17 klausimas. Didžioji dalis apklaustųjų pritarė, kad dabartinis Gargždų turgus yra tinkamoje vietoje. 87,3% atsakė kad taip, tačiau 12,7% mano, kad turgus turėtų būti kitoje vietoje.

18 klausimas. Prie 17 klausimo pridėtas papildomas atviras klausimas, kurio metu siekiama išsiaiškinti respondentų neigiamai atsakiusių į 17 klausimą nuomonę, kuri vieta mieste jiems atrodytu tinkamiausia. Populiariausi atsakymai – prie bažnyčios, naujo daugiaviečio sporto centro, šalia MAXIMOS esančioje garažų teritorijoje arba teritorijoje, kurioje yra daugiau ploto, nei dabartiniame turgaus vietoje.

Turgaus darbuotojų apklausos rezultatai

1 klausimas. Atliktoje apklausoje dalyvavo 15 respondentų, iš kurių dauguma apklaustųjų 56% buvo moterys, vyru apklausoje šiek tiek mažiau 42%.

2 klausimas. Anketoje buvo pateiktas klausimas apie respondentų amžiaus grupę, siekiant išsiaiškinti atsakiusių amžiaus pasiskirstymą. Daugiausia sulaukta 36-55 metų respondentų atsakymų 40%, gana panaši dalis atsakiusių buvo 56-64 metų (32%). 13% sudarė 66-75 metų amžiaus grupė, o mažiausiai po 7% sudarė iki 25 ir 26-35 amžiaus grupės žmonės.

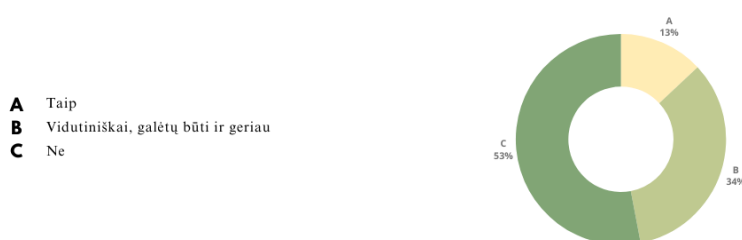
3 klausimas. Daugiausiai atsakiusių yra dirbantys žmonės 63%, kita didesnė dalis 25% sudaro pensininkai, o mažiausia 12% – studentai.

4 klausimas. Apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti prekyautojų demografinę padėtį. Visi apklaustieji gyvena Gargžduose arba Klaipėdos rajone. 57% gyvena Gargžduose, 22% yra iš Vėžaičių, 14% Dauparų ir 7% Kvietinių.

5 klausimas. Tyrimo metu buvo vertinama kiek laiko jau prekyautojas dirba Gargždų turguje. 40% atsakiusių dirba jau apie 10 metų. 27% dirba jau apie 5 metus, 20% respondentų dirba jau netgi apie 15 metų, o tik 13% apie 2 metus.

6 klausimas. Prekybininkai išreiškė nuomonę apie dabartines darbo sąlygas Gargždų turguje ir 53% pasisakė, kad nėra patenkinti dabartinėmis sąlygomis, 34% mano, kad galėtų būti ir geriau, o 13% yra patenkinti (žr. 35 pav.).

AR ESATE PATENKINTI DABARTINĖMIS DARBO SĄLYGOMIS GARGŽDŲ TURGUJE?

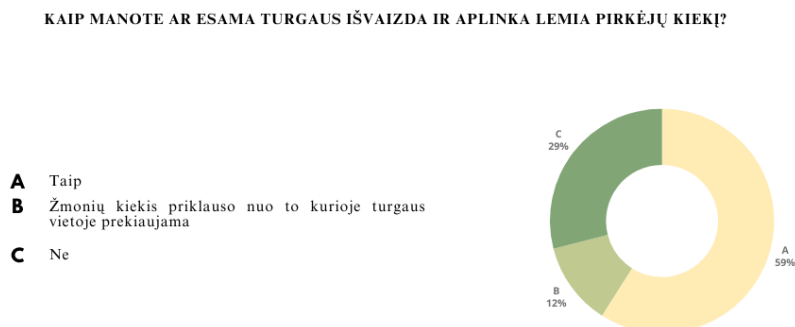

35 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar jie yra patenkinti Gargždų turgaus darbo sąlygų kokybe (autorės schema (2024))

7 klausimas. Apklausos metu buvo užduodamas atviro tipo klausimas, kuriuo siekiama išskirti kuo labiausiai yra nepatenkinti prekybininkai, kalbant apie Gargždų turgaus darbo sąlygas. Dauguma išreiškia nepasitenkinimą dėl prastų, avarinės būklės patalpų kokybės. Erdvės yra šaltos, drėgnos, niūrios, nėra sanitarinių patalpų, poilsio kambario ar virtuvėlės. Tenka dirbti lauke, nepriklausomai nuo to kuom yra prekiaujama, nepatenkinamas poreikis uždary patalpų. Didelius nepatogumus sukelia ir tai, kad yra prastas turgaus funkcinis išplanavimas, nėra konkrečios struktūros kur kas prekiauja, kai kurie prekystaliai mažiau lankomi nei kiti, nes yra nepatogioje, nepatrauklioje vietoje. Kai kurie piktinosi labai prasta prekystalių kokybė arba, kad iš viso nėra kur išdėstyti prekes, todėl prekybininkai turi atsivežti savo stalus, palapines.

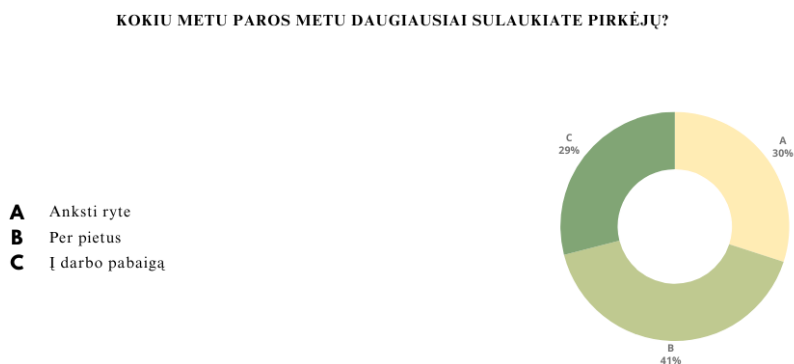
8 klausimas. Respondentai išreiškė savo nuomonę, kad darbo sąlygos galėtų būti pagerintos jeigu atsirastu modernūs pastatai, atnaujintos šiuolaikiškos patalpos, patogus turgaus išplanavimas, modernūs prekystaliai, sanitarinės patalpos, tualetai, virtuvėlė, poilsio kambarys, butų sutvarkyta teritorija, įdiegtas apšvietimas, kameros, tiek lauke tiek uždaroje patalpoje.

9 klausimas. Apklaustųjų nuomone, 59% atsakė, kad esama turgaus išvaizda ir aplinka lemia pirkėjų kiekį, 29% mano, kad išvaizda ir aplinka nelemia pirkėjų kiekio, 12% mano, kad žmonių kiekis priklauso nuo vietos, kurioje yra prekiaujama (žr. 36 pav.).

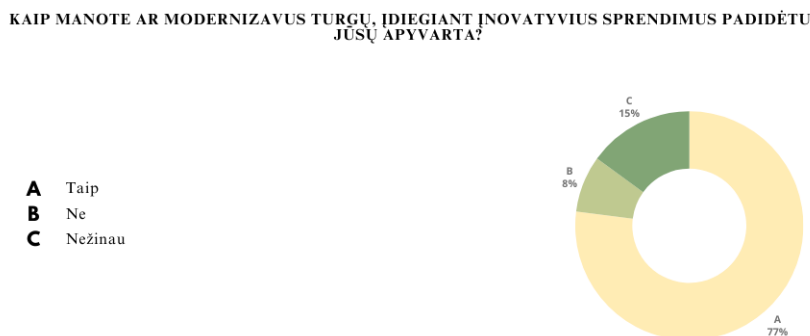
36 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar esama turgaus išvaizda ir aplinka lemia pirkėjų kiekį (autorės schema (2024))

10 klausimas. Apklausos metu prekybininkų buvo prašoma įvertinti kaip jie mano, kuriuo paros metu daugiausiai galima sulaukti pirkėjų. 41% atsakė, kad daugiausiai galima sulaukti pirkėjų per pietus, 30% anksti ryte, o 29% atsakė, kad į darbo pabaigą (žr. 37 pav.).

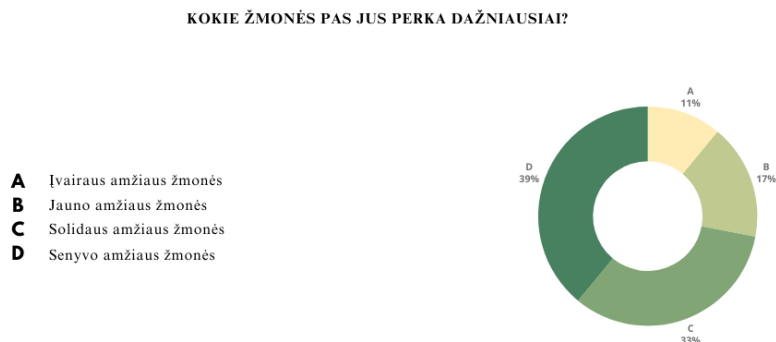
37 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę koku paros metu galima sulaukti daugiausiai pirkėjų (autorės schema (2024))

11 klausimas. Apklausos metu buvo klausiama prekybininku nuomone, ar modernizavus turgų ir įdiegus inovatyvius sprendimus, padidėtų apyvarta. 77% mano, kad taip, 15% nėra tikri ir 8% mano, kad ne (žr. 38 pav.).

38 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar modernizavus turgų, įdiegiant inovatyvius sprendimus, padidėtų apyvarta (autorės schema (2024))

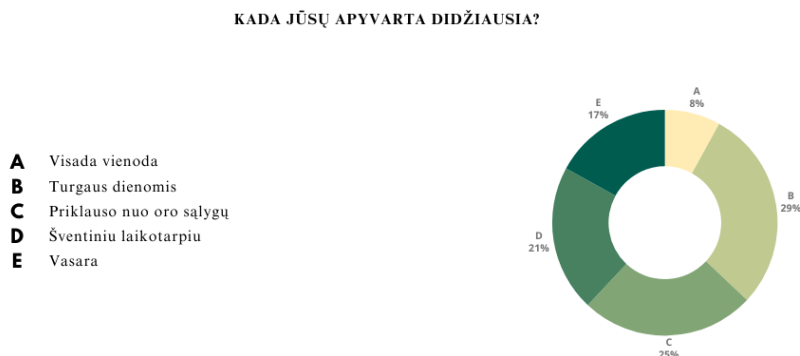
12 klausimas. Paklausus, kokio amžiaus žmonės dažniausiai apsiperka, 39 % pasisakė , kad daugiausiai pas juos perka senyvo amžiaus žmonės, 33% atsakė, kad solidaus amžiaus žmonės, 17 % sulaukia jauno amžiaus žmonių daugiau, o 11% sulaukia įvairaus amžiaus pirkėjų (žr. 39 pav.).

39 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę apie tai, kokio amžiaus žmonės dažniausiai apsiperka (autorės schema (2024))

13 klausimas. Apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti kas padidintų prekybininkų apyvartą. Dauguma atsakė, kad reikalingos šiuolaikiškos, modernios erdvės, kurios būtų malonios lankytojiui, minima, kad reikalinga daugiau renginių, sklaidos apie turguje parduodamas prekes, išskyrė patogesnę susisiekimą ir sutvarkytą infrastruktūrą, kad visiems būtų patogu atvykti į turgų, Vienas kaip iš svarbiausių aspektų kuris minimas, kad reikalingos ilgesnės darbo valandos.

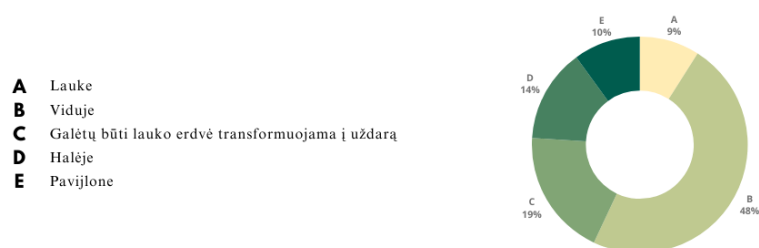
14 klausimas. Paklausus prekybininkų, kuomet apyvarta yra didžiausia, dauguma atsakė gana skirtingai, 29% išreiškė nuomonę, kad visomis turgaus dienomis, 25% atsakė, kad priklauso nuo oro sąlygų, 21% atsakė, kad jų apyvarta didžiausia šventiniu laikotarpiu, 17% atsakė, kad vasaros sezonu, o 8% atsakė, kad jų apyvarta yra visada vienoda (žr. 40 pav.).

40 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę kada jų apyvarta yra didžiausia (autorės schema (2024))

15 klausimas. Daugelis apklaustųjų 48% atsakė, kad jiems geriausia prekyba yra viduje yra priimtinausia, 19% norėtų dirbti lauko erdvėje, kuri turėtų galimybę transformuotis į uždara, 14% atsakė, kad halėje, 10% norėtų dirbti paviljone, o 9% atsakiusiųjų labiau priimtinesnė yra lauko darbo erdvė (žr. 41 pav.).

KOKIA PREKYBA JUMS YRA PRIIMTINESNĖ LAUKE AR VIDUJE?

41 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę kokia prekyba jiems yra priimtinesnė (autorės schema (2024))

16 klausimas. Didžioji dalis respondentų – 60%, pritarė, kad papildomos funkcijos turguje pvz.: kavinės, laisvalaikio, poilsio zonos, bendruomenės centras, restoranai, vaikų žaidimo erdvės pritrauktų daugiau lankytojų, 20% atsakiusiųjų neturi nuomonės, o 20% sako, kad funkcinė įvairovė nepritrauktų (žr. 42 pav.).

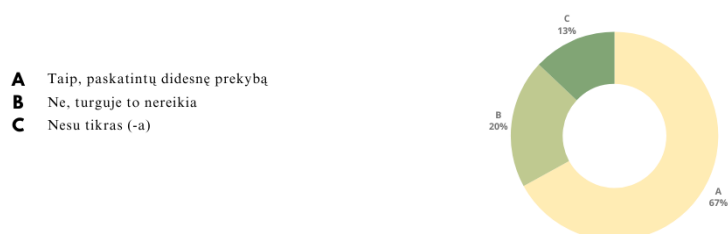
KAIP MANOTE AR PAPILDOMOS FUNKCIJOS TURGUJE PVZ.: KAVINĖS, LAISVALAIKIO, POILSIO ZONOS, BENDRUOMENĖS CENTRAS, RESTORANAI, VAIKŲ ŽAIDIMO ERDVĖS PRITRAUKTŲ DAUGIAU LANKYTOJŲ?

42 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar funkcinė įvairovė pritrauktų daugiau lankytojų (autorės schema (2024))

17 klausimas. Tyrimo metu vertinama prekybininkų nuomone, ar yra reikalinga, kad turguje vyktų daugiau renginių, 67% sutinka su šia idėja, 20% nesutinka, o 13% nėra tikri ar tai reikalinga (žr. 43 pav.).

KAIP MANOTE AR REIKIA, KAD TURGUJE VYKTŲ DAUGIAU RENGINIŲ?

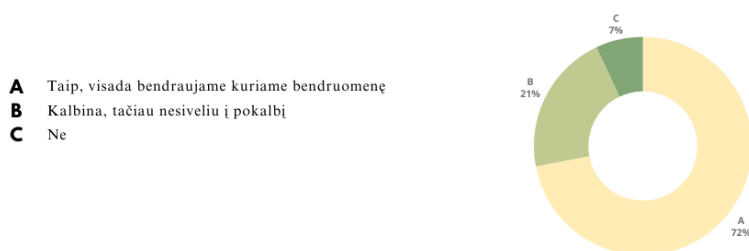

43 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar reikalinga, kad turguje vyktų daugiau renginių (autorės schema (2024))

18 klausimas. Apklausos metu buvo klausiama nuomonė, kaip jie mano, ar žmonės turguje lankosi tik apsipirkti, ar ir pabendrauti. 72% atsakė, kad visada bendrauja, kuria bendruomenę, 21% atsakė,

kad juos kalbina, tačiau plačiai nesivelia į pokalbį, 7% atsakė, kad niekas su jais nemezga platesnių pokalbių (žr. 44 pav.).

AR ŽMONĖS LANKOSI TURGUJE TIK APSIPIRKTI AR IR PABENDRAUTI?

44 pav. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar žmonės tik apsiperka, ar atvyksta ir pabendrauti (autorės schema (2024))

Ekspertų apklausos rezultatai

Darbinių hipotezių tikslumo tikrinimui, buvo išsiųsta keletas atviro tipo klausimų ekspertams: Gargždų miesto turgaus direktoriui R. Budginui, KTU Assos. Prof. Dr. I. Gražulevičiūtei-Viliškienei, KTU lekt. J. Vitkuvienei, Latvijos kraštovaizdžio architektėi H. Gūtmantei, Gargždų miesto muziejaus istorikui M. Užgaliui ir Gargždų miesto architektūros, ir teritorijų planavimo skyriaus patarėjai (kultūros paveldo skyrius) S. Šmatauskienei.

Gargždų miesto turgaus direktoriaus R. Budgino atsakymai

1 klausimas. Eksperto nuomone, neabejotina, kad šiais laikais turgus suprantamas kitaip, nei buvo anksčiau. Turgus šiais laikais turi atspindėti šiuolaikines tendencijas, kad labiau būtų pritraukiami jauni žmonės. Turgavietė turėtų būti miesto centrinė širdis, kuri reprezentuotų miesto modernumą.

2 klausimas. Ekspertas mano, kad Klaipėdos miesto patirtis yra sektinas pavyzdys. Jis teigia, kad ši turgavietė yra šiuolaikiška ir atliepanti šiandieninius poreikius.

3 klausimas. Paklausus eksperto nuomonės, ar turgus galėtų sustiprinti miesto identitetą, kultūrą, ir kokiais būdais tai būtų galima padaryti, ekspertas teigia, kad Gargždų turgaus renovacija stipriai pakeistų centrinę miesto dalį. Jis mano, kad dabartinis turgus stovi labai geroje miesto vietoje ir turi didžiulį potencialą sustiprinti Gargždų miesto kultūrinį identitetą. Jo teigimu, kai atvykstame į naują miestą, dažnai apsilankome turguje, ten siekiame susipažinti su miesto kultūra, istorija.

4 klausimas. Interviu metu norima sužinoti ar artimiausiu metu numatoma Gargždų turgaus renovacija, ar naujo turgaus statybos. Ekspertas teigia, kad šiuo metu visų pirma yra rengiamas Gargždų miesto centrinės dalies detalaus plano sprendimų pakeitimas ir naujas urbanistinės miesto plėtros projekto konkursas, kad būtų sukurta bendra kvartalo vystymo vizija, kuri apims ne tik turgaus infrastruktūrą, bet ir užstatymą, transporto organizavimą.

5 klausimas. Pasak eksperto, vertinat UAB „Gargždų turgus“ finansinius rodiklius, įmonė dirba nuostolingai, metų bėgyje pasitaiko prekybininkų sutarčių nutraukimų anksčiau termino, kadangi turguje mažėja pirkėjų srautai, nepalankios darbo sąlygos, prekybos vietos yra prastos būklės, mažai galime pasiūlyti dengtų prekybos vietų. Ekspertas išskiria, kad labai nepatogus turgaus išplanavimas, nes kai kurios vietos nėra patrauklios pirkėjams, todėl ir prekybininkai ten dirbti nenori.

6 klausimas. Eksperto teigimu, turgus yra išskirtinė prekybos rūšis Klaipėdos rajone. Interviu metu jis teigia, kad pagrindinis pranašumas yra tai, kad dažniausiai parduodama natūrali, ekologiška, dažniausiai rankų darbo produkcija. Pirkėją atvykti į Gargždų turgų dažniausiai traukia išskirtinės prekės, kurių prekybos centruose sunku gauti.

7 klausimas. Ekspertas interviu metu teigia, kad Gargždų turgaus darbo laikas yra ganėtinai neilgas, todėl daro prielaidą, kad daug potencialių pirkėjų nespėja apsipirkti turguje. Esminė bėda, kodėl neišvengiamai praeina darbo valandų, tai prastos esamos turgaus sąlygos, nepritaikomumas įvairioms oro sąlygoms. Eksperto nuomone, šiuo metu turgavietėje labiau lankosi vyresni žmonės.

8 klausimas. Eksperto teigimu, laikas, kada žmonės apsilanko turguje priklauso nuo žmonių amžiaus ir užimtumo, dauguma jaunų žmonių, turgaus darbo valandomis dirba ir negali jame apsilankyti. Ekspertas mano, kad reikėtų lankstesnio darbo grafiko, kad būtų pritraukta daugiau žmonių ir apyvarta didėtų, tačiau neturi sąlygų to užtikrinti.

9 klausimas. R. Budginas išreiškė nuomonę apie turgaus vietą, susisiekimą. Teigia, kad pasiekiamumas transporto priemonėmis yra geras, tačiau yra nepatogus privažiavimas automobiliams, kadangi didžiojoje dalyje aikštelės vykdoma prekyba, todėl lankytojams nepakanka vietos pasistatyti savo automobilius.

10 klausimas. Interviu metu, eksperto nuomone, didžiausi turgaus trūkumai yra tai, kad pastatai yra labai prastos būklės, nepatrauklus turgaus vaizdas, padirki prekystaliai, nėra efektyvaus funkcinio zonavimo, labai prastai išvystyta infrastruktūra, nėra techninių, sanitarinių patalpų, privažiavimų skirtų aptarnavimui. Kitas aspektas, kuris buvo minimas, tai kad lauko prekyba žiemą nevyksta, kadangi turgus priklausomas nuo orų. Kaip trūkumas paminėta tai, kad turgus niokoja miesto centrinės dalies vaizdą.

11 klausimas. Paskutiniu klausimu siekiama išsiaiškinti kokia yra eksperto vizija, koks turėtų būti Gargždų turgus, jo idėja. Pasak eksperto, yra sukurta strategija, kurią norėtų įgyvendinti, tačiau tai sunku padaryti, nes turgaus veiklos negalima sustabdyti, o jam perkelti reikalingas didelis plotas. Eksperto teigimu jų siekis yra pasiekti >150000 eur. metinę apyvartą, sukurti patrauklumą šioje teritorijoje. Gargždų turgaus idėja – estetiška turgavietė, kuri įsilietu į miesto audinį. Būtų funkciškai suplanuota, patraukli ir žmones pritraukianti vieta mieste. Siekiamybė, kad turgavietė taptų ašimi tarp dviejų judrių miesto gatvių, kur miesto svečias pasitinkamas maloniu akims vaizdu ir išlydimas su lauktuvėmis, bei geru paskutiniu įspūdžiu. Tyrimų rezultatų schema, rodanti apklaustųjų nuomonę ar žmonės apsiperka ar atvyksta ir pabendrauti. Ekspertas mini, kad tradicijos yra labai svarbu, todėl turguje turėtų būti nesuvaržyta aplinka, lauko prekyba, gamtos gėrybės, derybos, pramogos. Tiki, jog turgavietė turėtų būti vieta, kur žmonės prisimena tradicines vertybes, gauna išskirtines prekes ir paslaugas. Mano, kad svarbu sukurti šiuolaikiškas prekybos sąlygas ir klientų lūkesčius atitinkantį alternatyvų apsipirkimo būdą. Kaip pagrindinę idėją ekspertas išskiria, kad pagyvinti turgavietę numatoma pradėti vykdyti teminius renginius: mugės, bagažinių turgelius, koncertus, sveikatingumo iniciatyvas ir t.t., taip pat plėtoti komercinių paslaugų tiekimą.

KTU dėstytojų ir kraštovaizdžio ekspertų atsakymai

1 klausimas. Siekta išsiaiškinti ekspertų nuomonę, kuo yra panašūs ir skiriasi tvarus dizainas nuo tvarios regeneracijos dizaino. Specialistų teigimu, tvarus ir regeneruojantis dizainas yra skirtingi požiūriai, tvarumas riboja išteklių naudojimą, o tvarios regeneracijos dizainas yra susijęs su

griežtesne tvarumo traktuote, kai ne tik siekiama išvengti neigiamo poveikio aplinkai, bet ir daryti teigiamą poveikį ir atstatyti anksčiau žmogaus padarytą aplinkai žalą. Teigiama, kad abu metodai sutampa ir apima panašias praktikas, kurių kiekvienas tiesiog pabrėžia skirtingus ekologiškus tikslus.

2 klausimas. Ekspertų teigimu, naudoti regeneracijos metodą, galima visais atvejais kai tam yra galimybės, kai yra projektuojama tokioje teritorijoje, kurioje yra iš dalies arba visiškai apleisti pastatai, statiniai, ekologiškai nuskurdinta aplinka ar užteršta žemė, vandens telkiniai. Vis daugiau dėmesio skiriama ir toms teritorijoms, kurios šiuo metu nėra apleistos, tačiau dėl ekonominės struktūros ir politikos pokyčių gali prarasti aktyvumą ir patrauklumą. Ekspertų nuomone, projektuojant svarbu daug dėmesio skirti konkrečios sistemos tvarumą formuojančių (ir prarastų) veiksmų pažinimui ir analizei, turėti strateginį planą, kuris padėtų įsivertinti, kokių veiksmų reikia imtis.

3 klausimas. Visų ekspertų nuomonė pritaria teiginiui, kad tinkama naudoti regeneracijos metodą siekiant atkurti teritorijos patrauklumą, gyvybingumą, identitetą, ryšį su gamta, aplinka, ir sutinka, kad tvari regeneracija yra puiki galimybė teritorijai atrasti savo išskirtinę savybę, vystant naują vietą ir sukuriant originalią, įtraukiančią, atsinaujinančią, tvarią ir įdomią erdvę.

4 klausimas. Ekspertų teigimu, pagrindinė nauda žmonėms, miestui ir aplinkai – neigiamo poveikio mažinimas, labai svarbus patiems žmonėms ir miestų patrauklumui, gaunamas ir teigiamas ekologinis poveikis, užtikrinantis stabilumą, natūralų ilgalaikį funkcionavimą, atsinaujinimą, be to gaunamas ir teigiamas socialinis poveikis, populiarinamos tvarumo idėjos.

5 klausimas. Ekspertų manymu, tvarios regeneracijos metodai/principai gali skirtis priklausomai nuo siekiamų konkrečių tikslų ir taikymo sričių. Kiekvienas jų turi tam tikras užduotis, kurios tuo pačiu metu yra ir pagrindiniai regeneravimo įrankiai, tačiau kai kurie ekspertai išskyrė svarbiausius principus: pagarbą gamtinėms sistemoms, kontekstualumą, integraciją su vietos ekosistemomis, vietinių, natūralių medžiagų naudojimą, žiediskumo principą statyboje, bendrą teigiamą projekto poveikį aplinkai ir gyvenimo kokybei, projekto panaudos lankstumą, ir ilgaamžiškumą, bendradarbiavimą.

6 klausimas. Ekspertų nuomone, didžiausi iššūkiai kylantys projektuojant regeneracinį dizainą susiję su taikymo, kaštų, resursų, žiediskumo principo taikymu projektavime, su ekosistemų kompleksiskumo supratimu ir integracija su ekosistemomis siekiant ne tik neutralizuoti neigiamą poveikį, bet ir daryti teigiamą. Tai reikalauja ilgalaikio planavimo, kadangi kol kas dar trūksta praktikos, visa tai yra nauja. Sėkmingam miesto regeneravimui reikalingas strateginis, tarpdisciplininis planavimo būdas, kuris yra pagrįstas vietos poreikiais ir daugiašale partneryste.

7 klausimas. Ekspertų teigimu, ši idėja gana nauja, reikalauja nestandartinių sprendimų, todėl tvarios regeneracijos projektų Lietuvoje kol kas nedaug, šiuo metu sunkiai galima įvardinti pastatą Lietuvoje, ar teritoriją, kuri pilnai atitiktų tvarios regeneracijos principus. Ekspertai pateikė vieną pavyzdį, kuris tik sąlyginai atliepia regeneracijos idėją - VU botanikos sodą Kairėnuose.

8 klausimas. Interviu metu, klausta nuomonė apie užsienyje egzistuojančius tvarios regeneracijos idėjas puoselėjančius objektus, teritorijas, ar yra tekę lankytis tokiuose objektuose ir kas juose labiausiai patiko. Ekspertai išskyrė Hunderwasserhaus, esantį Austrijoje, ABC Waters ir Kampung Admiralty projektus Singapūre, pagrindiniai aspektai kodėl šie projektai patiko, kaip teigia ekspertai, tai, kad jie pagerino ir praturtino vietą, kurioje jie yra įgyvendinti.

1 klausimas. Ekspertai teigia, kad Gargždų miesto reikšmingiausi objektai 1918 m. kai Lietuvai tapo nepriklausoma, per Antrąjį pasaulinį karą sudegė. Todėl labiausiai reikšmingiausio objekto – dvaro su jo statiniais miestas nebeturi, tačiau yra išlikusių keletą labai svarbių to meto statinių – Gargždų bažnyčios šventoriaus statinių komplekso varpinė, Gargždų bažnyčios šventoriaus statinių komplekso koplyčia, senųjų kapinių vartai. Ekspertų teigimu labai svarbus parkas, senosios gatvių linijos iš to laikmečio. Ekspertai išskyrė ir šiek tiek vėlesnio laikotarpio svarbių išlikusių statinių, Kvietinių gatvėje, kur anksčiau buvo pagrindinė rinkos aikštė, Laugalių g. išlikusį mūitinės pastatą, kuris primena tuos laikus, kai Gargždai buvo pasienis su Vokietija.

2 klausimas. Tyrimo metu siekta išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie būdingiausius architektūros bruožus Gargždams. Jų nuomone, nepaisant to, kad Gargždai buvo pasienis su Vokietija ir čia apie 60% gyveno žydų, miestas negali pasigirti raudonų plytų pastatais, juolab, kad Gargždų centras buvo sudegęs, mažai likę autentiškumo. Ekspertų teigimu, labiausiai Gargždams būdingi mūriniai, mediniai mažaukščiai pastatai, iš vėlesnių laikų miestas turi daug sovietinio palikimo pastatų. Abu ekspertai pritaria, kad svarbiausi elementai, kurie svarbūs Gargždų aplinkai, būtų medinė apdaila, akmuo, plytos, aukštingumas.

3 klausimas. Visų ekspertų nuomone, vieni iš esminių elementų norint puoselėti miesto istoriją ir identitetą būtų jau prieš tai minėta medinė apdaila, akmens panaudojimas, mažas aukštingumas, dėmesys tam tikrai teritorijai, kadangi kalbant kaip apie miesto centrą, ten būtų galima pasinagrinėti daugiau ir galbūt būtų įmanoma išskirti gatvių tinklą, kurį privalu saugoti, tam tikra aukštingumą, užstatymą. Ekspertai teigia, kad istoriją galima perteikti ir tam tikrai motyvais, nesvarbu ar sklype, ar eksterjere, ar netgi interjere.

4 klausimas. Interviu metu klausta ekspertų nuomonė ar Gargždų turgus galėtų sustiprinti miesto identitetą. Ekspertų nuomone, turgus buvo labai svarbus Gargždų miestui, tik žinoma jis dabar yra kitoje vietoje, tačiau tai buvo viena svarbiausių erdvių Gargžduose, turgus buvo didžiausias miestelio traukos taškas, į kurį suvažiuodavo visos aplinkinės gyvenvietės. Jų teigimu, Gargždų turgus būtinai turėtų perteikti istoriją, kuri sustiprintu miesto identitetą.

5 klausimas. Specialistų nuomone, projektuojant Gargždų turgų ir siekiant išsaugoti miesto identitetą, daugiausiai dėmesio reikėtų skirti išplanavimui, išdėstymui, pastatų formai, kadangi anksčiau, turgaus aikštė buvo apsupta įvairių parduotuvių, o viduryje vyko visų kitų prekių prekyba, tai galėtų kažkaip atsispindėti naujame turgaus išplanavime. Visi buvusios rinkos aikštės pastatai buvo mediniai, tai padėtų sustiprinti miesto identitetą. Ekspertų teigimu, ankstesniais laikais Gargždų rinkos aikštė buvo susitikimų, renginių, vieta, atnaujintame turguje jų manymu, galėtų šios funkcijos grįžti.

1.2.3. Analogiškų objektų vietos stebėjimas

Patikrinti darbinių hipotezių tikslumą, buvo pasirinkta atlikti vietos stebėjimo metodą, su tikslu įvertinti jau egzistuojančias sėkmingas turgavietes Lietuvoje. Siekta išsiaiškinti, ar šalia turgaus funkcijos atsiradusios papildomos universalios veiklos, renginiai, užsiėmimai ir t.t., suteikia turgui didesnę patrauklumą, gyvybingumą ir pritraukia įvairaus amžiaus, socialinių sluoksnių ir poreikių gyventojus, bei kitų miestų lankytojus. Tyrimui atlikti buvo pasirinktos dvi skirtingo pobūdžio turgavietės: tradicinio tipo - Vilniaus Halės turgus ir „food hall“ tipo - Vilniaus Paupio turgus.

Abiejų objektų stebėjimas vyko šeštadienį, du kartus dienoje, skirtingu paros metu, po 1h. Vilniaus Halės turgaus stebėjimai buvo atlikti 10:00h ir 16:00h, Vilniaus Paupio turgaus stebėjimai atlikti 12:00h ir 18:00h.

Vilniaus Halės turgaus stebėjimo rezultatai

Vilniaus Halės turgus randasi pačiame Vilniaus centre, Pylimo g., netoli Aušros vartų. „Dabartinės turgavietės vietoje nuo pat XV a. šimtmečius veikė Arklių turgus, vėliau vadintas „Javų“ turgumi, kai, XVI a. pastačius miesto sieną, jis atsidūrė priemiestyje. 1906 m. Pylimo ir Bazilijonų g. sankirtoje iškilio nauja turgavietė, kurią suprojektavo vilnietis architektas ir inžinierius V. Michnevičius, o įgyvendinti padėjo verslininkas P. Vileišis“ (Činga, 2018). Šis Halės turgaus pastatas dar ilgą laiką buvo vadinamas „Javų“ turgumi ir tik 1914 m. pradėtas vadinti Halės vardu. Tai seniausia iki šiol veikianti turgavietė Vilniuje (Vikipedija, s.a.). „Turgus atsidūrė po stogu ir įgavo šiuolaikinį pavidalą 1906 m. 2006 metais, vykdant Halės restauravimo darbus, turgavietei iš dalies sugrąžinta originali išvaizda: pašalintas fasadus ir dekoru elementus dengęs tinkas, atkurti centrinio įėjimo laiptai, langai“ (Činga, 2018). Turgavietė buvo pritaikyta šiandieniams poreikiams – įrengti nauji privažiavimai, suprojektuotos administracinės, techninės patalpos, sukurtos vietos naujai maitinimo funkcijai – kavinėms, barams (Archmap, s.a.). Dabar halės turgavietę sudaro du atskiri tūriai, senasis pagrindinis Halės turgaus pastatas ir šiuolaikiškas priestatas (Selenis, 2017).

Atvykus į turgavietę, buvo galima pastebėti, kad joje yra labai daug įvairovės. Naujoje pastato dalyje daugiausiai buvo galima pastebėti, rūbų, kinietiškų prekių, sendaikčių prekiautojų, o senojoje pastato dalyje buvo galima rasti daug skirtingų gurmaniškų krautuvėlių, kavinukų, išskirtinio maisto restoranėlių, ekologiškų produktų, daržovių prekystalių, kepinų, specifinių prekių parduotuvių, paslaugų tiekėjų.

Stebėjimą atlikus pirmoje dienos pusėje buvo galima pastebėti nemažą srautą žmonių. Daugiausiai žmonės rinkosi prie ekologiškų maisto produktų, daržovių, mėsos, kepinų skyrių, nemaža dalis lankėsi ir specializuotose, gurmaniškuose krautuvėlėse, šiek tiek mažiau kavinėse, užkandinėse. Pasiteiravus „Keulė rūkė“ aptarnaujančio personalo darbuotojo, kada žmonių būna daugiausia, jis paminėjo, kad daugiausia į užkandines ir kavines atvykstama per pietus ir vakare. Pirmoje dienos pusėje žmonių amžius, socialiniai sluoksniai buvo įvairūs, galima išskirti tik tai, kad naujoje turgaus dalyje, kurioje yra išsidėstę rūbų, ir kitų, ne maisto produktų prekystaliai, daugiausia buvo galima matyti senyvo amžiaus ar prastesnio socialinio sluoksnio žmones. Vaikstant turguje pastebima, kad žmonės čia atvyksta ne tik apsipirkti, bet ir susitikti, pabendrauti, labiausiai nustebino tai, kad kavinėse buvo galima pastebėti ne tik jauno ir vidutinio amžiaus žmonių, nemažai buvo ir vyresnio amžiaus grupės asmenų, kurie gurkšnojo kavą ar arbatą, mėgavosi užkandžiais, bandelėmis, pyragaičiais ir tarpusavyje šnekučiavosi (žr. 45 pav.).

45 pav. Vilniaus halės turgaus fotofiksacijos 10:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))

Apsilankius turgavietėje šiek tiek vėliau, akivaizdžiai žmonių kiekis šiek tiek apmažėjo, turbūt tam įtaką daro tai, jog kai kurios parduotuvės ir maisto prekystaliai buvo jau baigę savo darbo valandas, tačiau didelis aktyvumas atsirado kavinėse, specializuotose parduotuvėse, buvo galima pastebėti, kad žmonių kiekį sudaro daugiau jaunesnio/vidutinio amžiaus žmonių (žr. 46 pav.).

46 pav. Vilniaus halės turgaus fotofiksacijos 16:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))

Po stebėjimo šiek tiek plačiau apie turgų buvo panagrinėta socialinėje erdvėje. Be prekybos ir maisto paslaugų tiekimo, čia dažnai vyksta renginiai, koncertai, kurių metu pasirodo skirtingu kultūrų muzikos atlikėjai, grojama gyvo garso muzika, vyksta netradiciniai užsiėmimai (žr. 47 pav.). Tokie renginiai pritraukia daugiau jaunesnio/vidutinio amžiaus žmonių. Pasak, N. Marčėnaitės, tai netradicinė erdvė, kuri laikas nuo laiko pavirsta į tikrą teigiamų emocijų fontaną (Marčėnaitė, 2018). Apžvelgus informaciją internete, bilietai į tokius renginius išperkami per trumpą laiką, kas reiškia, kad žmonėms patinka tokie renginiai ir susilaukia daug dėmesio, netgi iš užsienio.

47 pav. Renginiai Vilniaus Halės turguje (Made in Vilnius, s.a.)

Vilniaus Paupio stebėjimo rezultatai

„Paupio“ projektas yra dalis į 2010-2020 metų Vilniaus miesto savivaldybės strateginį planą įtraukto „Architektūros parko“, kuriuo siekiama atskirais etapais pertvarkyti istorinę teritoriją tarp Vilnios upės, Maironio, Subačiaus ir Pavilnio gatvių, iškeliant čia buvusias neveiklias pramonės įmones ir integruojant šią vietą į šiuolaikinį miesto architektūrinį kontekstą. Iš viso daugiau nei 7 hektarų „Paupio“ teritorijoje plėtojami septyni kvartalai, kuriuose iki 2022 metų buvo sukurta šiuolaikiška daigafunkcinė miesto dalis“ (Made in Vilnius, 2020).

Apsilankius šioje vietoje, nesusidaro įspūdis, kad tai yra turgus, nes nėra įprastos tradicinės turgaus prekybos. Darbo laikas neįprastas, kadangi prekyba prasideda ne nuo ankstaos ryto, o nuo 11:00h ir baigiasi 22:00h. Šis turgus remiasi „food hall“ idėja, buvo galima rasti daugybe skirtingų restoranų ir barų, o pačiame turgaus centre išdėstytos sėdimos vietos su stalais. Šiame turguje didelis dėmesys skiriamas restoranams, kavinėms, tai tarsi maisto kultūros vieta, kuri suburia žmones prie stalo su išskirtinių pasaulio kultūrų skonų patiekalais. Turguje buvo galima rasti ir gurmaniškų prekių parduotuvėlių, kurios prekiauja išskirtinėmis ekologiškomis, įvairiomis maisto prekėmis, tačiau jų nebuvo labai daug.

Stebėjimą atlikus pirmoje dienos pusėje srautas nemažas. Daugiausiai žmonės rinkosi kavinėse, restoranuose, daug mažiau žmonių buvo pastebima specializuotose, gurmaniškose krautuvėlėse. Daroma prielaida, kad turgus labiausiai orientuotas į maisto tiekimo sritį. Pirmoje dienos pusėje rinkosi daugiausiai jauno/vidutinio amžiaus žmonės, vyresnio amžiaus žmonių buvo pastebima kur kas mažiau, jie labiau koncentravosi ties parduotuvėlėmis, apsipirkdavo ir išeidavo. Šis turgus buvo galima pastebėti, kad tapo labai sėkminga, poilsio netgi darbo, susitikimų, bendravimo vieta jaunesnio/vidutinio amžiaus šiuolaikinio požiūrio žmonėms (žr. 48 pav.).

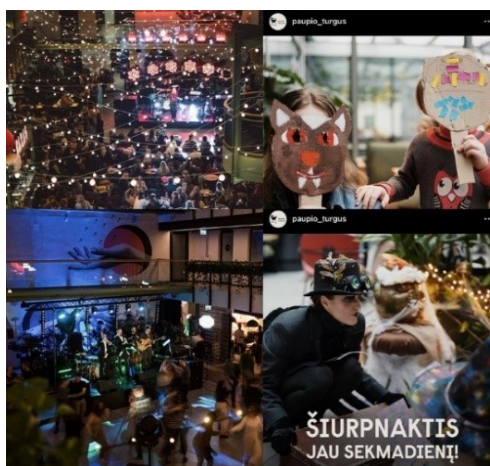
48 pav. Paupio turgaus fotofiksacijos 12:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))

Apsilankius turgavietėje vakare, žmonių kiekis buvo didelis, kavinės, restoranai ir parduotuvės stebėjimo metu buvo uždarytos anksčiau negu įprastai, kadangi vyko kalėdinė mugė, dirbtuvės, edukaciniai užsiėmimai vaikams. Čia buvo galima sutikti įvairaus amžiaus žmonių. Erdvė lengvai transformavosi iš “food hall” į mugę. Mugėje buvo galima rasti ne tik gurmaniškų produktų, bet ir rankų darbo dirbinių tokių kaip žvakės, keramika, paveikslai, atvirukai, statulėlės, kosmetikos priemonės (žr. 49 pav.).

49 pav. Paupio turgaus fotofiksacijos 18:00h stebėjimo metu (autorės fotofiksacijos (2024))

Atlikus analizę apie Paupio turgų internete, pastebima, kad čia vakarais žmonių kiekis labai didelis, turgaus laiko darbas gana ilgas – iki 22h, tačiau socialinėse medijose išreikštas netgi poreikis, kad darbo valandos ilgėtų. Turgaus patalpose dažnai vyksta garsių atlikėjų koncertai, renginiai, edukacijos, degustacijos, sveikatingumo renginiai, netgi paskaitos ir edukacijos apie gyvūnus. Paanalizavus detaliau jų ataskaitas, galima matyti, kad šis turgus per pirmuosius metus pritraukė beveik 1,5 mln. lankytojų, ir skaičiuojama 7,5 mln. apyvarta, kas leidžia daryti prielaidą, kad šios koncepcijos turgus labai efektyvus, inovatyvus ir sėkmingas (žr. 50 pav.).

50 pav. Renginiai Vilniaus Paupio turguje (Made in Vilnius, s.a.).

1.2.4. Analogiškų tyrimų ir mokslinių straipsnių analizės rezultatai

Vienas iš pasirinktų metodų patikrinti darbinių hipotezių tikslumą, antrinių šaltinių analizė. Šiuo tyrimo metodu siekta ištirti požiūrį į įvairiapusių miesto erdvių kūrimo aspektus, kuriuose pirmenybė teikiama saugai, bendruomeniškumo kūrimui ir sveikatos gerinimui. Tyrimo metu analizuojami įvairūs šaltiniai: analogiški tyrimai, strategijos, vadovai, urbanistinės plėtros ataskaitos, moksliniai straipsniai.

„ARUP“ įmonės strategija

Tyrimo metu pasirinkta analizuoti „ARUP“ įmonės strategiją – „Viešosios erdvės, sauga ir saugumas: mūsų gerovės gerinimas“. Šioje strategijoje išskiriama tai, kad didėjant žmonių kiekiui miestuose, būtina palaikyti sveiką gyvenseną ir fizinį aktyvumą, kad šios idėjos būtų užtikrintos reikia pagerinti saugumą, nes tai yra pagrindinis faktorius, kad žmonės naudotųsi šiomis erdvėmis. Pasak R. Bonda, dizainas turi būti orientuotas į žmones, projektuotojai turi investuoti į miesto aplinkos gerinimą,

suprasdami visuomenės suvokimą apie rizikas erdvėse ir privaloma atlikti pagrįstą rizikos vertinimą projektuojamoje teritorijoje. Atlikus grėsmės ir rizikos aplinkos analizę, erdvės gali gauti rekomendacijų, padėsiančių nustatyti tinkamus būdus, kaip užtikrinti, kad erdvė būtų saugi ir naudinga visuomenei (Bond, 2021). Strategijoje išskirta tai, kad smurto ir nusikalstamumo baimė lauko erdvėse yra vienas reikšmingiausių veiksnių, atgrasančių žmones nuo fizinės veiklos viešosiose erdvėse. Kaip pavyzdys minima tai, kad darbo vietose, kuriose nėra saugios vietos savo dviračiams laikyti, gali reikšti, kad žmonės dažniau vengs važiuoti dviračiu į darbą, net jei tai yra praktiškas pasirinkimas (Bond, 2021). Šioje strategijoje didelis dėmesys skiriamas į pėstiesiems pritaikytą infrastruktūrą: nuo gerai sujungtų pėsčiųjų ir dviračių takų sukūrimo iki patrauklių erdvių, skatinančių žmones sportuoti lauke, sukūrimo. Kad šios erdvės būtų sėkmingos ir efektyviai išnaudotos, ir būtų užtikrintas saugumas svarbu užtikrinti, kad būtų sukurtas tinkamas apšvietimas, apsaugos priemonės ir reguliari priežiūra viešose vietose. R. Bondas teigia, kad saugios miesto aplinkos nauda yra tiek fizinė, tiek psichologinė, o gerinant mūsų sveikatą ir gerovę gaunama ir ekonominė nauda (Bond, 2021).

Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) ataskaita

Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) tikslas sukurti „sveiką miestą“, „ši koncepcija, kelianti gerovės ir sveikatos jos gyventojams prioritetą į pagrindinę vietą priimant sprendimus, siekiant patobulinti fizinę, psichinę ir socialinę aplinką miesto gyventojams“ (World Health Organization, 2020). Viena iš strategijų šiems tikslams pasiekti yra padidinti bendruomenės prieigą prie sveiko maisto galimybių. PSO ataskaitoje svarbiausi iškelti principai, kad būtų užtikrinta lengva prieiga prie šviežių ir įperkamų produktų per ūkininkų turgus, bendruomenės sodus ar iniciatyvas, remiančias vietos žemės ūkį, kadangi sveikos mitybos įpročių skatinimas turi teigiamos įtakos bendruomenės sveikatai. Strategijoje išreiškiamas didelis dėmesys visuomenės sveikatos iniciatyvoms, reiškiamas poreikis sveikatos mokymo programoms, seminarams ir iniciatyvoms, kurios būtų skirtos prevencinei sveikatos priežiūrai, psichikos sveikatos suvokimui ir kūno rengybos veiklai. Šios pastangos gali suteikti gyventojams galimybę rūpintis savo sveikata. Kad tai būtų labiau prieinama, turi būti sukurti bendruomenės centrai, ar atskiros erdvės, kuriuose gyventojai galėtų naudotis šiomis sveikatos paslaugomis, laisvalaikio veikla, edukacinėmis programomis ir socialiniais susibūrimais. Šie centrai gali būti pagrindiniai sveikatos iniciatyvų ir socialinių ryšių puoselėjimo centrai (World Health Organization, 2020).

„Išmanaus planavimo vadovas“ (angl. „Smart growth manual“) A. Duany, J. Speck, M. Lydon

„Išmanaus planavimo vadovas“ (angl. „Smart growth manual“) knygoje autoriai pabrėžia principus, kurie yra orientuoti į kompaktišką, mišrią plėtrą, vaikščiojamus rajonus ir efektyvias transporto sistemas, taip pat tvarią ir sveiką aplinką. „Išmanaus planavimo“ tikslas – spręsti tokias problemas, kaip miestų plėtra, aplinkos tvarumas ir socialinis teisingumas, skatinant apgalvotą ir veiksmingą žemės naudojimą (Duany, Speck ir Lydon, 2010). Šiame vadove, išdėstyti pagrindiniai aspektai, kuriais užtikrinamas žmonių sveikatingumas, saugumas, kuriamas bendruomeniškumas. Strategijoje teigiama, kad svarbu užtikrinti, jog būtų projektuojamos žaliosios erdvės, reikia integruoti parkus, sodus ir žaliąsias zonas, kurios skatina fizinį aktyvumą, protinį atsipalaidavimą ir bendruomenės susibūrimus. Prieiga prie gamtos yra naudinga psichinei sveikatai ir bendrai žmonių gerovei. Svarbu užtikrinti, kad vieta būtų prieinama įvairaus amžiaus ir gebėjimų žmonėms. Kuriant erdves, kuriose laukiami visi, skatinamas įtraukimo ir bendruomenės sanglaudos jausmas. Svarbu įtraukti bendruomenę į planavimo ir sprendimų priėmimo procesus. Dalyvavimo skatinimas ugdo

nuosavybės ir atsakomybės už saugios ir sveikos aplinkos palaikymą jausmą. Minima ir tai, kad svarbu sukurti erdves kultūriniais renginiams, laisvalaikio veiklai ir meniniams užsiėmimams. Šios erdvės skatina gyventojų socialinę sąveiką, kūrybiškumą ir priklausomybės jausmą. Pasak autorių, norit užtikrinti sveiką aplinką, svarbu integruoti aplinkai nekenksmingą praktiką, pvz., perdirbimo programas, žaliąją infrastruktūrą ir atsinaujinančius energijos šaltinius. Tvari aplinka turi įtakos bendruomenės sveikatai ir gerovei (Duany, Speck & Lydon, 2010).

1.2.5. Analogiškų projektų analizės rezultatai

Tyrimo metu buvo analizuojami turgaus funkciją turintys pastatai užsienyje. Atrinkti analogiški projektai suskirstyti į dvi skirtingas grupes. Pirmojoje grupėje pasirinkti analogai, kuriuose atsispindi istorijos, kultūros išsaugojimas. Nagrinėjant juos, norima nustatyti kokie elementai yra naudojami, kokie sprendimai priimami norint sustiprinti miesto identitetą. Antrojoje grupėje pasirinkti tokie pavyzdžiai, kuriuose atsispindi tvarios regeneracijos idėja. Analizuojant šios grupės pavyzdžius, norima nustatyti, kokie elementai yra naudojami, kokie sprendimai priimami norint sukurti tvarią ir atsinaujinančią aplinką.

Pirmoji analogiškų projektų grupė:

„Abastos Market“, Tomelloso, Spain

Abastos turgaus atkūrimas Tomelloso miesto centrui sugrąžino aktyvumą. Pagrindinis pokyčių proceso tikslas – nutiesti tiltus tarp praeities ir ateities, tarp kultūros ir visuomenės. Didžiausias iššūkis kilęs projektuotojams buvo tai, kad reikėjo sukurti šiuolaikišką erdvę, persipynusią su istorijos elementais, kurioje būtų vykdoma ne tik gastrominė, komercinė veikla, bet ir būtų galima vykdyti daugybę kultūrinių veiklų. Išanalizavus objektą, pastebima, kad viena iš pagrindinių projekto idėjų buvo sukurti vidaus ir išorės santykį, pritaikant turgaus aikštę taip, kad ji geriau susisiektų su pirmu pastato aukštu. Viduje buvo nustatytas naujas funkcinis maršrutas, pastato prekystalius pastatant aplink pastato perimetrą, padidinant centrinę zoną kaip epicentrą, kurį įrėmina aukščiausias stogas ir atsiveria į išorę per stiklinį gaubtą. Tarsi plūduriuojantis stogas praleidžia šviesą, todėl ši zona yra pastato širdis: fiziškai, funkcionaliai ir estetiškai. Grindis išryškina: spalvingas mozaikinis plytelių kilimas. Fasada buvo restauruoti, paliekant matomą dalį originalios plytos. Cokolis ir pagrindiniai fasada buvo padengti ištisine ir kvėpuojančia kalkine medžiaga, kuri visada buvo naudojama tradicinėse statybose šiame Mančegano regione (Archdaily, s.a) (žr. 51 pav.).

51 pav. Abastos Market, Tomelloso, Spain (Archdaily, s.a.).

„Saint Dizier’s Market“, Saint-Dizier, France

Saint-Dizier turgaus projektas yra esminis miesto širdies atgaivinimo strategijos elementas, kuriuo siekiama atkurti vietos ekonomiką, pagrįstą vietos prekyba ir amatininkų darbais. Projekto vieta –

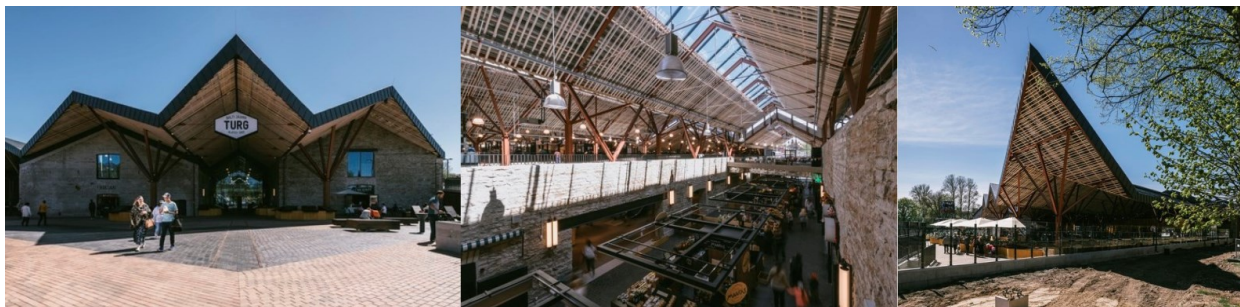
miesto centras, sklypas ribojasi su pilimi, kuri saugoma kaip istorinis paminklas. Šis turgavietės projektas siūlo dialogą tarp šiuolaikinės architektūros ir senovinio centro. Juo bandoma sukurti ryšį tarp istorinio centro, pokario rajonų, pertvarkomos didžiosios centrinės dykvietės ir pilies parko. Turgavietėje prekiauja, ne tik vietiniai prekeiviai, pavyzdžiui, kepėjai, mėsaininkai, žuvies pardavėjai ir žalumynų pardavėjai, čia taip pat yra nedidelių maitinimo įstaigų. Pastato dizaino idėja – iš naujo interpretuoti tradicinį konstrukcinį požiūrį – tinkamos medžiagos naudojimą, tinkamoje vietoje, susiduriant su daugybe apribojimų. Bendras konstrukcinis principas yra mišri konstrukcija, sudaryta iš akmens, medžio ir plieno su metaliniu karkasu. Projekte kuriamas akmeninės arkos dialogas su medinio karkaso briauniniais skliautais. Medinio karkaso skliautai persikelia ir į interjero erdves, jų pagalba kuriamas šiuolaikiškumas ir pagarba istorinei aplinkai (Archdaily, s.a.). (žr. 52 pav.).

52 pav. Saint Dizier's Market, Saint-Dizier, France (Archdaily, s.a.).

„Baltic Station Market“, Tallinn, Estonia

Baltijos stoties turgus yra šiaurinėje Talino dalyje, tarp pagrindinės miesto geležinkelio stoties ir populiaraus gyvenamojo rajono. Rekonstrukcijos projekto tikslas – sukurti šiuolaikišką ir įvairiapusį turgų, kartu išsaugant istorinį turgaus charakterį su visu jo šurmuliu ir chaotiškumu. Pagrindinį architektūrinį turgaus fasadą sudaro trys dviejų aukštų kalkakmenio sandėliai. Naujasis priestatas iš esmės apima vieną vienijantį šlaitinį stogą, kuris atitinka pirminių pastatų formą ir dydį, ir požeminį aukštą, kuriame yra naujos funkcijos. Vidinis turgus rekonstruotuose pastatuose įrengtas per tris aukštus. Priekinė stogo dalis paliekama atvira lauko turgeliui, kur jis ir stovėjo pirminėje turgaus aikštėje 1993–2016 m. Už lauko turgaus stovi mediniai kioskai, skirti mažesnėms įmonėms, pavyzdžiui, kepykloms, saldumynų parduotuvėms, prieskonių parduotuvėms ir kt. Šalia lauko turgaus, erdvės užpildytos jaukiomis erdvėmis pavalgyti ir pasėdėti, įrengta vaikų žaidimų aikštelė, terasos kavinėms ir restoranams. Įprastos turgaus funkcijos – mėsos, žuvies ir pieno prekystaliai – stovi šalia ūkininkų turgaus, daržovių prekystalių ir gatvės maisto alėjos centriniame pastate. Sujungus šias funkcijas sukuriamas visiškai naujas būdas patirti turgų. Pirmas aukštas daugiausia skirtas buvusio turgaus reikmenims – antikvariniams daiktams, dėvėtoms prekėms ir drabužiams – bet kaip naujas priedas – ir Estijos dizaino, amatų bei namų apyvokos prekės. Aukštos, erdvios medinės lubos ir daug natūralios šviesos sukuria atvirą, erdvią aplinką visame pirmame aukšte. Iš pirmo aukšto atsiveria nuostabūs vaizdai, jame įrengta užkandinė ir alaus darykla, kurių abiejuose yra lauko terasa, atsiverianti į vidurdienio saulę. Kalbant apie interjerą, akcentuojamas buvusių sandėlių istorijos demonstravimas, sąmoningai kuriamos naujos istoriškai panašios atrodančios detalės. Medžiagų paletėje – įvairių spalvų plytos ir plytos dydžio keraminės plytelės. Mediena ir juodas metalas buvo naudojami turėklams ir parduotuvių fasadams. Bendras apšvietimas yra šiltas ir diskretiškas, todėl esant poreikiui galima sukurti specialų apšvietimą konkrečioms prekėms ir verslui (Archdaily, s.a.) (žr. 53 pav.).

53 pav. Baltic Station Market, Tallinn, Estonia (Archdaily, s.a.).

Antroji analogiškų projektų grupė:

„Manifesto Market Andel“, Prague, Czech Republic

„Manifesto turgus“ yra svetingumo prekės ženklas, kurio pagrindinis dėmesys skiriamas apleistų miesto vietovių pavertimui gyvybingais rajonais. „Manifesto“ nusprendė regeneruoti atotrūkį, esantį miesto kvartalo kampe, Prahos rajone. Vieta gerai sujungta su gausiai apgyvendintu gyvenamuoju rajonu yra Andelio rajono parduotuvių, verslo ir pramogų širdyje. Šis miesto užpildymas suaktyvino nepakankamai išnaudotą miesto audinio spragą ir tapo nauja susitikimų vieta. Forma paimta iš kiemo tipologijos, būdingos Prahos miesto struktūrai. Kiekvienas kiemas, pasižymintis unikaliais komponentais, tokiais kaip lauko baldai, apšvietimas ir žaluma, suteikia prasmingų išpūdžių lankytojams ir vietos bendruomenei. Forma užbaigia esamą užstatymo liniją, sukuria viešąją erdvę tarp turgaus ir gatvių. Aktyvūs priekiniai fasadai paveikia artimiausią aplinką, sutraukia praeivius, neįeinant į maisto centrą. Manifesto turgus – regeneracinio dizaino pavyzdys, o pakartotinio naudojimo filosofija yra labai svarbi jo koncepcijai. Ankstesnėje vietoje naudoti pastato komponentai, tokie kaip gofruoto aliuminio lakštais aptraukti blokai, apšvietimas ir baldai, gavo antrą gyvenimą naujos koncepcijos rėmuose. Paaukštinta medinė platforma leidžia be kliūčių patekti į blokus ir paslepia po juo esančią laikiną techninę infrastruktūrą. Ši senų ir naujų komponentų kolekcija surinkta po mėlynų pastolių raizginiu. Turgaus širdyje pastoliai tarnauja kaip terasa, plūduriuojanti virš konteinerių, iš kurios atsiveria vaizdas į gyvybingas žemesnio lygio renginių erdves. Turgus veikia ištisus metus, jame yra naudojama švari energija iš atsinaujinančių šaltinių. Dėl modulinės koncepcijos jis suderinamas su įvairiomis erdvėmis, todėl jį galima pakartotinai naudoti būsimose vietose. Šiame projekte ne tik buvo atkurta apleista miesto erdvė, bet jai sugrąžintas ir gyvybingumas, atkurtas ryšys su gamta (Archdaily, s.a.) (žr. 54 pav.).

54 pav. Manifesto Market Andel, Prague, Czech Republic (Archdaily, s.a.).

Taivano „United Daily News“ jau pramintas „gražiausiu vaisių ir daržovių turgumi Taivane“. Turgus po atviru dangumi yra ne tik svarbus Tainano maisto tiekimo grandinės centras, bet ir susitikimų, bendravimo ir pasivaikščiojimo vieta. Tainano turgus – ambicingas architektūrinis eksperimentas. Čia projektuotojai iš naujo atranda didmeninės prekybos rinkos tipologiją – pastato tipą ir paverčia jį turgaus ir viešosios žaliosios erdvės mišiniu. Tai darant, dizainas sukuria tokia erdvę, kurioje visuomenė gali mėgautis maistu ir žiūrėti į kraštovaizdžio vaizdus. Turgus yra į rytus nuo Tainano, tarp miesto ir kalnų ir dėl netoli esančio greitkelio ir viešojo transporto jungčių yra lengvai pasiekiamas tiek iš aplinkinės dirbamos žemės, tiek iš miesto, todėl jis yra vienodai patogus prekybininkams ir lankytojams. Dizainą sudaro paprasta atvira konstrukcija su banguotu žaliu stogu, kuris sudaro daugybę kalvų. Rytiniame kampe per daugybę terasų, apsodintų spalvingais augalais ir gėlėmis, šis stogas nusileidžia iki žemės, todėl lankytojai gali lengvai patekti į pastato viršų. Taigi pastatas yra paaukštinta platforma, iš kurios lankytojai gali įvertinti kraštovaizdį, kuris apibūdina šią Taivano dalį, iš pastato, kuris sukuria to kraštovaizdžio tęsinį. Vienoje paprastoje keturių aukštų struktūroje yra turgaus administraciniai biurai, prekyba ir parodų centras, kuriame gali būti eksponuojami regiono žemės ūkio produktai. Po stogu turgaus erdvė yra paprasta, tačiau labai funkcionali. Konstrukcija atvira iš visų pusių, o aukštos banguotos pastato lubos užtikrina daug natūralios ventiliacijos. Kartu su temperatūrą reguliuojančiu žemės ir augalų ant stogo poveikiu sukuriamas pasyviai vėsinamas pastatas, kuris išlieka patogus net šiltomis Taivano vasaromis. Stogas paverčiamas mokomuoju ūkiu, kuriame besilankantys moksleiviai gali sužinoti ir apie maisto auginimą, ir apie tolesnę tiekimo grandinę, tiekiančią jį į lėkštes (Archdaily, s.a.) (žr. 55 pav.).

55 pav. Tainan Market, Tainan, Taiwan (Archdaily, s.a.).

1.2.6. Rezultatų apibendrinimas

Socialinės apklausos rezultatų apibendrinimas

- Apibendrinus visuomenės apklausos tyrimą, galima nustatyti, kad žmonės, Gargždų turguje lankosi ganėtinai retai ir tam įtakos turi esama turgaus aplinka ir išvaizda. Daugumos žmonių nuomonė apie šį turgų yra neigiama, juos netenkina nei dabartinis turgus, nei jo aplinka. Apklausos metu nustatyta, kad ateities projektuojamame turguje turėtų atsirasti funkcinė įvairovė, sutvarkyta lauko viešoji erdvė, kurioje būtų užtikrintas saugumo jausmas. Turguje turėtų būti skatinamas bendruomeniškumas, buriama bendruomenė, skatinamas tvarumas ir sveikatingumas.
- Apibendrinus turgaus darbuotojų apklausos rezultatus nustatyta, kad dabartinės Gargždų turgaus sąlygos yra labai prastos. Nustatyta, kad darbo sąlygos bei apyvarta ir našumas galėtų būti pagerintas jeigu atsirastu modernūs pastatai, atnaujintos šiuolaikiškos patalpos, sukurta daugiau uždarų patalpų, būtų patogus turgaus išplanavimas, modernūs prekystaliai, sanitarinės patalpos,

butų sutvarkyta teritorija, įdiegtas apšvietimas, kameros, tiek lauke tiek uždaroje patalpoje, būtų rengiami renginiai bendruomenei, atsirastu funkcinė įvairovė, būtų ilgesnės darbo valandos.

Ekspertų apklausos rezultatų apibendrinimas

- Nustatyta, kad turgavietėse didžiausias dėmesys turi būti skirtas žmogui, jo poreikiams. Turgus privalo būti ne tik patrauklus, bet ir atspindėti miesto kultūrą ir identitetą. Dabartinis turgus dirba nuostolingai, neatitinka šiandieninių poreikių, kad tai būtų pakeista, svarbu užtikrinti, kad būtų patogus darbo laikas, aplinka prieinama visiems, lauko prekyba, išsaugotos prekybos tradicijos, kuriamos pramogos. Turgavietė turėtų būti vieta, kur žmonės prisimena vietos istoriją, gauna vietinės produkcijos išskirtines prekes ir paslaugas. Svarbu užtikrinti, kad prekybininkai turėtų palankias sąlygas prekiauti. Išskirtas pagrindinis aspektas – funkcinė įvairovė.
- Siekiant atkurti teritorijos patrauklumą, gyvybingumą, identitetą, ryšį su gamta, aplinka, tinkama naudoti tvarią regeneraciją, tai suteikia išskirtinę galimybę, vystant naują vietą ir sukurti originalią, įtraukiančią, atsinaujinančią, tvarią ir įdomią erdvę. Šiuo būdu gaunama nauda ne tik žmonėms, miestui, bet ir aplinkai. Tvarios regeneracijos metodai/principai gali skirtis priklausomai nuo siekiamų konkrečių tikslų ir taikymo sričių. Regeneracijos metodas turi tam tikras užduotis, kurios tuo pačiu metu yra ir pagrindiniai regeneravimo įrankiai, todėl taikant regeneracijos idėją, svarbu išsiaiškinti koks yra tikslas. Projektuojant regeneracinį dizainą didžiausi iššūkiai susiję su taikymo, kaštų, resursų, žiediško principo taikymu projektavime, su ekosistemų kompleksiskumo supratimu ir integracija su ekosistemomis siekiant ne tik neutralizuoti neigiamą poveikį, bet ir daryti teigiamą. Tai reikalauja ilgalaikio planavimo, ir daugiašalės partnerystės.
- Reikšmingiausio objekto – dvaro su jo statiniais miestas nebeturi, tačiau yra išlikusių keletą labai svarbių to meto statinių - Gargždų bažnyčios šventoriaus statinių komplekso varpinė, Gargždų bažnyčios šventoriaus statinių komplekso koplyčia, senųjų kapinių vartai, svarbus parkas, senosios gatvių linijos iš to laikmečio. Vieni iš svarbiausių elementų norint puoselėti miesto istoriją ir identitetą – medžio ir akmens apdaila, mažas aukštingumas, dėmesys tam tikrai teritorijai. Siekiant išsaugoti miesto identitetą, daugiausiai dėmesio reikėtų skirti išplanavimui, išdėstymui, pastatų formai, kadangi anksčiau, turgaus aikštė buvo apsupta įvairių parduotuvių, o viduryje vyko visų kitų prekių prekyba, tai galėtų kažkaip atspindėti naujame turgaus išplanavime. Visi buvusios rinkos aikštės pastatai buvo mediniai, tai padėtų sustiprinti miesto identitetą. Ankstesniais laikais Gargždų rinkos aikštė buvo susitikimų, renginių vieta, atnaujintame turguje, galėtų šios funkcijos grįžti.

Atliktų tyrimų vietoje, rezultatų apibendrinimas

- Atlikus stebėjimus vietoje, galima daryti išvadą, kad funkcijų įvairovė, papildomai vykstantys koncertai, renginiai, pritraukia daug įvairaus amžiaus ir socialinių sluoksnių žmones. Pagrindinė turgaus prekybos funkcija turgų išlaiko aktyvų pirmoje dienos pusėje o kavinės, renginiai prailgina turgaus darbo laiką, taip sukuriant išskirtinę patirtį, kur žmonės gali bendrauti, linksmintis, leisti savo laisvalaikį neįprastoje vietoje.

Analogiškų tyrimų ir mokslinių straipsnių analizės apibendrinimas

Išskiriami pagrindiniai elementai.

- Žaliosios erdvės: integruoti parkus, sodus ir žaliąsias zonas, kurios skatina fizinį aktyvumą, protinį atsipalaidavimą ir bendruomenės susibūrimus. Prieiga prie gamtos yra naudinga psichinei sveikatai ir bendrai gerovei.

- Pėstiesiems pritaikyta infrastruktūra: naujos gatvės ir šaligatviai, kad būtų paskatinta vaikščioti ir važiuoti dviračiu. Pėstiesiems pritaikytos zonos su platesniais šaligatviais, dviračių takais, eismo raminto priemonėmis sukuria saugesnę fizinio aktyvumo aplinką ir mažina taršą
- Bendruomenės centras: bendruomenės centras tai vieta, kuriuose gyventojai galėtų naudotis sveikatos paslaugomis, laisvalaikio veikla, edukacinėmis programomis ir socialiniais susibūrimais. Šis erdvė gali būti pagrindinis sveikatos iniciatyvų ir socialinių ryšių puoselėjimo centras.
- Prieiga prie sveiko maisto galimybių: užtikrinti lengvą prieigą prie šviežių ir įperkamų produktų per ūkininkų turgus, bendruomenės sodus ar iniciatyvas, remiančias vietos žemės ūkį. Sveikos mitybos įpročių skatinimas gali turėti teigiamos įtakos bendruomenės sveikatai.
- Saugios viešosios erdvės: reikalingas tinkamas apšvietimas, apsaugos priemonės ir reguliari priežiūra viešose vietose, kad padidėtų saugumas ir sumažėtų nusikalstamumo lygis. Saugios erdvės skatina bendruomenės įsitraukimą ir veiklą lauke.
- Visuomenės sveikatos iniciatyvos: reikalingos sveikatos mokymo programos, seminarai ir iniciatyvos, skirtos prevencinei sveikatos priežiūrai, psichikos sveikatos suvokimui ir kūno rengybos veiklai. Šios pastangos gali suteikti gyventojams galimybę rūpintis savo sveikata.
- Įtraukiantis dizainas: svarbu užtikrinti, kad vieta būtų prieinama įvairaus amžiaus ir gebėjimų žmonėms. Kuriant erdves, kuriose tilptų visi, skatinamas įtraukimo ir bendruomenės sanglaudos jausmas.
- Viešasis transportas ir prieinamumas: sukūrus efektyvias ir prieinamas viešojo transporto sistemas, sumažinamos eismo spūstis ir oro tarša. Prieinamos transporto galimybės leidžia lengviau judėti mieste ir skatina fizinį aktyvumą.
- Įtraukimas ir dalyvavimas: svarbu įtraukti į bendruomenę į planavimo ir sprendimų priėmimo procesus. Dalyvavimo skatinimas ugdo nuosavybės ir atsakomybės už saugios ir sveikos aplinkos palaikymą jausmą.
- Aplinkos tvarumas: būtina integruoti aplinkai nekenksmingą praktiką, pvz., perdirbimo programas, žaliąją infrastruktūrą ir atsinaujinančius energijos šaltinius. Tvari aplinka prisideda prie bendros bendruomenės sveikatos ir gerovės.
- Kultūros ir rekreacinės patalpos: svarbu sukurti erdves kultūriniais renginiais, laisvalaikio veiklai ir meniniams užsiėmimams. Šios erdvės skatina gyventojų socialinę sąveiką, kūrybiškumą ir priklausomybės jausmą
- Reguliari priežiūra ir atnaujinimai: užtikrinti reguliarią viešųjų erdvių, infrastruktūros ir patalpų priežiūrą, kad būtų išsaugota jų kokybė ir patrauklumas, skatinant bendruomenės narius reguliariai jomis naudotis.

Analogų analizės rezultatų apibendrinimas

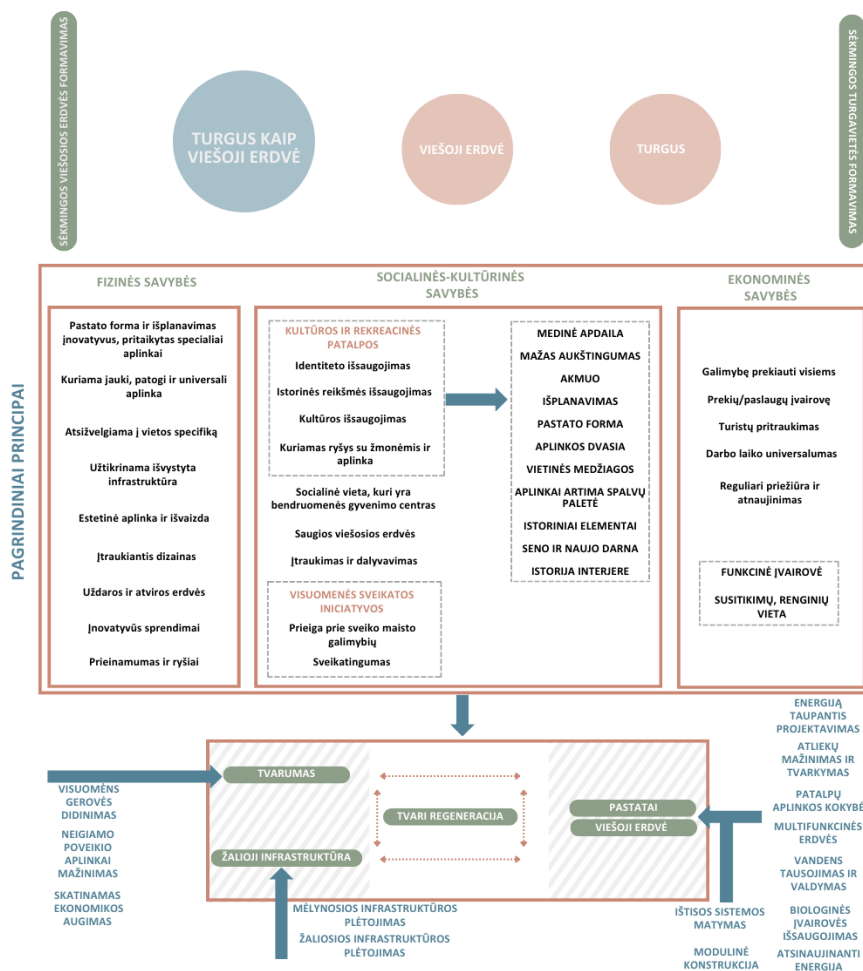
- Išanalizavus pirmos grupės turgaviečių pavyzdžius, nustatyta, jog jas įrengiant, didelis dėmesys skiriamas teritorijai, kurioje yra sklypas, atsižvelgiama į supančią aplinką ir stengiamasi išlaikyti, išsaugoti miesto kultūros, istorijos ypatumus. Pastebėta, kad stengiamasi naudoti panašius, vyraujančius aplinkoje medžiagiškumus, vietai būdingas medžiagas, parenkamos su aplinka derančios, panašios spalvų paletės. Pasirinktuose analogiškuose projektuose naudojami aplinkai būdingi, besikartojantys elementai, arba tokie elementai, kurie yra susiję su istorija, kultūra. Visais nagrinėtais atvejais istoriniai elementai, medžiagiškumas, formos, spalviškumas, persikelia

ir į vidaus konstrukcijas, išplanavimą, interjero detales, taip sustiprinant istorinį kontekstą dar labiau.

- Išanalizavus antros grupės turgaviečių pavyzdžius, nustatyta, kad visuose variantuose integruoti atsinaujinantys energijos šaltiniai, ant stogų, languose, kuriama energija ne tik patenkina savo poreikius, bet ir sukuria papildomos žalios energijos. Visuose variantuose naudotina modulinė konstrukcija, universalus dizainas, kad ateityje galėtų būti atnaujinta, pertvarkyta pagal tų laikų poreikius. Didelis dėmesys skiriamas gamtos integravimui, atkūrimui gamtos elementų, tam tikrų sistemų. Naudojamos vandens rinkimui, perdirbimui, ir naujam panaudojimui, tvarios, vietinės medžiagos. Išlaikomas dėmesys kultūrai, kokybiškai aplinkai, bendruomenės kūrimui. Kuriamas jautrus požiūris į aplinką.

1.2.7. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose koncepcinis modelis

Atlikus empirinius tyrimus, papildytas pirmoje tyrimų dalyje sukurtas hipotetinis modelis. Remiantis atliktais tyrimų rezultatais sukuriamas koncepcinis modelis, kuris nurodo gaires viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto įgyvendinimui. Išskirti pagrindiniai principai apima fizinės, socialinės, kultūrinės ir ekonominės savybės, šie principai turi būti įgyvendinami atsižvelgiant į tam tikrus tvarios regeneracijos principus. (žr. 56 pav.).

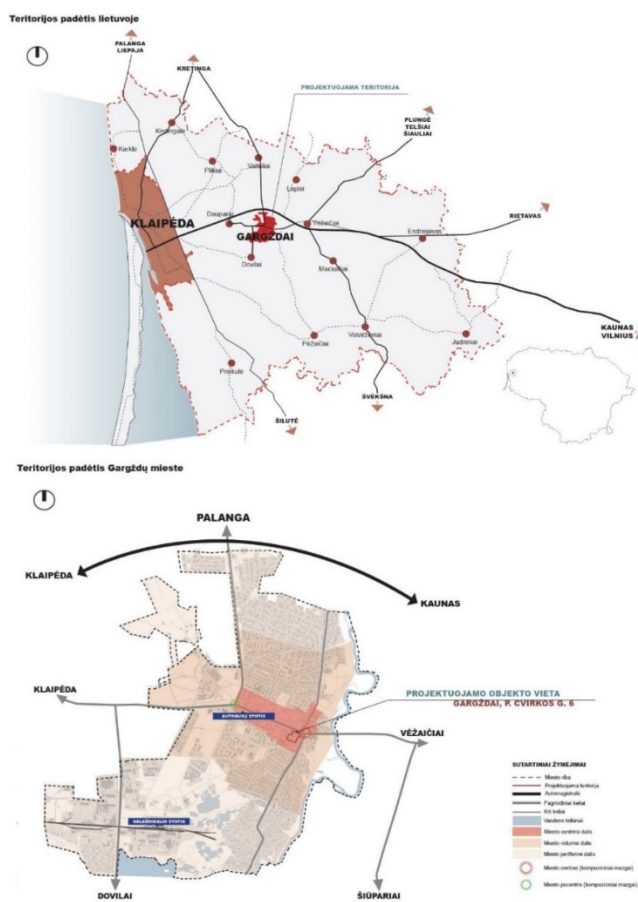

56 pav. Koncepcinis modelis (autorės schema (2024))

2. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas

2.1. Eksperimentinio projekto teritorijos analizė

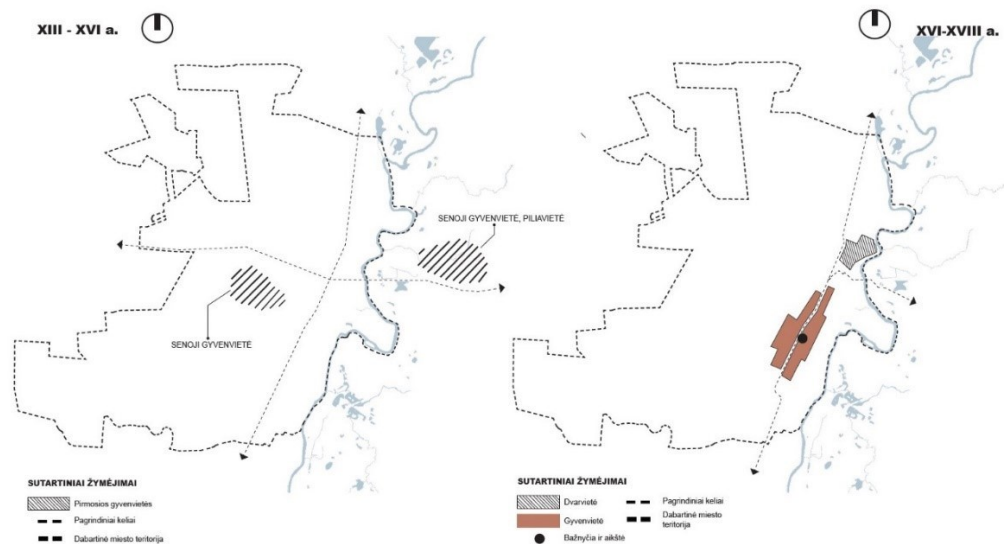
Projektuojama teritorija randasi Gargždų mieste, kuris yra įsikūręs vakarų Lietuvoje, netoli Klaipėdos. Gargždai yra Klaipėdos rajono pagrindinis centras. Gargždų miestas, kartu su Kretingos ir Palangos miestais, patenka į Klaipėdos miesto aglomeracinio poveikio arealą. Tokio metropolinio miesto kaip Klaipėda įtaka Klaipėdos rajonui daro ženklų ekonominį – socialinį poveikį. Tarp miestų yra pakankamai geras ir greitas susisiekimas automagistrale Klaipėda – Vilnius. Nemaža dalis Gargždų miesto gyventojų dirba Klaipėdos mieste, tuo tarpu dalis klaipėdiečių dirba įmonėse ir įstaigose, esančiose Gargždų mieste. Gargždų miesto gyventojai gali naudotis Klaipėdos miesto kultūriniu, pajūrio rekreaciniu potencialu. Iš kitos pusės, gargždiškiai išvengia didmiesčio keliamų problemų – didelio gyventojų tankio, spūsčių, didelio bendruomeniškumo trūkumo.

57 pav. Teritorijos padėtis (autorės schema (2024))

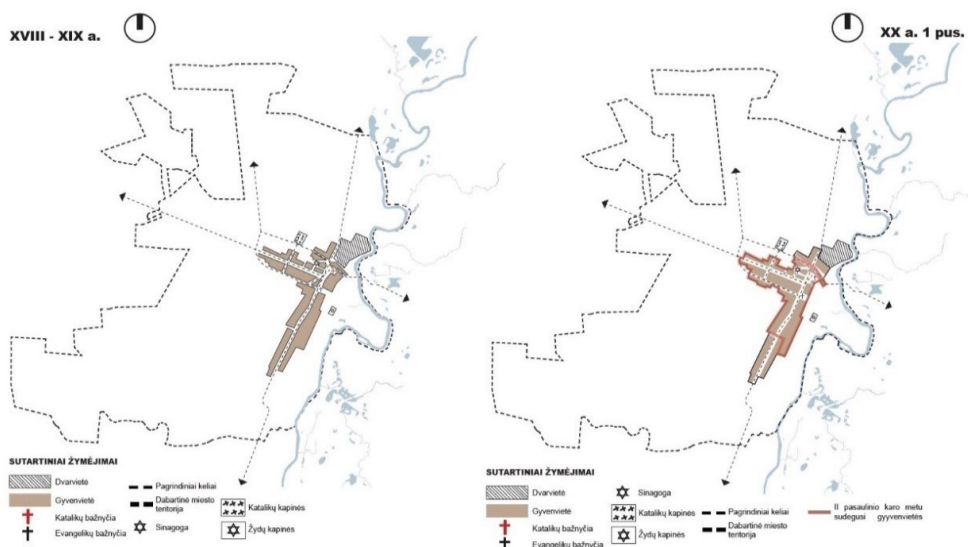
Gargždų miesto istorinė raida

„Gargždų apylinkės gyvenamos nuo Žalvario amžiaus. Rašytiniuose šaltiniuose Gargždai pirmą kartą paminėti 1253 metais. Iš to laikotarpio žinoma tik tai, kad pirmieji gyventojai įsikūrė dešiniame upės krante, ten kur dabar yra Kalniškės piliakalnis. Gyvenvietė XV a. persikėlė į kairįjį upės krantą, kur dabar ir yra įsikūręs Gargždų miestas. XVI-XVIII a. gatvinis kaimas greta svarbaus prekybinio kelio (dab. Basanavičiaus g.) išsivystė į linijinės struktūros gyvenvietę“ (Vikipedija, s.a.).

58 pav. Istorinė miesto raida XIII-XVIII a. remiantis Jewish Gen, Kehila Links (autorės schema (2024))

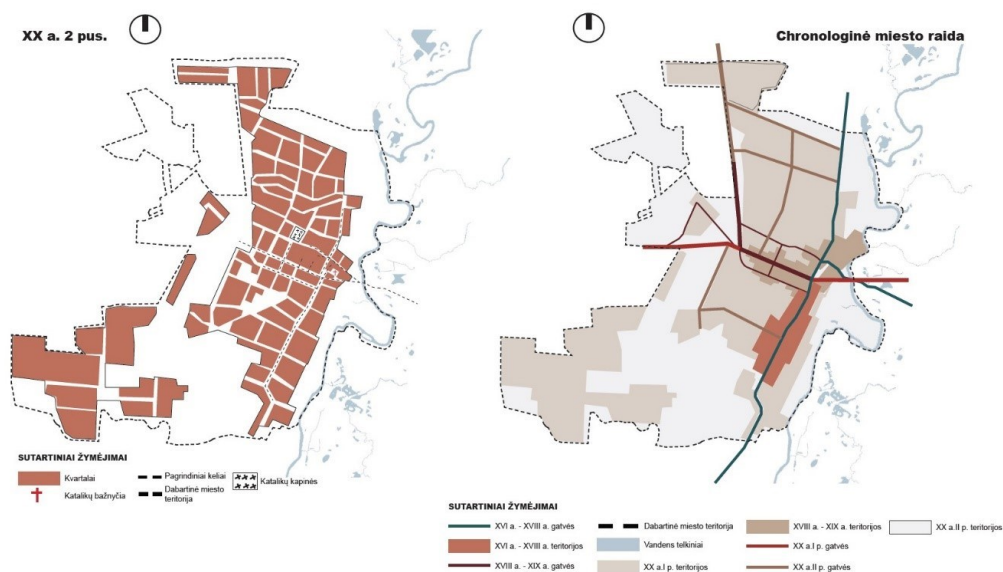
„Gyvenvietė stipriai nukentėjo nuo 1786 m. gaisro, todėl po jo buvo iš esmės atstatyta, pertvarkyta struktūra, miestelis pradėjo vystytis kitoje vietoje. Arčiau dvaro sodybos pastatyta katalikų bažnyčia. Miestelis tapo radialinės formos, kurio centre – stačiakampės formos aikštė. Buvo nutiestas naujas kelias į Klaipėdą. Tuo metu Gargždai tapo pasienio miestu su Prūsija“ (Iš Gargždų praeities, 2022). XX a. 1 pus. Lietuvai prisijungus Klaipėdos kraštą Gargždai praranda pasienio miesto statusą. „Prasidėjus dvarų parceliavimui suardoma dvaro struktūra. 1939 m. per miestą nutiesiamas Žemaičių plentas, pagrindinė miesto magistrale tampa Klaipėdos g.“ (Mano Gargždai, s.a.).

59 pav. Istorinė miesto raida XVIII-XX a.1 pus. remiantis Jewish Gen, Kehila Links (autorės schema (2024))

„Gargždai ženkliai išaugo plečiantis pramonei XX a. 7-8 deš., tuomet miesto centras rekonstruotas sunaikinant didžiąją dalį senosios planinės struktūros. Užstatoma šiaurinė ir vakarinė aikštės dalys, miesto pietvakariuose atsiranda pramoninė zona, auga ne tik daugiabučių, bet ir privačių namų

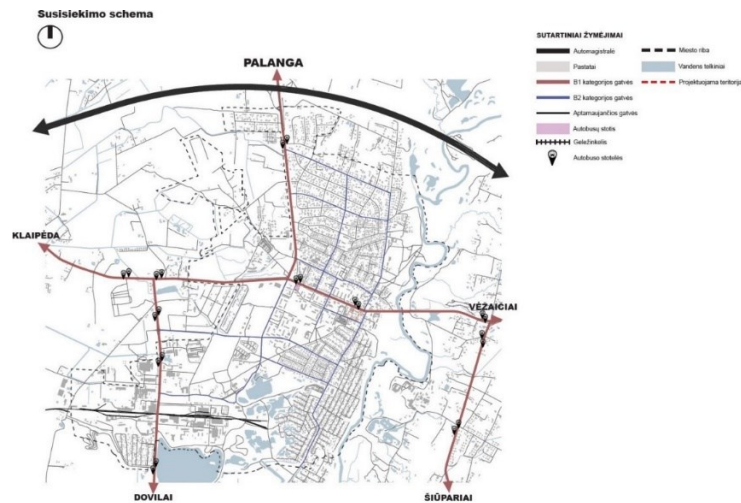
kvartalai. XXI a. Toliau auga pramoninė teritorija ir privačių namų kvartalai, nekeičiant esamos struktūros rekonstruojamas miesto centras (Iš Gargždų praeities, 2022).

60 pav. Istorinė miesto raida XX a. 2 pus. ir chronologinė miesto raida remiantis Jewish Gen, Kehila Links (autorės schema (2024))

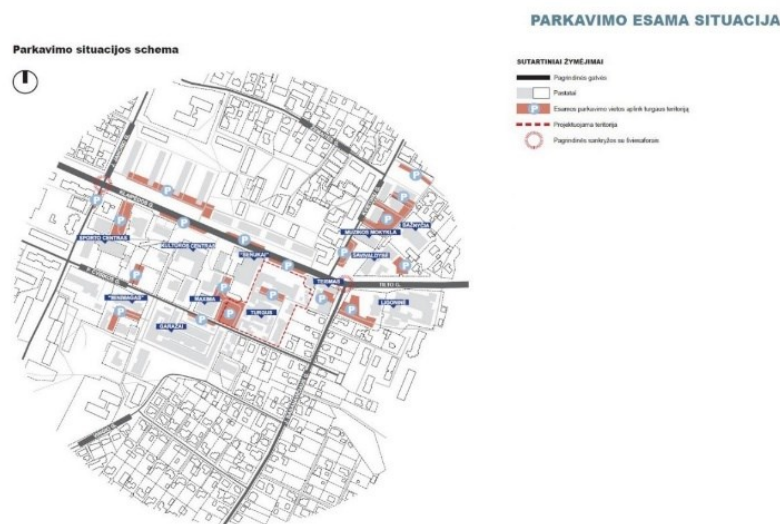
Susisiekimo analizė

Gargždų miestas nėra labai didelis, todėl nėra viešojo transporto, autobusai važinėja tik tarp rajoninių miestelių. Esanti geležinkelio stotis naudojama tik pramonės tikslais. Pagrindinis judėjimas vyksta automobiliais. Gatvių tinklo tankis Gargždų mieste yra mažesnis už šalies vidurkį, nepakankamas gatvių rišlumas, todėl automobilių transportas, vykstantis iš vienos miesto dalies į kitą, turi važiuoti pagrindinėmis miesto gatvėmis: Klaipėdos g., Kretingos pl., J. Basanavičiaus g. Dariaus ir Girėno g. bei Kvietinių g. Gargždų miesto gatvių tinklas sudarytas radialiniu principu (t. y. pagrindinės gatvės veda iš/į miesto centrą). Pagrindiniam Gargždų miesto gatvių tinklui didžiausios įtakos turi vakarų – rytų, pietų – šiaurės kryptimi praeinantys valstybinės reikšmės krašto keliai ir rajoniniai keliai 216 Gargždai – Kretinga, 227 Jakai – Dvilai – Laugaliai, 228 Dauparai – Gargždai – Vėžaičiai, 2205 Maciuičiai – Pėžaičiai. Būtent šios gatvės yra labiausiai apkrautos mieste. Gargždų miesto gatvės turi po vieną eismo juostą kiekviena kryptimi, neskaitant atvejų kai yra įrengtos greitėjimo ir lėtėjimo juostos.

61 pav. Susisiekimo schema (autorės schema (2024))

Mieste susiduriama su didele parkavimo problema. Projektuojama teritorija yra labai geroje centrinėje miesto dalyje, kuri yra lengvai pasiekama iš pagrindinių miesto gatvių. Aplink šią teritoriją pusės kilometro spinduliu yra daug atskirų parkavimo vietų, tačiau jų kiekis ribotas ir nedidelis, vietos dažniausiai būna užimtose šalia dirbančių žmonių ar kitų paslaugų/parduotuvių lankytojų. Gyventojų teigimu, vietos automobiliams yra labai mažai, didžiulė problema kyla turgaus lankytojams, ypač senesniems žmonėms, kurie atvyksta iš rajono miestelių ir negali nueiti tam tikro atstumo. Vietos automobiliui prie turgaus daug nėra, kadangi didžioji turgaus automobilių aikštelės dalis būna apstatyta prekystaliais ir kitais laikiniais turgaus pastatais.

62 pav. Parkavimo situacijos schema (autorės schema (2024))

Gargždų miesto dydis ir struktūra palanki susisiekimui pėsčiomis, centrinėje dalyje išsidėstę pagrindiniai traukos objektai patogiai ir greitai pasiekiami. Rekreaciniam pasivaikščiavimui arba sportui dažniausiai žmonės renkasi parko ir jo prieigų teritoriją. Mieste dviračių ir pėsčiųjų takų tinklas nėra gerai išvystytas, trūksta daugumoje miesto dalių gerai sutvarkytų šaligatvių, įrengtų dviračių takų, reikiamos infrastruktūros dviračių laikymui prie traukos objektų.

Pėsčiųjų/dviratininkų takų schema

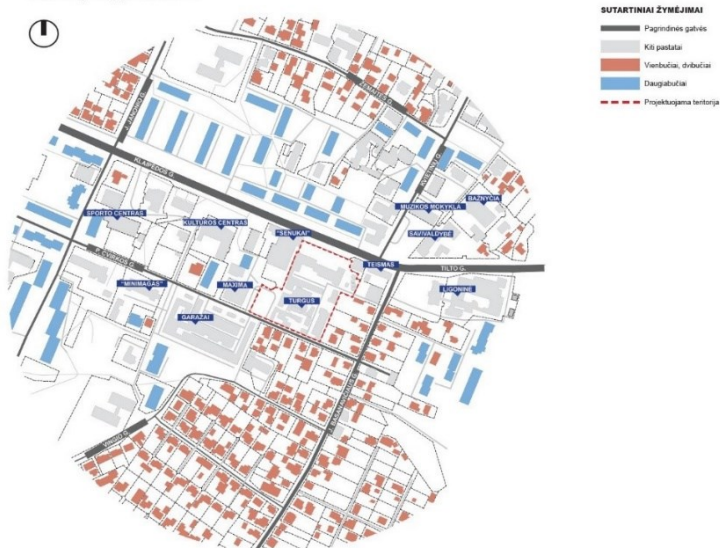

63 pav. Pėsčiųjų/dviratininkų takų schema (autorės schema (2024))

Užstatymo, funkcijų, aukštingumo ir morfotipų analizė

Projektuojamoje teritorijoje yra tik turgaus ir komercijos/prekybos pastatai. Tačiau aplink teritoriją yra daugiausiai gyventojų turintys rajonai. Turgaus teritorija ribojasi ne tik su daugiabučiais ir kitos funkcijos pastatais kurie būdingi miesto centrui, bet ir su vienbučiais/dvibučiais gyvenamaisiais rajonais.

Būsto tipologijos schema

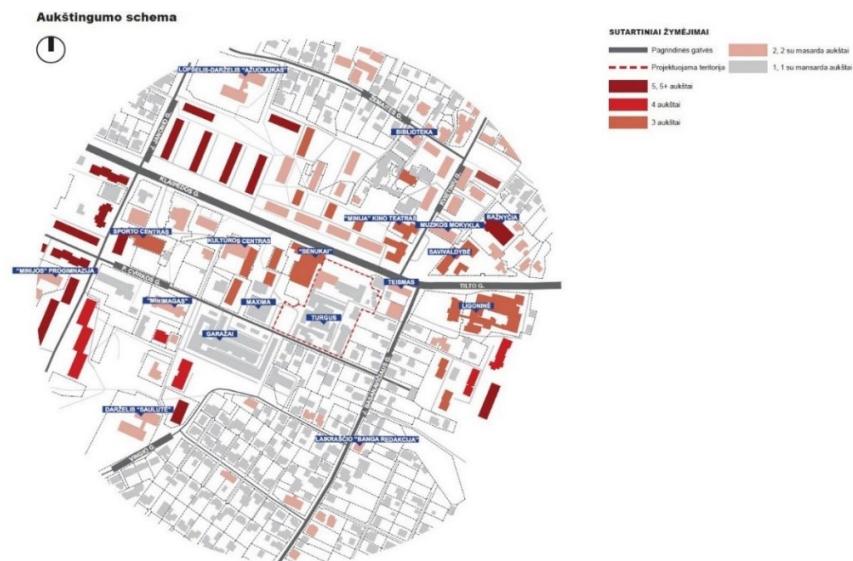
64 pav. Būsto tipologijos schema (autorės schema (2024))

Gargždų centras turi daug įvairių funkcijų, labiausiai dominuoja komercija, paslaugos, kultūra, edukacija ir gyvenamieji pastatai. Aplink nagrinėjamą teritoriją yra nemažai ir vienbučių, ir dvibučių. Didelę įtaką turgaus teritorijai daro nepatrauklus šalia esantis garažų masyvas. Turgaus pastatai taip pat susidėvėję, todėl projektuojama teritorija nėra aktyvi po komercinių funkcijų darbo laiko, nors tai centrinė miesto erdvė, esanti šalia pagrindinės miesto aikštės.

65 pav. Funkcijų schema (autorės schema (2024))

Projektuojamoje teritorijoje dabar aukštingumas yra mažas, čia yra tik 1-2 aukštų pastatai. Tačiau pažvelgus į aplink esančius pastatus galima pastebėti, kad aukštingumas yra žymiai didesnis. Bendrajame plane numatytas maksimalus aukštis šioje teritorijoje 15 m.

66 pav. Aukštingumo schema (autorės schema (2024))

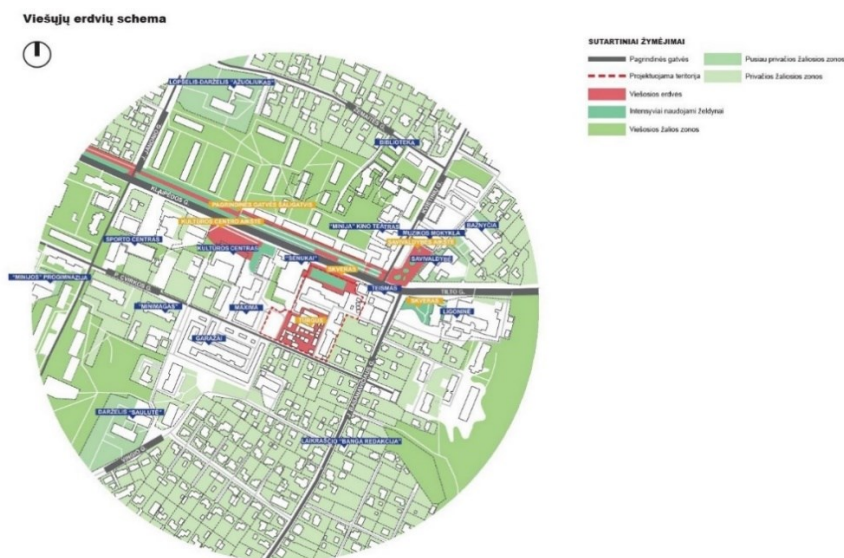
Projektuojamoje teritorijoje šiuo metu yra perimetrisinis užstatymas nuo Klaipėdos g. ir laisvo planavimo užstatymas turgaus dalyje. Galima pastebėti, kad perimetrisinis užstatymas suformuotas tik dalyje pagrindinės Klaipėdos gatvės. Labiausiai centre dominuoja laisvas užstatymas. Taip pat matomas išlikęs istorinis užstatymas – ypač Basanavičiaus g., Kvietinių g., suformuotos išklotinės. Šalia projektuojamos teritorijos yra išlikusio sodybinio užstatymo tipo.

67 pav. Morfotipų schema (autorės schema (2024))

Viešųjų erdvių ir želdinių analizė

Daugiausia suformuotų viešųjų erdvių yra šalia Klaipėdos ir Kvietinių g. Daugiausia naudojamos viešosios erdvės yra Klaipėdos g. šaligatvis, savivaldybės aikštė, skveras prie turgaus. Mažiausiai naudojamos viešosios erdvės yra turgus, kultūros centro aikštė ir ligoninės skveras, kadangi ten nėra patrauklios, sutvarkytos erdvės.

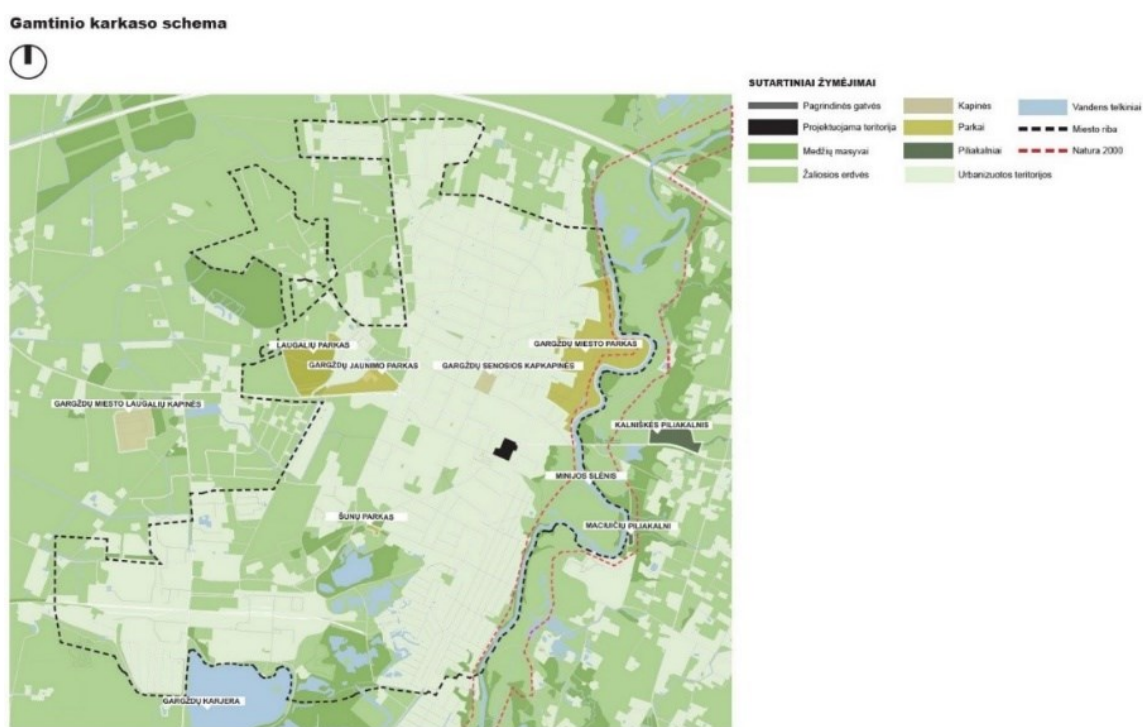

68 pav. Viešųjų erdvių schema (autorės schema (2024))

Gamtinio karkaso analizė

Rytinėje Gargždų miesto dalyje yra Minijos upė, kurią supa Minijos ichtiologinis draustinis. Pietinėje dalyje yra karjerai, visame mieste yra gausu vandens telkinio, kanalų. Miestas yra gana gausiai urbanizuotas, medžių masių nėra daug, didžioji jų dalis telkiasi ties Minijos upe, mieste didesnė dalis yra laukų ir pievų, negu medžių masių. Pagrindiniai gamtiniai traukos objektai yra Gargždų miesto parkas, kuris anksčiau priklausė dvaro teritorijai, bei Gargždų piliakalnis, tačiau gamtines

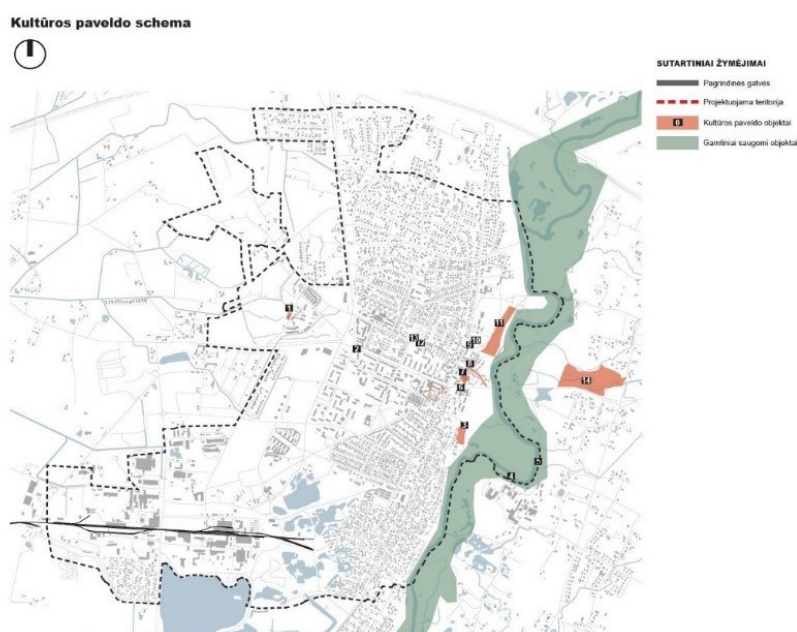
jungties tarp jų nėra. Jaunimo parkas miestiečių nėra mėgstama vieta leisti laiką, galbūt dėl to, kad šis parkas yra ties svarbių miestui gatvių susikirtimu, bei neturi gamtinio tęstinumo.

69 pav. Gamtinio karkaso schema (autorės schema (2024))

Kultūros paveldo analizė

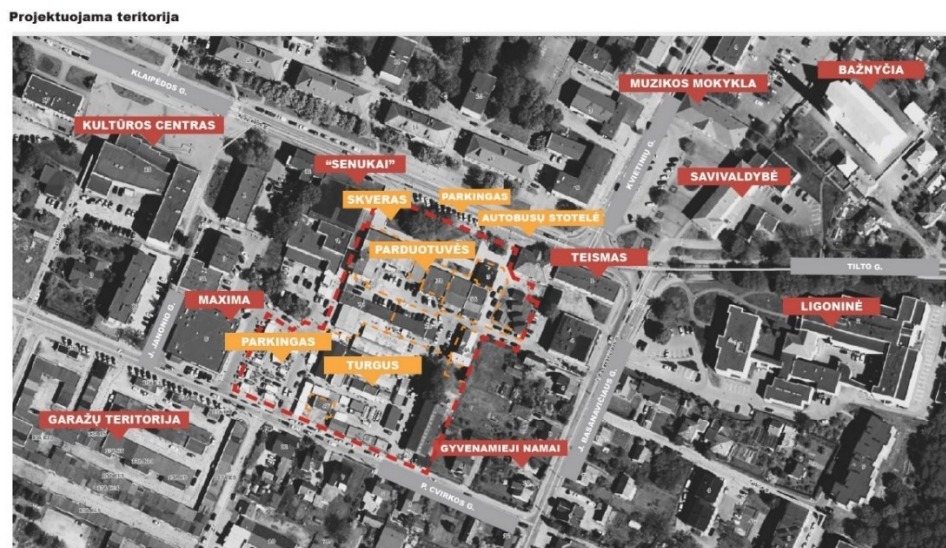
Kadangi miestas nukentėjęs daugybę kartų per gaisrus ir karus, išlikę labai mažai kultūros paveldo objektų. Daugiausia likę laidojimo vietų, bažnyčios šventoriaus statinių kompleksų porą pastatų. Vienas iš senesnių paveldo objektų - Minijos g. grindinys, kuris buvo skiriamoji riba tarp dvaro ir miestelio žemių. Mieste yra ir gamtinių saugomų objektų – Minijos upės teritorija.

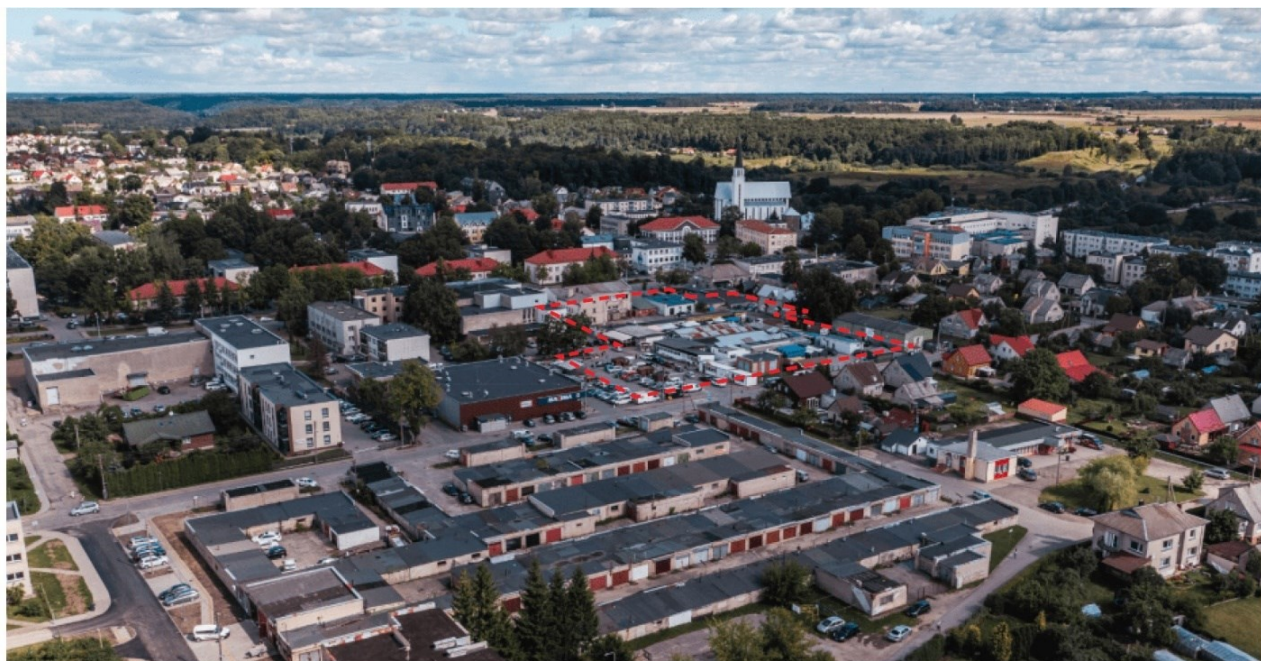
70 pav. Kultūros paveldo schema (autorės schema (2024))

Esamos situacijos analizė

Projektuojama teritorija yra 1,24 ha dydžio pačioje centrinėje Gargždų miesto dalyje tarp Klaipėdos g. ir P. Cvirkos g. Aplink teritoriją yra daugybė funkcijų, paslaugų ir įstaigų. Teritorija gerai pasiekiamą – šalia pagrindinės gatvės, kurios jungia miesto centrą su kitais miesto rajonais. Projektuojama teritorija apima viešąją erdvę prie Klaipėdos g., parduotuvės pastatus šalia Klaipėdos g. bei dabartinę turgaus teritoriją.

71 pav. Esamos situacijos schema (autorės schema (2024))

72 pav. Esamos situacijos vaizdas iš viršaus (PUPA, 2023)

Turgaus teritorija nėra patraukli, nors tai pats miesto centras. Visoje teritorijoje nuo P. Cvirkos gatvės, kurioje vyksta pagrindinė prekyba nėra sutvarkytos aplinkos, gerai išvystytos infrastruktūros, augmenijos, ar patrauklios viešosios erdvės, kuri būtų prieinama visiems.

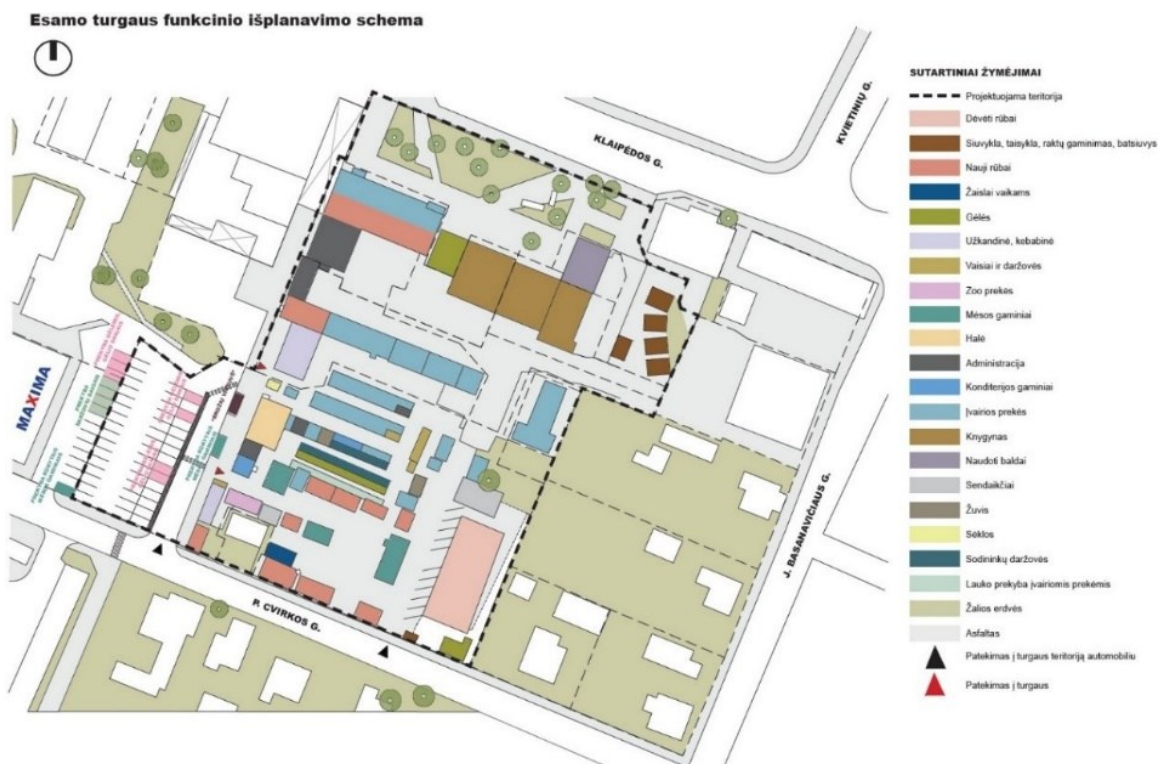
73 pav. Esama situacija (Google Maps, s.a.)

Šalia esanti parkavimo aikštelė dažniausiai nenaudojama automobilių parkavimui, kadangi dėl nepakankamo ploto lauko prekybai ji yra išnaudojama turgaus dienomis prekybai, todėl susiduriama su didele parkavimo problema, žmonės dažniausiai automobilius palieka P. Cvirkos gatvėje.

74 pav. Esama situacija (Google Maps, s.a.)

Teritorijoje turgaus pastatai sudaryti iš nedidelių laikinųjų pastatų, konteinerių ar mažų namukų. Šie statiniai nėra geros būklės. Prastos sąlygos prekybai, juose šalta, nėra sanitarinių patalpų, didelė drėgmė. Gargždų turgus dažniausiai laikomas sezoniniu, rudenį/žiemą čia vyksta mažai prekybos, nebent ji yra uždaroje/dengtose patalpose. Pastatai išdėstyti padrikai, nėra aiškaus funkcinio tęstinumo.

75 pav. Esamas turgaus išplanavimas (autorės schema (2024))

2.2. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto projektiniai sprendimai

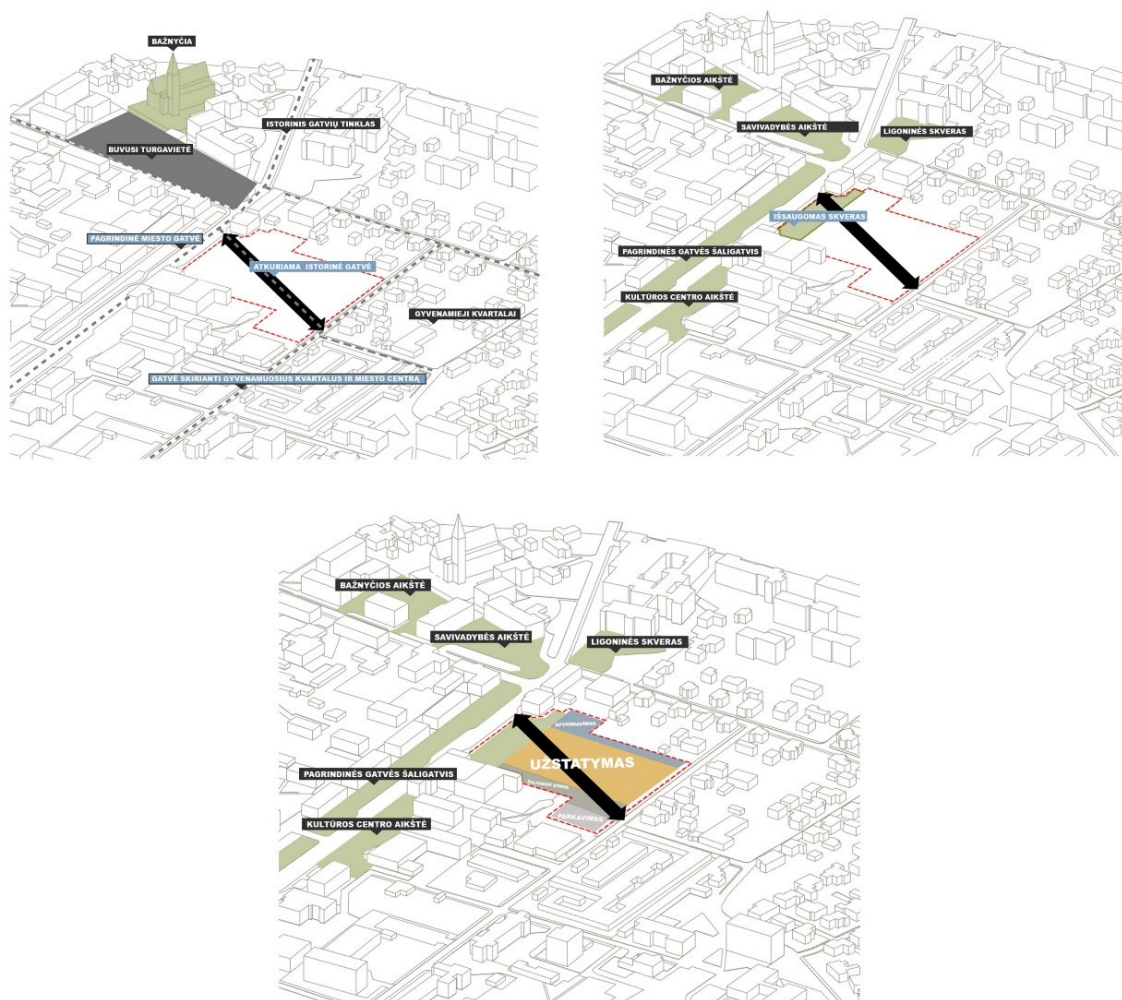
Atlikus teorinius ir empirinius tyrimus, sudarytas koncepcinis modelis, kuriame iškelti pagrindiniai principai, kuriais remiantis kuriama viešoji erdvė ir naujos koncepcijos turgus Gargžduose. Atlikus esamos teritorijos būklės analizę paaiškėjo projektuojamos teritorijos vertingos savybės ir potencialas. Šios savybės integruojamos į koncepcinį modelį ir pritaikomos eksperimentiniame projekte.

2.2.1. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose urbanistinė idėja

Ieškant urbanistinės idėjos buvo įvertintos teritorijos galimybės, potencialas ir koncepcinio modelio iškelti pagrindiniai principai. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose teritorijos urbanistinė idėja formuojama vadovaujantis koncepciniu modeliu, atsižvelgiant į fizinius, socialinius, kultūrinius ir ekonominius aspektus. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgumi siekiama sukurti naują traukos centrą, kuris ne tik kviečia atvykti į vystomą teritoriją, bet ir į Gargždų miestą. Atlikus esamos būklės analizę buvo nustatyta, kad dabartinis užstatymas esamo turgaus teritorijoje yra labai prastos būklės ir neturi jokių vertingų savybių, todėl nuspręsta griauti esamus laikinuosius ir nelaikinius statinius teritorijoje ir perprojektuoti sklypo funkcines zonas.

Gargždų miestas per daugybę gaisrų yra praradęs savo autentiškumą, todėl kuriant naują turgavietę siekiama atkurti istorinį miesto identitetą, prisidėti prie naujo miesto identiteto formavimo ir sukurti stiprų ryšį su aplinka, atkuriant istorinės gatvės liniją tiek sklype, tiek architektūroje ir išsaugant jos simbolinę reikšmę, kuri yra susijusi su turgumi. Atkuriamą gatvę, tampa pagrindine ašimi, kuri sujungia pagrindinę miesto gatvę (Klaipėdos g.) ir iš jos veda į turgų, kuris tampa ašies pagrindiniu centru, ir iš jo į išlikusius gyvenamuosius kvartalus.

Kuriant naujos turgavietės užstatymą ir jo erdves orientuojamasi į jau esantį urbanistinį užstatymą ir zonavimą. Turgavietę pasirinkta statyti toje pačioje vietoje, kur dabar stovi visi turgaus teritorijos pastatai, taip siekiant atriboti funkciškai aktyvias zonas nuo šalia esančių gyvenamųjų pastatų ir išsaugoti priekinėje sklypo dalyje šalia Klaipėdos g. esantį skverą, kuris turi stiprų ryšį su miesto centro aikštėmis, gatvėmis ir gamtiniais ryšiais. Tuščios teritorijos erdvės leidžia lengvai organizuoti pastatui reikalingas funkcijas: žaliųjų zonų įrengimą, reprezentacines zonas, lankytojų automobilių stovėjimo aikštelę bei turgui reikalingą aptarnavimo zoną.

76 pav. Urbanistinio formavimo idėja (autorės schema (2024))

Išlaikant pastato užstatymo zoną toje pačioje vietoje, kuriamos dvi skirtingos turgaus reprezentacinės pusės. Viena pusė – rekreacinė, kuri turi ryšį su pagrindine miesto gatve, ir skirta poilsiui, laisvalaikiui, kita – prekybinė pusė, kurioje vyksta įvairiausi mainai, prekyba, renginiai ir kitos aktyvios veiklos. Taip projektuojant siekiama sukurti pastatui dvi skirtingas jo puses. Teritorijoje formuojama nauja takų sistema, pagrindine reprezentacine patekimo į turgų ašimi tampa nauja

istorinės gatvės linija, kuri veda iš centrinės miesto gatvės į turgų ir iš jo į gyvenamuosius miesto kvartalus. Kiti šalutiniai projektuojami takeliai jungia lankytojų automobilių vietas, patekimus į skirtingas turgaus prekybines vidaus ir lauko zonas, žaliąsias erdves, skverą.

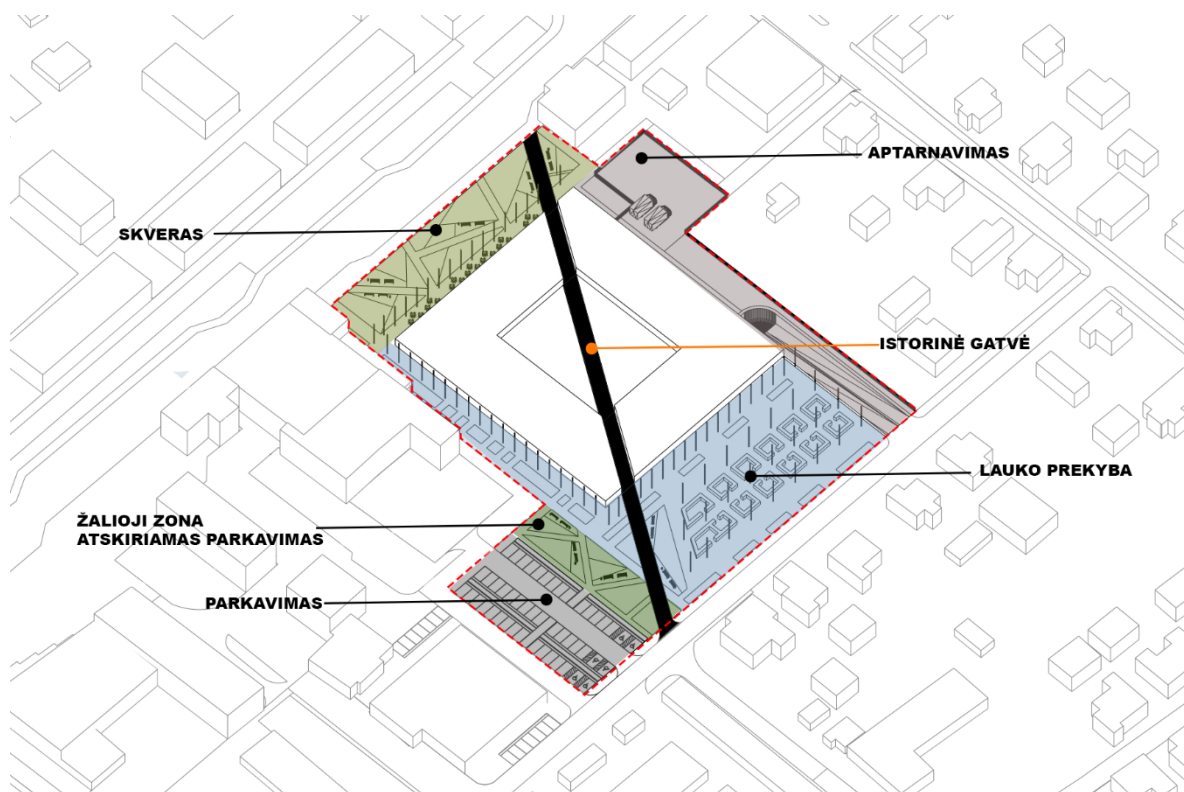
2.2.2. Gargždų turgaus teritorijos tvarkymo sprendinių detalizacija

Gargždų turgaus teritorijos funkcinis išplanavimas

Remiantis erdvinio formavimo idėja, teritorija tarsi dalinama į dvi pagrindines funkcines zonas: prekybinę ir rekreacinę. Prekybinę zoną galima dalinti į smulkesnes dalis. Viena iš pagrindinių šios zonos dalių užima dengta lauko prekyvietė – aikštė, kuri gali būti pritaikoma ne tik prekybos tikslams, tačiau ir kietiems bendruomenės poreikiams: renginiams, veikloms, susibūrimams. Ši erdvė dengta stogu yra universalus dizaino ir lankstaus panaudojimo, todėl gali būti naudojama įvairioms veikloms pagal poreikį. Prekybinėje sklypo zonoje numatomas ir antžeminis parkavimas, kuris svarbus ne tik turgaus lankytojams, bet ir šalia esantiems komerciniams pastatams. Siekiant atskirti parkavimo aikštelę nuo aktyvios prekybinės aikštės, kuriama žaliųjų erdvių zona, kuri ne tik atlieka atskiriamąją funkciją, kuri leidžia sukurti atskirtį nuo šalia esančių kitų komercinių prekybinių pastatų ir būti geriau matomam atvykstantiems nuo J. Basanavičiaus g. pusės, bet ir pratęsia gamtinius ryšius į projektuojamo sklypo teritoriją arčiau P. Cvirkos g.

Rekreacinėje zonoje išsaugomas skveras, kuris yra perprojektuojamas. Sukuriama patogesnė takų sistema, išplėtojama daugiau žaliųjų, poilsio – laisvalaikio zonų. Siekta, kad šis skveras šalia centrinės miesto gatvės būtų plačiau naudojamas, ne tik kaip reprezentacinė turgaus erdvė.

Projektuojamoje teritorijoje numatoma ir aptarnavimo zona už pastato, kuri skirta prekių atvežimui, atliekų išvežimui, avarinėms tarnyboms.

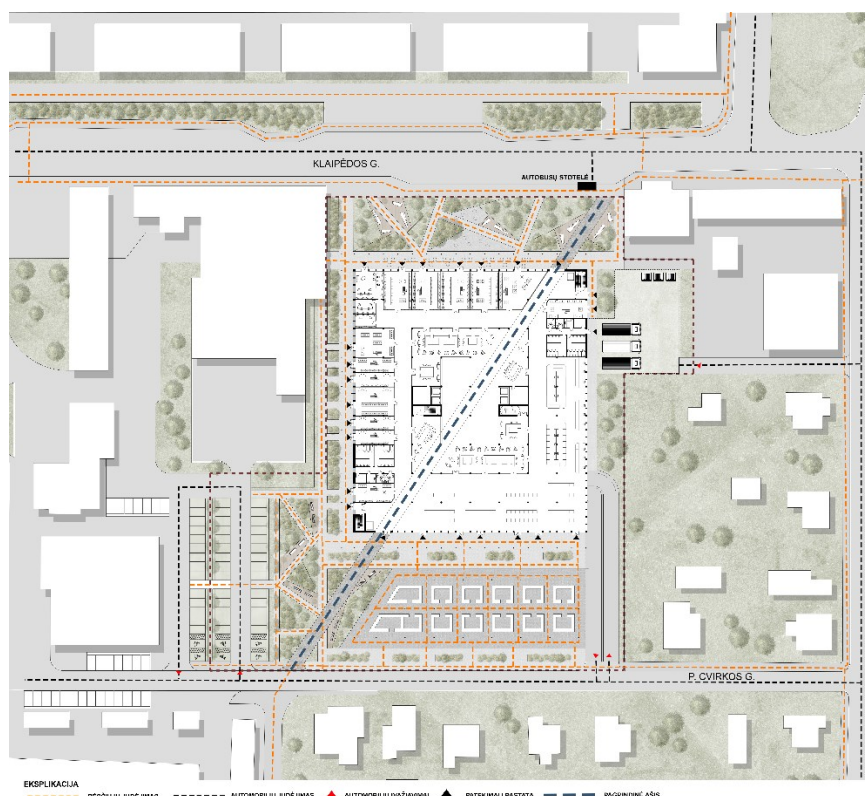

77 pav. Teritorijos funkcinis išplanavimas (autorės schema (2024))

Ryšiai tarp funkcijų

Projektuojamoje teritorijoje numatomi du pagrindiniai automobilių patekimai iš P. Cvirkos g.. Vienas skirtas patekti į požeminę parkavimo aikštelę, kitas į antžeminę aikštelę esančia šalia „MAXIMOS“ ir „SENUKAI“ pastato. Trečias automobilių įvažiavimas skirtas aptarnaujančiam transportui iš J. Basanavičiaus g.. Šalia projektuojamo sklypo yra autobusų sustojimo juosta, bei autobusų stotelė, todėl teritorijos pasiekiamumas dar lengvesnis.

Pagrindines sklypo dalis sujungia viena didelė centrinė ašis – istorinė miesto gatvė, kuri veda iš centrinės miesto gatvės į turgų ir iš jo į dengtą lauko prekyvietę, ir gyvenamuosius kvartalus. Šioje ašyje svarbiausi veikėjai pėstieji, kurie pasirenka išskirtinę patirtį einant istorine gatve atsidurti turguje, ir iš jo centrinėje gatvėje. Teritorijoje išvystyti ir šalutiniai takai, kurie pagerina susisiekimą su kitomis sklypo zonomis nepatenkant į patį turgų, arba patenkant tik į specifinę turgaus erdvę.

78 pav. Ryšiai tarp funkcijų (autirės schema (2024))

Sklypo tvarkymo sprendiniai

Irengiamų dangų koncepcija

Siekiant išvengti lietaus nuvedimo iššūkių ir atliepant į bendrą projekto tvarumo koncepciją, transporto aikštelės apželdinamos, projektuojama pralaidi korėta danga, kuri leistų lietaus vandeniui susigerti į gruntą.

Pėsčiųjų šalutiniai takai ir prekybinė aikštė grindžiama panaudojant didesnio formato cementines trinkelės. Trinkelės klojamos su nedideliais tarpais paliekant vejos ruoželius. Takų ir aikštės kraštuose, vietoje įprastinio ribų formavimo vejos bortais, siūloma pratęsti kai kurias trinkelės eiles sukuriant nubyrėjimo efektą, taip vizualiai suminkštinant takų ribas ir labiau įsiliejant į supančius žalius plotus.

Pagrindinės istorinės gatvės fragmentų perteikimui tiek lauko erdvėse, tiek turgaus viduje pasitelkiama natūralaus akmens danga, kuri yra būdinga ne tik Gargždų miesto pastatams, bet ir miesto istorijai, pagrindinėms aikštėms ir gatvėms.

79 pav. Numatomos dangos (nuotraukos iš Pinterest, s.a.)

80 pav. Akmens naudojimas Gargždų miesto architektūroje, keliuose, vietoženkluose (Gargždų krašto muziejus, s.a.)

Želdinių sprendimai

Sklypo apželdinimo koncepcijos didžiausią pagrindą sudaro aplink pastatą teritorijoje projektuojamos želdynų salelės bei parkavimo aikštelių apželdinimas. Projektuojamame sklype esamų želdinių kiekis labai mažas, vieninteliai esami dideli medžiai skvero teritorijoje išsaugomi.

Salelės apželdinamos įvairių rūšių želdiniais: žemaūgiais medžiais, krūmynais, smilgomis, sezoninėmis gėlėmis.

Parkavimo aikštelės apsodinamos žemaūgiais medžiais, krūmynais bei smilgomis, tokiu būdu parkavimo zonas apjungiant su greta esančiomis žaliosiomis zonomis, suteikiant šėšėlį bei vizualiai sudalinant parkavimą į mažesnes erdves, taip išvengiant prekybos centrų parkavimo aikštelių būdingo atvirumo.

Apšvietimo sprendimai

Pastato fasadas apšviestas taškiniu apšvietimu iš apačios. Takų ir parkavimo aikštelių apšvietimas numatomas panaudojant į gruntą ir želdynus integruojamus šviestuvus, kurie dienos metu būtų beveik

nematomi, siekiant nesudaryti vizualinės taršos, o sutemus jaukiai apšviestų aplinką ir sukurtų jaukumo ir saugumo jausmą.

Mažosios architektūros elementai

Mažoji architektūra: suoliukai, šiukšliadėžės, dviračių stovai, želdynų atitvarai ir kt. numatomi minimalistinio stiliaus, paprastų formų, dauguma iš medžio apdailos.

Tvarieji ir inžineriniai sprendiniai

Numatoma elektromobilių parkavimo bei krovimo infrastruktūra. Elektromobiliams skiriamos kelios atskiros parkavimosi vietos.

Siekiant prisidėti prie pastatų supančios bendruomenės aktyvumo, ir paskatinti pastato naudotojus bendrauti, aktyviai leisti laiką bei ilsėtis, numatomos atviros viešosios erdvės lauke. Atviras erdves numatoma praturtinti augmenija, pritaikyta visiems sezonams. Augalų priežiūrai siūlomos modernios technologijos. Dirvožemyje integruotos kokybės matavimo sistemos ir pogruntinė irigacija tausojanti vandenį. Lietaus krituliai naudojami želdinių laistymui. Dalis lietaus vandens nuo šaligatvių suteka į pažemintas žaliųjų zonų dalis, ten dalis vandens susigeria į žemę, kita dalis nuteka į nuotekų tinklus.

Sklype planuojama atskirti automobilių, dviračių bei pėsčiųjų maršrutus, kad pastato naudotojai galėtų saugiai pasiekti pastatą. Patekimas į pastatą taip pat bus pritaikytas asmenims su negalia.

Tamsiuoju paros metu numatomas sklypo apšvietimas, kuriam naudojama ant pastato stogo esančių saulės kolektorių energija.

Atitikimas universalaus dizaino principams

Takai suprojektuoti taip, kad žmonės su negalia galėtų laisvai judėti takeliais iki pastato ir iš jo. Numatytos neįgaliųjų automobilių stovėjimo vietos.

2.2.3. „Gargždų turgaus“ architektūrinių sprendinių detalizacija

Gargždų turgaus tūrinio formavimo idėja

Formuojant Gargždų turgaus tūrinę kompoziciją atsižvelgta į tris pagrindinius aspektus: sklypo erdvinio formavimo idėją, koncepciniame modelyje nusistatytus principus ir vietos analizės duomenis. Turgaus užstatymas projektuojamas atsižvelgiant į aplink esamą užstatymą ir projektuojamas ten, kur dabar stovi prastos būklės turgaus statiniai. Atlikus istorinę miesto analizę, senose Gargždų miesto fotografijose galima matyti, kad senoji turgavietė buvo aikštės tipo ir apsupta prekybinių pastatų (žr. 81 pav.).

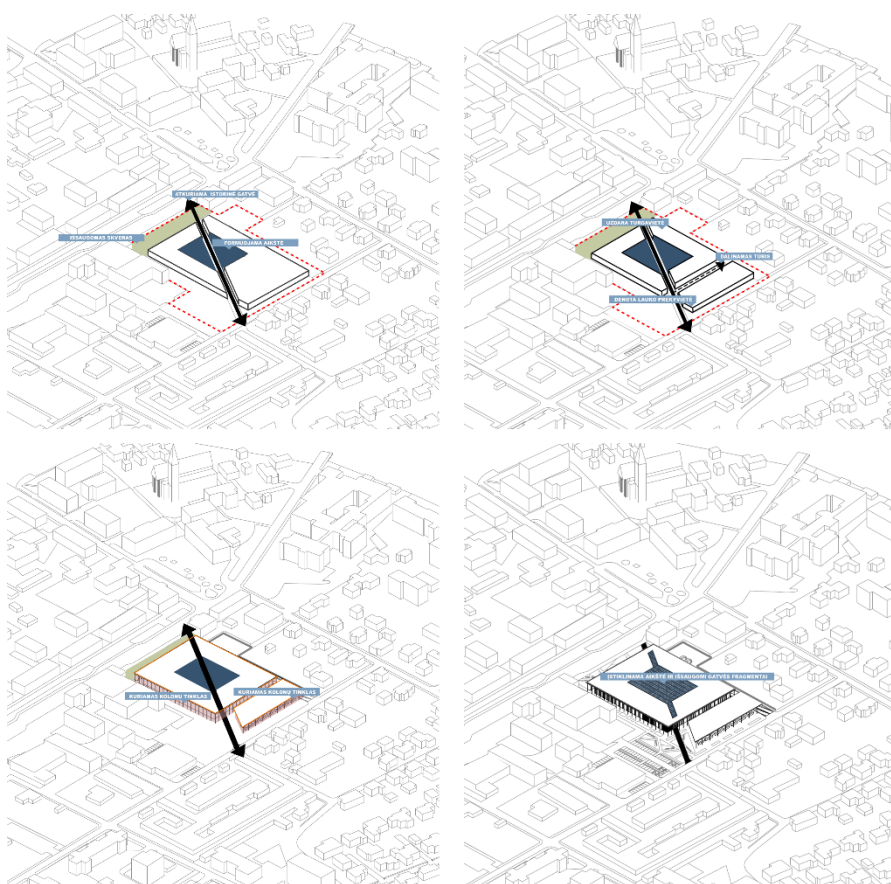
81 pav. Gargždų turgaus aikštė istorinėse fotografijose (Gargždų krašto muziejus, s.a.)

Šią aikštės idėją siekiama atkurti ir naujai projektuojamame turguje. Turgaus centre siekiama sukurti vidinę turgaus aikštę, kuri taptu svarbiausia turgaus lankytojų erdve. Pagrindinė ašimi tampa istorinė gatvė, kuri apjungia pagrindinius patekimus nuo pagrindinės miesto gatvės ir P. Cvirkos g., kuri yra šalia gyvenamųjų namų kvartalų ir veda tiesiai į centrinę erdvę.

Siekiant sumažinti masyvų tūrį ir atsižvelgiant į tai, kad apklausus Gargždų miesto prekybininkus, buvo išreikštas didelis noras turėti ne tik vidinę turgavietę, bet ir lauko dengtą prekyvietę tūris sudalinamas į dvi dalis, uždara prekyvietę ir dengtą lauko prekyvietę.

Istoriškai Gargždų turgaus aikštė buvo atvira, tačiau atsižvelgiant į tai, kad klimato sąlygos nėra labai palankios atvirai prekybai, aikštė kuriama uždara, tačiau, kad sukurti lauko jausmą, gatvės linija einanti per pastatą ir aikštė yra įstiklinamos, taip sukuriant erdves kurios būtų naudojamos ištisus metus.

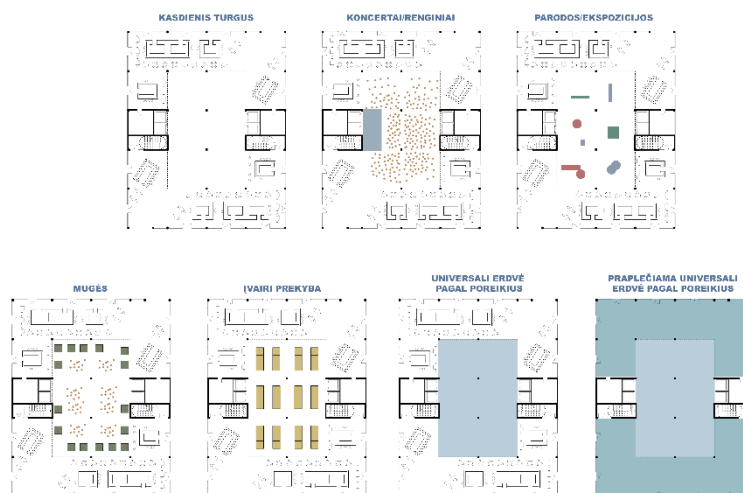
Tūriai projektuojami ne daugiau kaip dviejų antžeminių aukštų, siekiant išlaikyti darnų vizualinį vaizdą.

82 pav. Tūrinio formavimo idėja (autorės schema (2024))

Gargždų turgaus funkcinis zonavimas ir ryšiai

Turgaus planinėje struktūroje pagrindine ašimi tampa istorinės gatvės elementai, kurie veda į centrinę pastato aikštę, kurioje kuriamas „maisto kiemelis“ (angl. „food court“), jame išsidėsčiusios įvairios kavinės, restoranai, konditerijos kavinių ir pan. Centrinei aikštei numatoma universali paskirtis, siekta, kad ši erdvė galėtų būti naudojama pagal skirtingus bendruomenės poreikius (žr. 83 pav.). Pati aikštė atitverta stiklinėmis pertvaromis nuo prekybinių zonų siekiant užtikrinti higienos sąlygas.

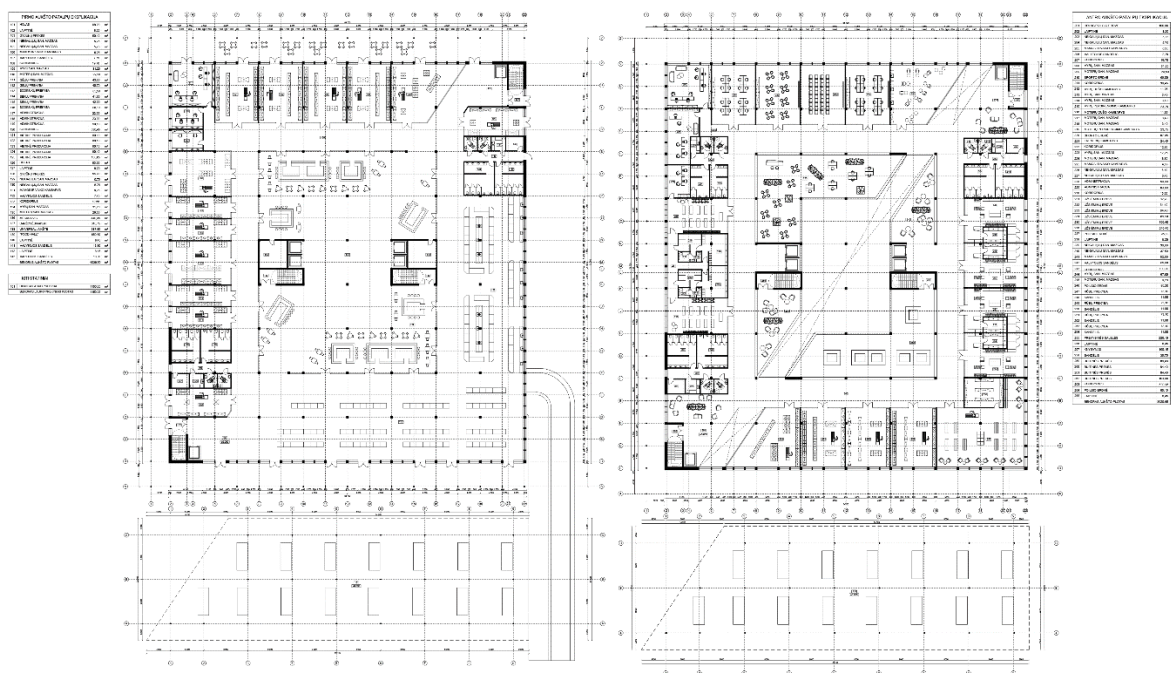

83 pav. Aikštės panaudojimo scenarijai (autorės schema (2024))

Aplink aikštę perimetru išsidėsčiusios įvairios prekybinės zonos, kurios turi tam tikrą ryšį ir su sklypo zonomis. Pirmo aukšto patalpų programą sudaro centrinė aikštė ir „maisto kiemelis“, daržovių/vaisių, mėsos/žuvies prekybos zonos, gyvūnų prekių, gėlių/augalų/sėklų ir vietinės produkcijos pardavimų patalpos, pagalbinės, sanitarinės ir administracinės patalpos.

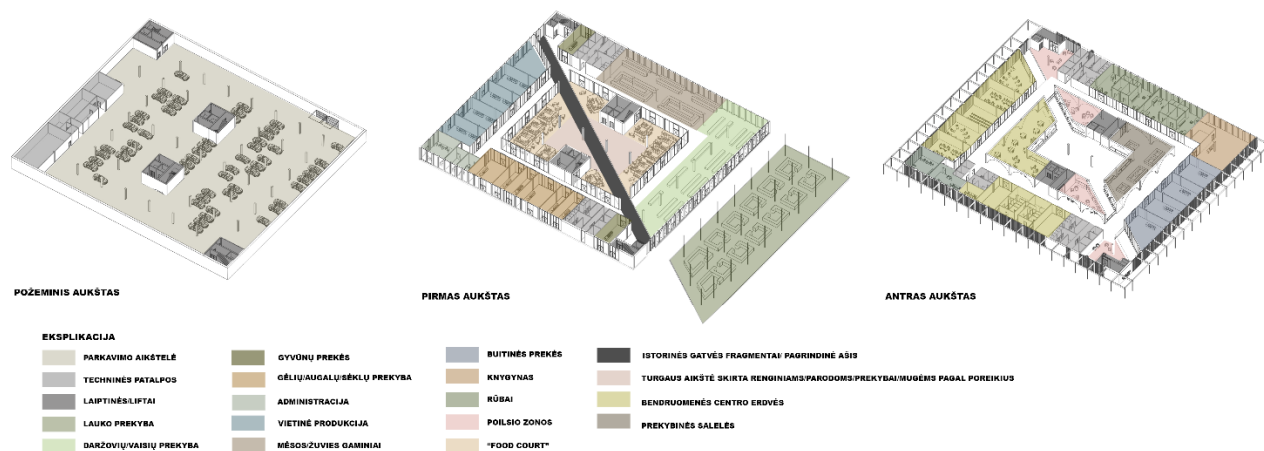
Antrame aukšte kuriamos ne su maistu susijusios prekybos vietos, bei bendruomenės centras, kuriame galimos įvairios veiklos bendruomenei, pradedant nuo molio lipdymo ir baigiant sporto/jogos užsiėmimais. Antro aukšto patalpų programą sudaro: bendruomenės centro erdvės, rūbų, buitinių prekių pardavimo erdvės, knygynas ir prekybinės salelės.

Pastato rūsyje įrengiama požeminė uždara automobilių parkavimo aikštelė, talpinanti 123 automobilius.

84 pav. Gargždų turgaus ir lauko dengtos prekyvietės 1 ir 2 aukšto planai (autorės brėžiniai (2024))

Pagrindė idėja, kad visos šios išskirtos funkcinės erdvės galėtų būti universalios ir prisitaikant prie poreikių ir ateityje vykstančių pasikeitimų, galėtų būti transformuojamos į tuo metu reikalingas patalpas. Visos erdvės gali būti lengvai sumažinamos arba padidintos priklausomai nuo poreikių

85 pav. Pastato funkcinis zonavimas (autorės schema (2024))

Gargždų turgaus ir dengtos lauko prekyvietės fasadai ir architektūrinė raiška

Dėl karų ir daugybės gaisrų, Gargžduose nėra autentiškos būtent šiam miestui išskirtinos architektūros. Labiausiai dominuojančios medžiagos būdavo medis, akmuo, žvirgždas ir plytos. Pagrindiniai Gargždų miesto pastatai būdavo mediniai, daug kur naudojamos baltos kolonos. Gargždai labai tobulėjantis ir perspektyvus miestas, jame pastaruoju metu atsiranda naujos modernios architektūros, todėl projektuojama turgavieta siekiama sukurti ryši su naujais Gargždų miesto pastatais, kad būtų kuriamas naujas Gargždų miesto įvaizdis, išsaugant gargždų istorinį identitetą, per tam tikras detales, tokias kaip medis, šviesios kolonos, akmuo, forma.

86 pav. Naujos ir senos architektūros Gargžduose palyginimas (Klaipėdos rajono laikraštis Banga, s.a.; Gargždų krašto muziejus, s.a.)

Projektuojamo turgaus apdailai naudojamos patvarios, ilgaamžės ir stilistiškai nesenstančios medžiagos, kurios solidžiai atrodo ir nereikalauja specialios priežiūros metams bėgant. Eksterjere

naudojamas medžiagiškumas: stiklas, vertikalios lamelės – kalibruotos, termiškai apdorotos pušies tašai, klijuotas medis, pilkos spalvos aliuminiai langai, berėmio modulinio stiklo fasado sistema, apželdintas stogas, įstiklinta stogo dalis.

87 pav. Gargždų turgaus vizualizacijos (autorės vizualizacijos (2024))

88 pav. Projektuojamo turgaus ir degtos prekyvietės fasadų brėžiniai (autorės brėžiniai (2024))

Gargždų turgaus konstrukciniai sprendimai

Turgaus konstrukcijos planuojamos tokios, kad būtų maksimaliai išlaikyta architektūrinė koncepcija siekiant tvarumo. Pastatui naudojami skirtingi konstrukcijų principai – požeminės ir antžeminės.

Laikančiosios pastato konstrukcijos požeminėje dalyje – monolitinio gelžbetonio.

Antžeminės dalies vidaus laikančios konstrukcijos – medinis karkasas. Naudojant šias konstrukcijas, erdvės gali būti lanksčiai planuojamos ir perplanuojamos ateityje. Medinių elementų santykinis lengvumas leidžia surinkti grindų ir sienų dalis gamykloje ir atgabenti į statybvieta, smarkiai sutrumpinant reikalingą statybų laiką. Surenkamųjų elementų montavimas reiškia, kad pastato konstrukcijos gali būti suprojektuotos taip, kad būtų maksimaliai padidintas energinis naudingumas, nes atskiri komponentai atidžiai ir tiksliai sukonstruojami gamykloje.

Aukštų denginiui naudojamos kryžmai sluoksniuotos medienos (angl. Cross Laminated Timber) plokštės, atremtos ant medžio sijų. Karkasinio rėmo tvirtumas pasiekiamas įstrižai sumontuotomis standžiomis jungtimis su kolonomis. Tinkamai apdirbta medžiaga pasižymi dideliu atsparumu ugniai, tačiau, lyginant su tradicinėmis daugiaaukščių statybinėmis medžiagomis – plieniu ir betonu, yra keliolika kartų lengvesnė.

Laiptų konstrukcijos medinės, liftų šachtų konstrukcijos – gelžbetonis.

Prie didesnio pastato tvarumo prisideda apželdinto pastato stogui panaudota inovatyvi saulės modulių sistema, kurios balastui tarnautų substrato ir augalų svoris. Patys elementai būtų pakelti virš augmenijos ir išdėstyti atitinkamais tarpais, kad saulės šviesos kiekis būtų optimalus tiek augalams, tiek saulės elementų maksimaliam efektyvumui.

Virš uždaros „aikštės“ erdvės suprojektuotą stiklo stogą laiko montuojamas plieno karkasas.

Gargždų turgaus interjero sprendimai

Gargždų turgaus interjero dizaine pagrindinės naudojamos medžiagos – medis, stiklas, metalas, akmuo, betonas.

Pagrindiniu interjero akcentu tampa įstiklinta aikštė ir istorinės gatvės atvaizdavimas natūralaus akmens danga, kuri pereina iš lauko į vidų, apjungdama erdves esančias lauke, ir viduje. Turgaus interjere naudojamos natūralios, šiltų atspalvių medžiagos. Sienos, kolonos, lubos iš medžio apdailos, prekybinėms erdvėms naudojamas baltas tinkas. Kiekviena prekyvietė pagal poreikius gali įsirengti patalpas norimu dizainu jeigu yra poreikis. Grindų danga įvairi – poliruoto betono, parketlenčių, plytelių, akmens. Visos prekyvietės erdvės yra transformuojamos, pagal poreikius galima didinti arba mažinti pardavimui reikalingas patalpas.

2.2.4. Esminiai statinio reikalavimai

1. Mechaninis atsparumas ir pastovumas. Šis esminis statinio reikalavimas įgyvendinamas parenkant tinkamas konstrukcines priemones ir technologijas, plačiau aprašyta skyrelio nr. 2.2.3 skiltyje „Gargždų turgaus konstrukciniai sprendimai“.

2. Gaisrinės saugos reikalavimai. Statinys projektuojamas laikantis reglamentuotų (Statybos techninių reikalavimų reglamentas STR 2.01.01(2):1999 „Esminiai statinio reikalavimai. Gaisrinė sauga“, 1999) nurodymų ir reikalavimų.

Naudojamos specialiomis priemonėmis impregnuotos ir apdirbtos medinės konstrukcijos.

Turgavietėje suprojektuotos 4 evakuacinės laiptinės. Pagrindiniai evakuacijos keliai iš antro aukšto yra du. Šie keliai veda iš turgavietės laiptinės tiesiogiai į lauką. Iš požeminės automobilių stovėjimo aikštelės evakuacija galima laiptinėmis ir automobilių rampa.

Numatoma įrengti gaisro aptikimo ir signalizavimo sistemas, parenkant optimalią jų kategoriją remiantis GAS reglamentavimu (Gaisro aptikimo ir signalizavimo sistemų projektavimo ir įrengimo taisyklės, 2007).

Prie pastato numatomas privažiavimas gaisrinei technikai iš J. Basanavičiaus g. ir P. Cvirkos g.

3. Higiena, sveikata ir aplinka.

Projekte taikomi reglamento STR 2.01.01(3):1999 (Techninių reikalavimų statybos reglamentas STR 2.01.01(3):1999 "Esminiai statinio reikalavimai. Higiena, sveikata, aplinkos apsauga", 1999) reikalavimai. Nenaudojamos žmogaus sveikatai kenksmingos medžiagos. Projektuojamame pastate užtikrinamas dirbtinis ir natūralus vėdinimas, kokybiško vandens tiekimas, pagal normatyvus atitinkantis temperatūros ir drėgmės režimas, nuotekų šalinimas, patalpų šildymas.

4. Sauga ir galimybė patekti į statinį naudojimo metu. Gargždų turgus projektuojamas remiantis LR galiojančiais reglamentais (Statybos techninis reglamentas STR 2.01.01(4):2008 „Esminis statinio reikalavimas „Naudojimo sauga“, 2007) ir su jais susijusiais dokumentais. Statiniuose užtikrinama saugi aplinka, projektuojant atsižvelgta į tai, kad būtų galima išvengti nelaimingų atsitikimų. Visi paviršiai yra lygūs, nėra aštrių atsikišimų. Statinyje užtikrinami reikalavimus atitinkantys laiptų maršai, aikštelės ir t.t. Sklype dangos projektuojamos su šiurkščiais paviršiais, kad būtų išvengta paslydimų. Projektuojami nuolydžiai neviršija normatyviniu reikalavimų.

5. Apsauga nuo triukšmo. Statinys suprojektuotas taip, kad garsas nekeltų neigiamo poveikio šalia esančių žmonių sveikatai. Pastato atitvarinės konstrukcijos užtikrina norminę garso izoliaciją, apsaugo nuo išorės triukšmo ir užtikrina akustinį komfortą.

6. Energijos taupymas ir šilumos išsaugojimas. Pastato ir sklypo poreikiams naudojama atsinaujinančių šaltinių energija iš ant stogo įrengtos saulės elektrinės. Šildymui naudojamas geotermiškas šildymas. Pastato išorinės sienos konstrukcijos atitinka A+, A++ energetinio naudingumo klases.

7. Tvarus gamtos išteklių panaudojimas. Statinių statybai naudojamos kuo mažiau aplinkai ir žmonėms neigiamą poveikį keliančios medžiagos. Visos naudojamos medžiagos gali būti perdirbtos antram panaudojimui. Projekte naudojami atsinaujinantys energijos šaltiniai – saulės elektrinė.

2.3. Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinio projekto rezultatų įvertinimas

Parengtas naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas, apjungiantis visų tyrimų etapų rezultatus:

1. Eksperimentiniame projekte turgaus teritorija ir pats turgus kuriamas kaip viešoji erdvė, kuriame apjungiamos įvairių žmonių poreikius tenkinančios skirtingos funkcijos. Pagrindinė turgavietės veikla apjungiama su naujomis funkcijomis: bendruomenės centru, maitinimu ir renginių organizavimu, paslaugų teikimu. Sukuriamos multifunkciškos, universalios erdvės, kurios pritaikytos pagal bendruomenės poreikius gali keistis ar būti panaudotos ne prekybos funkcijai. Funkcinė įvairovė ne tik suteikia teritorijai ir pačiam turgui gyvybingumo, bet ir pritraukia savo išskirtinumu ir turistų dėmesį.
2. Projektuojamoje teritorijoje atkuriamas miesto istorinis-kultūrinis identitetas, panaudojant istorinės gatvės ir turgaus aikštės motyvus kartu išsaugomas ir stiprus ryšys su esama aplinka. Suprojektuotas naujas Gargždų turgus prisideda prie miesto architektūrinio identiteto kūrimo, apjungia sena ir nauja miesto architektūrą.
3. Suprojektuotas turgus atsižvelgiant į universalų dizaino idėją, visos erdvės tiek lauko, tiek vidaus universalios ir prisitaikant prie poreikių ir ateityje vykstančių pasikeitimų, galėtų būti transformuojamos į tuo metu reikalingas funkcijas. Visos erdvės gali būti lengvai sumažinamos arba padidintos priklausomai nuo poreikių.
4. Turgavietės sklypo teritorija suprojektuota taip, kad būtų sukuriama nauji gamtiniai ryšiai, kurie galėtų turėti tęstinumą su ateityje keičiančiomis aplinkinėmis teritorijomis. Projekto metu sukuriamą gamtai artima atmosfera.
5. Turgavietei pritaikomi tvarios regeneracijos principai – tvarių medžiagų naudojimas, energiją taupantis dizainas, vandens taupymo strategijos, atliekų mažinimas, specifinės vietos identiteto išsaugojimas.

Išvados

1. Atlikti literatūros ir antrinių šaltinių tyrimai, apibendrinta viešosios erdvės ir turgavietės samprata, raida, funkcijos, elementai ir tipologija. Išsiaiškinta, kad sukurtume sėkmingą viešąją erdvę, kuri teiktų didelę naudą, projektuojant svarbu atsižvelgti į šias keturias savybes: prieinamumas ir ryšiai, patogumas ir estetika, veiklų įvairovė, bendruomeniškumo skatinimas. Nustatyta, kad vietos miesto turgavietės atkūrimas yra būtinas siekiant išsaugoti miesto paveldo vertybes, kurios atlieka svarbų vaidmenį. Kad sukurtume sėkmingą turgavietę reikia atsižvelgti į kuriamo turgaus fizinės, socialinės–kultūrinės ir ekonominės savybes. Nustatyta, kad turgus kaip viešoji erdvė turi daug privalumų, tokių kaip: bendruomeniškumo skatinimas, sveikatos gerinimas, ekonominė gerovė, gyvybingos viešosios erdvės sukūrimą ir miesto apylinkių atnaujinimą. Išsiaiškinta, kad sėkmingą turgavietę kaip viešąją erdvę galime sukurti apjungiant sėkmingos viešosios erdvės ir turgavietės kūrimo principus: įvairūs naudojimo būdai ir veikla, universali aplinka, prieinama visiems, vietos specifikos išsaugojimas, istorinio-kultūrinio identiteto išsaugojimas, išlaikomas ryšys su aplinka, ekonomikos skatinimas, tvarus dizainas, bendruomeniškumo skatinimas. Neatsiejama projektavimo dalimi tampa tvaraus dizaino panaudojimas. Nustatyta, kad regeneracinis dizainas yra pagrindas atkurti arba palikti ką nors geresnės būklės, siekiant panaikinti esamą žalą ir tai darant užtikrinti, kad mūsų sistemos neprarastų savo savybių ir galėtų toliau atitikti ateities reikalavimus.
2. Išanalizavus jau pateiktus pasiūlymus Gargždų turgaus pertvarkymui, bei užsienio gerosios praktikos objektus, galime išskirti pagrindinius aspektus, kurie gali būti pritaikyti kuriant viešąją erdvę ir naujos koncepcijos turgų: didelis dėmesys vietos identitetui, kultūrai ir istorijai, inovatyvios ir tvarios medžiagos bei sprendiniai, darnumo užtikrinimas, naujų funkcijų prijungimas, bendruomenės įsitraukimo užtikrinimas. Įgyvendinus šiuos aspektus turgus gali tapti gyva socialine erdve, kuri gali būti naudojama skirtingu paros metu, joje galima ne tik apsipirkti, bet ir praleisti laiką, bendrauti su šeima, draugais, bendruomene, tai tarsi miesto centrinis taškas, kur susipina įvairios veiklos ir žmonės.
3. Remiantis nagrinėtomis temomis ir gautais rezultatais parengtas viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose hipotetinis modelis, kuriame nurodyti pagrindiniai formavimo principai, kurie suskaidyti į fizinės, socialinės-kultūrinės ir ekonominės savybes, šios savybės naudojamos atsižvelgiant tvarios regeneracijos idėją.
4. Atlikti empiriniai tyrimai patikslino hipotetiniame modelyje apsibrėžtą viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose formavimui iškeltus projektavimui parinktus įrankius ir patvirtino išsikeltas hipotezes. Ištirtos Gargždų turgaus esamos problemos, išnagrinėtos vizijos, potencialas, galimybės, artimi pagal funkciją objektų pavyzdžiai ir papildytas hipotetinis modelis. Nustatyta, kad dabartinė turgavietė neatitinka šiuolaikinių naudotojų ir vartotojų poreikį. Turgavietėse turi būti priimtina, visapusiškai į vartotoją orientuota aplinka, sukurta funkcinė įvairovė, estetiška, patogi, saugi aplinka, kuri skatintų sveikatingumą, gerą savijautą, keltų geras emocijas. Turgus privalo, būti ne tik patrauklus, bet ir atspindėti miesto kultūrą ir identitetą. Nustatyta, kad siekiant išsaugoti miesto identitetą, daugiausiai dėmesio reikėtų skirti išplanavimui, išdėstymui, formai, gatvių tinklui, funkcijų įvairovei. Labiausiai dominuojanti medžiaga – medis, akmuo, plytos. Išsiaiškinta, kad siekiant atkurti teritorijos patrauklumą, gyvybingumą, identitetą, ryšį su gamta, aplinka, tinkama naudoti tvarią regeneraciją, tai suteikia

išskirtinę galimybę, vystant naują vietą sukurti originalią, įtraukiančią, atsinaujinančią, tvarią ir įdomią erdvę.

5. Nustatyta, kad analogiškuose projektuose didelis dėmesys skiriamas aplinkai ir stengiamasi išlaikyti, išsaugoti miesto kultūros, istorijos ypatumus. Pastebėta, kad stengiamasi naudoti panašius, vyraujančius aplinkoje medžiagiškumus, parenkamos su aplinka derančios, panašios spalvų paletės. Pasirinktuose analogiškuose projektuose naudojami aplinkai būdingi, besikartojantys elementai. Visais nagrinėtais atvejais istoriniai elementai, medžiagiškumas, formos, spalviškumas, persikelia ir į vidaus konstrukcijas, išplanavimą, interjero detales, taip sustiprinant istorinį kontekstą dar labiau. Visuose nagrinėtuose variantuose integruoti atsinaujinantys energijos šaltiniai, ant stogų, languose, kuriama energija ne tik patenkina savo poreikius, bet ir sukuria papildomos žalios energijos. Svarbu užtikrinti universalų dizainą, kad ateityje erdvės galėtų būti atnaujintos, pertvarkytos. Didelis dėmesys skiriamas gamtinių elementų integravimui. Svarbu integruoti žaliosios infrastruktūros elementus, išlaikomas dėmesys kultūrai, kokybiškai aplinkai, bendruomenės kūrimui. Kuriamas jautrus požiūris į aplinką.
6. Sudarytas koncepcinis modelis, kuriame hipotetinio modelio duomenis papildė empiriniuose tyrimuose gauti detalesni rezultatai. Koncepcinis modelis susideda iš fizinių, socialinių-kultūrinių ir ekonominių savybių, kurios naudojamos atsižvelgiant tvarios regeneracijos idėja.
7. Remiantis atlikta teritorijos esamos būklės analize ir koncepciniu modeliu, kuriame išskirtos pagrindinės fizinės, socialinės-kultūrinės, ekonominės ir tvarios regeneracijos savybės parengtas viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas. Suprojektuota teritorija sukuria naujos koncepcijos turgavietę, kurioje apjungiamos senos tradicijos su naujomis, kurios atliepia šių dienų ir ateities kartų poreikius. Sukurtas projektas remiantis tvarumo idėjomis.

Literatūros sąrašas

1. Abastos Market / Studio Metamorphosis (2023) ArchDaily [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://www.archdaily.com/1002014/abastos-market-studio-metamorphosis>
2. Adelaide Central Market Arcade redevelopment – Market Square.Woods Bagot [žiūrėta 2023-09-20]. Prieiga per internetą:<https://www.woodsbagot.com/projects/adelaide-central-market-arcade-redevelopment-market-square/>Literatūros šaltinis
3. Ahsan, S. M. R. (2012). Urban regeneration for sustainable economic growth: The study of Boro Bazaar in Khulna, Bangladesh. Journal of Social and Development Sciences. Vol. 3 (4), pp. 111-122.
4. Aistratovaitė-Kurtinaitienė, I. (2015). Aikštė kaip urbanistinės erdvės tipas. tarp socialinės funkcijos ir erdvių dimensijų. Vilnius: Acta Academiae Artium Vilmensis
5. Aristotle. (351). Ethics and Politics. [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books/about/Politics.html?id=yGsMAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=kp_read_button&hl=en&newbks=1&newbks_redir=0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
6. Arnatkevičiūtė, L. (2010). Turgaus kaita: Nuo tradicinio iki e. turgaus. Acta humanitarica universitatis Saulensis [žiūrėta 2023-09-24]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/29130>
7. Baltic Station Market / KOKO architects (2017) ArchDaily [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://www.archdaily.com/881525/baltic-station-market-koko-architects>
8. Bokmota, T., ir Šabanovas S. (2018) Vilniaus miesto viešųjų erdvių sistema [žiūrėta 2023-10-05]. Prieiga per internetą: <https://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/geologija-geografija/article/view/3889/2688>
9. Bond, R. Public spaces, safety and security: boosting our wellbeing (s.a.) [žiūrėta 2023-12-18]. Prieiga per internetą:<https://www.arup.com/perspectives/public-spaces-safety-and-security-boosting-our-wellbeing>
10. Budginas, R. (2020) UAB "Gargždų turgus" strategija 2020-2030m. [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: <https://www.gargzduturgus.lt/wp-content/uploads/2021/07/Garg%C5%BEd%C5%B3-turgaus-2020-2030-m.-strategija.pdf>
11. Buivydas R., (2010). Viešųjų erdvių transformacija Lietuvos miestuose. Vilniaus Gedimino technikos universitetas. [žiūrėta 2023-09-24]. Prieiga per internetą: http://litlogos.eu/L66/Logos66_132_141_Buivydas.pdf
12. Butkus, T. S. (2009). Urbanistinė stigma: Miesto viešoji erdvė. [žiūrėta 2023-09-22]. Prieiga per internetą: <https://www.varioburnos.com/up/articles/2009.pdf>
13. Carr, S., Francis, M., Rivlin, G., L., Stone, A., M., (1992) Public space, Cambridge University Press.
14. Carmona, M. (2019). Principles for public space design, planning to do better. URBAN DESIGN International, 24(1), 47–59. [žiūrėta 2023-09-22]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3>
15. Carmona, M. (2003). Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design (3-iasis leid.). Routledge [žiūrėta 2023-09-24]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781315158457>
16. Čaikauskas, G., (2019). Viešosios erdvės: istoriniai atspindžiai ir kaita. [žiūrėta 2021-10-20]. Prieiga per internetą: <https://sa.lt/viesosios-erdves-istoriniai-atspindziai-ir-kaita/>
17. Designing buildings (2022) Regenerative design [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Regenerative_design
18. Duany, A., Speck, J. Ir Lydon, M. (2004) The Smart Growth Manual. [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=ESjbAgAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

19. Dumitrescu, L., Bliuc, I., Baran, I., Pescaru R., A., ir Parincu, P., D. (2022) Regenerative design - general principles and implementation strategies in building design [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/371459812_Regenerative_Design_General_Principles_and_Implementation_Strategies_in_Building_Design
20. Eck, V., E., Melik, V., R., ir Schapendonk, J. (2020) Marketplaces as Public Spaces in Times of The Covid-19 Coronavirus Outbreak: First Reflections. [žiūrėta 2023-10-30]. Prieiga per internetą: <https://ideas.repec.org/a/bla/tvecsg/v111y2020i3p373-386.html>
21. Europos komisija (2021) Green infrastructure [žiūrėta 2023-10-15]. Prieiga per internetą: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/green-infrastructure_en
22. Gargždų krašto muziejus (s.a.) [žiūrėta 2023-12-12]. Prieiga per internetą: <https://www.gargzdumuziejus.lt/>
23. Gargždų miesto istorija (2022) (s.a.) [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://klaipedos-r.lt/istorija/gargzdu-miesto-istorija/>
24. Gehl, J. (2010). Cities For People. Washington - Covelo - London: Island Press.
25. Ghapar, M., Zakariya, K., ir Harun, N. Z. (2014, lapkričio 11). Regeneration for sustainable marketplace: A literature review. [žiūrėta 2023-09-22]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/275953303_Regeneration_for_sustainable_market_place_a_literature_review
26. Green infrastructure Ontario Coalition (s.a.) Green Infrastructure: Overview Prieiga per internetą: <https://greeninfrastructureontario.org/what-is-green-infrastructure/>
27. Grunskis, T. (2013). Miesto viešųjų erdvių sistemos samprata ir formavimo modeliai. Vilnius: VDA Architektūros katedra. [žiūrėta 2023-09-19]. Prieiga per internetą: https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_71/Acta_71_08_T_Grunskis_127_138p.pdf
28. Gūtmane, H., Pužulis, A., Šķinķis, P., Geldof, M., ir Spiriajevas, E. (2020) Nuo degradacijos iki regeneravimo: Miestų atnaujinimo ir atgimimo vadovas [žiūrėta 2021-10-25]. Prieiga per internetą: http://www.ezeruzeme.lv/wpcontent/uploads/2020/03/LT_Nuo_degradacijos_iki_regeneravimo_03.17.pdf
29. Halės turgavietės rekonstrukcija - Archmap. (s.a.) [žiūrėta 2023-12-18]. Prieiga per internetą: <http://archmap.lt/lt/objektai/hales-turgavietes-rekonstrukcija/>
30. Halės turgus - Vikipedija. (s.a.) [žiūrėta 2023-12-18]. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Hal%C4%97s_turgus
31. Ifyalem, K., J. (2023) The regenerative design approach in building construction [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: <https://www.linkedin.com/pulse/regenerative-design-approach-building-construction-ifyalem->
32. Jacobs, J. (1992). The death and life of great American cities (Vintage Books ed). Vintage Books.
33. Jakovlevas-Mateckis, K. (2013). Miesto centro naujų viešųjų erdvių – pėsčiųjų gatvių ir zonų – kūrimo kai kurie aspektai. Urbanistika Ir Architektūra, 36(4), 252–263. [žiūrėta 2023-09-24]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3846/20297955.2012.752928>
34. Jewish Gen Kahila Links (s.a.) [žiūrėta 2024-02-04]. Prieiga per internetą: <https://kehilalinks.jewishgen.org/gargzdai/mapcomparisons360.htm>.
35. Kapočiūtė, G., Kazlauskas, I., ir Znutaitė G. (2020). Žalioji infrastruktūra. [žiūrėta 2024-02-04]. Prieiga per internetą: https://data.kurklt.lt/wp-content/uploads/2023/04/201214_Klausymai-Seime.pdf
36. Kavaliauskienė, A. (2011). Turgaus tradicija lietuvių kultūroje (XIX a. Pab. - XX a. Pr.). Kūrybos erdvės [žiūrėta 2023-09-25]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/32710>
37. Klimka, L.. Apie mugių kilmę ir reikšmę. (2013, rugsėjo 18). lrt.lt. [žiūrėta 2023-09-25]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/25503/libertas-klimka-apiemugiu-kilme-ir-reiksme>

38. Lazauskienė, A. (2018). Turgūs Lietuvos miestuose ir miesteliuose tarpukariu. *Nemunas*, 7, 32–35.
39. Lefebvre, H., (1974) *The Production of Space* [žiūrėta 2023-10-15]. Prieiga per internetą: https://monoskop.org/images/7/75/Lefebvre_Henri_The_Production_of_Space.pdf
40. Lietuvos dizaino forumas (2019) *Tvaraus dizaino gidas* [žiūrėta 2023-10-15]. Prieiga per internetą: https://issuu.com/dizainosavaite/docs/tvaraus_dizaino_gidas?utm_medium=referral&utm_source=www.dizainoforumas.lt
41. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (Suvestinė (2023-04-01 - 2023-12-31)) (s.a.) [žiūrėta 2023-10-25]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.23069/asr>
42. Madanipour, A., (2003). *Public and Private Spaces of the city*. [žiūrėta 2023-10-27]. Prieiga per internetą: <https://www.petkovstudio.com/bg/wp-content/uploads/2017/03/public-and-private-spaces-of-the-city-ali-madanipour.pdf>
43. *Made in Vilnius* (2023) „Paupio turgus“ atsinaujino: tapo didesnis (s.a) [žiūrėta 2023-12-18]. Prieiga per internetą: <https://madeinvilnius.lt/maistas/paupio-turgus-atsinaujino-tapo-didesnis/>
44. Malmö Saluhall / Wingårdh Arkitektkontor AB. (2016) *ArchDaily* [žiūrėta 2023-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.archdaily.com/870949/malmo-saluhall-wingardh-arkitektkontor-ab>
45. *Manifesto Market Andel / CHYBIK + KRISTOF* (2021) *ArchDaily* [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://www.archdaily.com/985267/manifesto-marke-andel-chybi-plus-kristof>
46. Marčėnaitė, N. (2018) *lrytas.lt* (s.a.) [žiūrėta 2023-12-18]. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/stilius/karamele/2018/09/01/news/i-stilinga-siautuli-turguje-isisuko-ir-zavingoji-nomeda-marcenaite-7430964>
47. Mažeikis, G. (2005). Lietuvos turgaus viešuma ir funkcijos. *Lietuvos etnologija* [žiūrėta 2023-09-24]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/937>
48. *mugė—Visuotinė lietuvių enciklopedija*. (s.a.) [žiūrėta 2021-10-21]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/muge/>
49. Potseshkovskaya, I., V., ir Soroka, A., N. (2021) *Revitalization of urban industrial areas based on sustainable development principles* [žiūrėta 2021-10-25]. Prieiga per internetą: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2021/42/e3sconf_ti2021_08012/e3sconf_ti2021_08012.html
50. Priscilla, P. (2022). *A (Market) Place for Everyone. Publication- Project For Public Spaces*. [žiūrėta 2023-09-24]. Prieiga per internetą: <https://www.pps.org/article/a-market-place-for-everyone>
51. *Project for Public Spaces. What Makes a Successful Place?* [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: <https://www.pps.org/article/grplacefeat>
52. PUPA. (2023). *Gargždų centro urbanistinė koncepcija*. [žiūrėta 2023-09-28]. Prieiga per internetą: <https://pu-pa.eu/tyrimai/#Garg%C5%BEdo-centro-urbanistines-koncepcijos-bukletas>
53. *revitalizacija- Visuotinė lietuvių enciklopedija*. (s.a.) [žiūrėta 2021-10-25]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/revitalizacija/>
54. *Romos forumas - Visuotinė lietuvių enciklopedija*. (s.a.) [žiūrėta 2021-10-21]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/romos-forumas/>
55. Rukayah, R., S., Bharoto, ir Malik, A (2012). *Bazaar in urban open space as contain and container. Case study: Alun-alun Lama and Simpang Lima Semarang, Central Java, Indonesia. Procedia – Social and Behavioural Sciences*, Vol. 50, pp. 741-755. Elsevier Ltd.
56. Rukayah, R., S., Bharoto, ir Malik, A. (2012). *Cycle of Informal Traders, a Tradition that does not Require a Building from Practice-research-to Practice* [žiūrėta 2023-10-25]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813043899>

57. Saint Dizier's Market / Studiolada (2023) ArchDaily [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://www.archdaily.com/1007805/saint-diziers-market-studiolada>
58. Seleneis, V. (2018) Seniausio miesto turgaus, Kalės turgaus istorija. [žiūrėta 2023-12-18]. Prieiga per internetą: <https://madeinvilnius.lt/vilniaus-istorija/vilniaus-miesto-studija/seniausio-miesto-turgaus-hales-turgaus-istorija/>
59. Stackt Market. (2019). Archello [žiūrėta 2023-09-28]. Prieiga per internetą: <https://archello.com/project/stackt-market>
60. Stacionariųjų gaisrų gesinimo sistemų projektavimo ir įrengimo taisyklės, (2016). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9086d3a0b4ba11e59010bea026bdb259>
61. Statybos techninis reglamentas STR 2.01.01(4):2008 "Esminis statinio reikalavimas "Naudojimo sauga", (2007). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.312183>
62. Statybos techninis reglamentas STR 2.01.01(5):2008 "Esminis statinio reikalavimas "Apsauga nuo triukšmo", (2008). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.316520>
63. Statybos techninių reikalavimų reglamentas STR 2.01.01(2):1999 "Esminiai statinio reikalavimai. Gaisrinė sauga", (1999). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.96037/asr>
64. Šešelgis, K. Miestų raida: sąlygos ir rezultatai Vilnius : Technika, 1996
65. Tainan Market / MVRDV (2022) ArchDaily [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://www.archdaily.com/997413/tainan-market-mvrdv>.
66. Targ Blonie Market / Aleksandra Wasilkowska Architectural Studio. (2022) ArchDaily [žiūrėta 2023-09-22]. Prieiga per internetą https://www.archdaily.com/1000251/targ-blonie-market-aleksandra-wasilkowska-architectural-studio?ad_source=search&ad_medium=projects_tab
67. Tiškus, G. (2015). Lietuvos miestų aikščių reprezentatyvumo istorinė samprata. Mokslas - Lietuvos ateitis [žiūrėta 2023-09-25]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/67903>
68. turgaus aikštė—Visuotinė lietuvių enciklopedija. (s.a.) [žiūrėta 2021-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/turgus/>
69. turgus—Visuotinė lietuvių enciklopedija. (s.a.) [žiūrėta 2021-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/turgus/>
70. UNESCO (s.a.) Marketplace For World Heritage. [žiūrėta 2023-10-25]. Prieiga per internetą: <https://whc.unesco.org/en/marketplace/>
71. UN-Habitat (2020). Public space site-specific assessment: Guidelines to achieve quality public spaces at neighbourhood level. [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: <https://unhabitat.org/public-space-site-specific-assessment-guidelines-to-achieve-quality-public-spaces-at-neighbourhood>
72. We love Lithuania (2023) Kelių šimtmečių Lietuvos istorija Gargžduose (s.a.) [žiūrėta 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://welovelithuania.com/keliu-simtmeciu-lietuvos-istorija-gargzduose/>
73. Whyte, W. H. (2010). The social life of small urban spaces (7. print). Project for Public Spaces
74. Worlds Health Organization (2020) (s.a) [žiūrėta 2023-12-18]. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/>
75. Zakariya, K., ir Harun, N., Z. (2014). Regeneration for sustainable marketplace: a literature review [žiūrėta 2023-10-05]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/275953303_Regeneration_for_sustainable_marketplace_a_literature_review
76. Zukin, S., (1996). The Cultures of Cities. [žiūrėta 2023-09-30]. Prieiga per internetą: [žiūrėta 2023-10-08]. Prieiga per internetą: <https://www.scribd.com/doc/315412654/Sharon-Zukin-The-Cultures-of-Cities-Blackwell-1995>

Priedai

1 priedas. Visuomenės apklausos anketos pavyzdys

Sveiki,

Esu Gintarė Pociūtė, KTU vientisųjų architektūros magistro studijų studentė. Šiuo metu rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas“. Šios anketos tikslas yra išsiaiškinti viešosios erdvės ir Gargždų turgaus vizijos galimybes siekiant sukurti funkciškai įvairių, saugų, bendruomeniškumą ir žmonių sveikatingumą skatinantį projektą.

1. Pažymima, jog Jūsų dalyvavimas yra savanoriškas. Jei nuspręsite dalyvauti šioje apklausoje, galite betkada pasitraukti, Jūsų atsakymai bus konfidencialūs ir rezultatai bus analizuojami apibendrinta forma.
2. Apklausa yra visiškai anoniminė, joje nebus jokios informacijos, kuri Jus identifikuotų, siekiant apsaugoti Jūsų konfidencialumą.

Jūsų atsakymai man yra labai svarbūs išsamiems tyrimo rezultatams pasiekti. Iš anksto dėkoju už Jūsų sugaištą laiką. Anketos duomenys bus naudojami tik mokslo tikslais rengiant magistro tezę „Viešosios erdvės ir naujos koncepcijos turgaus Gargžduose eksperimentinis projektas“

1) Jūsų lytis? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Moteris
- ☐ Vyras
- ☐ Nenoriu nurodyti

2) Koks jūsų amžius? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Iki 18
- ☐ Nuo 19 iki 25
- ☐ Nuo 26 iki 40
- ☐ Nuo 41 iki 65
- ☐ Nuo 66

3) Kokia jūsų veikla? (Galimas daugiau nei vienas atsakymas).

- ☐ Moksleivis (-ė)
- ☐ Studentas (-ė)
- ☐ Dirbantis (-i)
- ☐ Pensininkas (-ė)
- ☐ Kita.....

4) Kokiame mieste/miestelyje gyvenate? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Gargžduose
- ☐ Klaipėdoje
- ☐ Dauparuose
- ☐ Vėžaičiuose
- ☐ Kvietiniuose
- ☐ Dviluose

- ☐ Kuliuose
- ☐ Maciuičiuose
- ☐ Kita.....

5) Kaip dažnai lankotės Gargždų turguje? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Kiekvieną dieną
- ☐ Kelis kartus per savaitę
- ☐ Kelis kartus per mėnesį
- ☐ Kelis kartus per metus
- ☐ Turguje išvis nesilankau

6) Ar esate patenkinti dabartine esama Gargždų turgaus aplinka? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Taip, labai
- ☐ Vidutiniškai, galėtų būti ir geriau
- ☐ Esama turgaus aplinka man nepatinka

7) Jeigu pažymėjote, kad nesate patenkinti, dabartine esama Gargždų turgaus aplinka trumpai aprašykite kodėl?

- ☐ Įrašyti atsakymą.....

8) Kaip manote, ar turgaus esama aplinka ir išvaizda lemia jūsų apsilankymo dažnumą Gargždų turguje? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau

9) Dėl kokių priežasčių lankotės Gargždų turguje? (Galimas daugiau nei vienas atsakymas).

- ☐ Ekologiškų produktų
- ☐ Prekių gyvūnams
- ☐ Sezoninių produktų
- ☐ Rūbų
- ☐ Gėlių
- ☐ Pigesnių prekių
- ☐ Socialinio bendravimo
- ☐ Kita.....

10) Kaip manote ar Gargždų turguje reikalinga viešoji erdvė, kurioje galėtumėte leisti savo laiką su šeima, susitikti su draugais, ilsėtis, ne tik apsipirkti? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Tikrai ne
- ☐ Nežinau

11) Ar lankytumėtės Gargždų turguje dažniau, jei jame atsirastų papildomos veiklos, paslaugos – poilsio zonos, aktyvios lauko erdvės, erdvės renginiams, kavinės/restoranai, gurmaniškos krautuvėlės, kulinariniai užsiėmimai ir t.t.? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

- ☐ Tikrai taip
- ☐ Tikrai ne

☐ Nežinau

12) Išreikšite savo nuomonę kokios papildomos veiklos, paslaugos būtų reikalingos Gargždų turguje, ir jo teritorijoje, kad Jus paskatintų dažniau apsilankyti?

☐ Įrašyti atsakymą.....

13) Ko, Jūsų manymu, trūksta Gargždų miesto turgui ir jo esančioje teritorijoje, jog jis būtų patrauklus ne tik miesto gyventojams, bet ir miesto lankytojams įvairiu paros metu? (Galimas daugiau nei vienas atsakymas).

☐ Funkcinės įvairovės

☐ Poilsio zonos (suoliukų/gultų, lauko kavinių ir t.t.)

☐ Estetinės išvaizdos

☐ Saugumo

☐ Apšvietimo

☐ Žaliųjų plotų

☐ Aktyvių veiklų zonos

☐ Kita.....

14) Ar Gargždų turgaus teritorijoje jaučiatės saugūs? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

☐ Taip

☐ Ne

☐ Jaučiuosi saugiai tik dienos metu

15) Kas Jūsų manymu priverčia jaustis saugiai tam tikroje lauko erdvėje? (Galimas daugiau nei vienas atsakymas)

☐ Apšvietimas

☐ Estetiška, sutvarkyta aplinka

☐ Didesnis žmonių kiekis toje erdvėje

☐ Veikiančios tam tikros paslaugos

☐ Išvystyta infrastruktūra

☐ Kita.....

16) Kaip manote, ar būtų naudinga Gargždų turguje integruoti bendruomenės centrą, kuriame vyktų įvairios veiklos ir užsiėmimai miesto bendruomenei tiek viduje, tiek lauke? (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

☐ Tikrai taip, būtų pritraukta įvairaus amžiaus žmonių, skatintų bendravimą, atsirastu daugiau veiklų kuriose būtų galima aktyviai įsitraukti.

☐ Ne, užtenka veiklų kiek yra ne turgaus teritorijoje.

☐ Nežinau, nesu tikras (-a)

17) Kaip manote, ar Gargždų turguje reikalingas poreikis, kad atsirastų daugiau ekologiškų, natūralių produktų, sveikatingumą skatinančių užsiėmimų, renginių? (Galimas daugiau nei vienas atsakymas).

☐ Tikrai taip, reikia daugiau ekologiškų, kokybiškų, ne tik maisto produktų, bet ir įvairaus asortimento.

☐ Tikrai taip, reikia sveikatingumą skatinančių užsiėmimų, renginių, susijusių su maistu ir sveika gyvensena.

☐ Tikrai ne, užtenka ekologiškų produktų pasirinkimo tiek kiek yra.

☐ Nereikalingi tokie užsiėmimai/renginiai.

☐ Nesidomiu sveika gyvensena.

18) Kaip manote, ar Gargždų turgus yra tinkamoje vietoje mieste? Pažymėkite taip arba ne ir galite įrašyti kuri vieta būtų tinkamiausia. (Pažymėkite tik vieną atsakymo variantą).

☐ Taip

☐ Ne

Jeigu pažymėjote atsakymą "ne", tai kuri vieta mieste Jūsų manymu būtų tinkamiausia?

☐ Įrašyti atsakymą.....

2 priedas. Turgaus darbuotojų apklausos anketos pavyzdys

1) Kokia lytis?

☐ Moteris

☐ Vyras

2) Koks Jūsų amžius?

☐ Iki 25

☐ Nuo 26 iki 35

☐ Nuo 36 iki 55

☐ Nuo 56 iki 64

☐ Nuo 65 iki 75

3) Kokia Jūsų veikla?

☐ Studentas (-ė)

☐ Dirbantis (-i)

☐ Pensininkas (-ė)

4) Kokiame mieste/miestelyje gyvenate?

5) Kiek laiko jau prekiaujate Gargždų turguje?

☐ Apie 2 metus

☐ Apie 5 metus

☐ Apie 10 metų

☐ Apie 15 metų

6) Ar esate patenkinti dabartinėmis darbo sąlygomis Gargždų turguje?

☐ Taip

☐ Vidutiniškai, galėtų būti ir geriau

☐ Ne

7) Kuo esate labiausiai nepatenkintas(-a) kalbant apie Gargždų turgaus darbo sąlygas?

8) Kas pagerintu Jūsų darbo sąlygas?

9) Kaip manote ar esama turgaus išvaizda ir aplinka lemia pirkėjų kiekį?

☐ Taip

☐ Žmonių kiekis priklauso nuo to kurioje turgaus vietoje prekiaujama

☐ Ne

10) Kokiu metu paros metu daugiausiai sulaukiate pirkėjų?

- ☐ Anksti ryte
- ☐ Per pietus
- ☐ Į darbo pabaigą

11) Kaip manote ar modernizavus turgų, įdiegiant inovatyvius sprendimus padidėtų Jūsų apyvarta?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Nežinau

12) Kokie žmonės pas Jus perka dažniausiai?

- ☐ Įvairaus amžiaus žmonės
- ☐ Jauno amžiaus žmonės
- ☐ Solidaus amžiaus žmonės
- ☐ Senyvo amžiaus žmonės

13) Kaip manote kas padidintų Jūsų apyvarta?

14) Kada Jūsų apyvarta didžiausia?

- ☐ Visada vienoda
- ☐ Turgaus dienomis
- ☐ Priklauso nuo oro sąlygų
- ☐ Šventiniu laikotarpiu
- ☐ Vasara

15) Kokia prekyba Jums yra priimtinesnė lauke ar viduje?

- ☐ Lauke
- ☐ Viduje
- ☐ Galėtų būti lauko erdvė transformuojama į uždarą
- ☐ Halėje
- ☐ Paviljone

16) Kaip manote ar papildomos funkcijos turguje pvz: kavinės, laisvalaikio, poilsio zonos, bendruomenės centras, restoranai, vaikų žaidimo erdvės pritrauktų daugiau lankytojų?

- ☐ Taip
- ☐ Nežinau
- ☐ Ne

17) Kaip manote ar reikia, kad turguje vyktų daugiau renginių?

- ☐ Taip, paskatintų didesnę prekybą
- ☐ Ne, turguje to nereikia
- ☐ Nesu tikras (-a)

18) Ar žmonės lankosi turguje tik apsipirkti ar ir pabendrauti?

- ☐ Taip, visada bendraujame kuriame bendruomenę
- ☐ Kalbina, tačiau nesiveliu į pokalbį
- ☐ Ne

3 priedas. Ekspertų klausimų anketos pavyzdžiai

1 grupė

- 1) Kaip manote, kokia turgaus koncepcija turėtų būti šiais laikais?
- 2) Kokio miesto turgus Jums yra kaip siektinas pavyzdys?
- 3) Ar sutinkate, kad turgus gali sustiprinti miesto identitetą, kultūrą? Kokiais būdais tai būtų galima pasiekti?
- 4) Ar yra artimiausiu planu numatoma Gargždų turgaus renovacija ar naujo turgaus statybos?
- 5) Ar turgaus apyvarta yra didėjanti ar mažėjanti? Kas įtakoja ?
- 6) Kaip manote, kuo Gargždų turgus yra pranašesnis už konkurencinius prekybos centrus?
- 7) Kaip manote, ar daug įtakos apyvartai turi turgaus darbo laikas?
- 8) Ar manote, kad kitoks darbo laikas pagerintu apyvartą?
- 9) Kaip manote, ar turgus yra geroje vietoje mieste, ar patogus susisiekimas?
- 10) Kaip manote, kokie didžiausi Gargždų turgaus trūkumai?
- 11) Ar turite susikūre strategiją koks turėtų būti Gargždų turgus? Kokia jos idėja?

2 grupė

- 1) Kaip manote, kuo yra panašus ir skiriasi tvarus dizainas nuo tvarios regeneracijos dizaino? (angl. Sustainability vs sustainable regeneration).
- 2) Kaip manote, kada yra tinkama naudoti regeneracijos metodą? Kokius aspektus reikėtų įsivertinti?
- 3) Kaip manote, ar tinkama naudoti regeneracijos metodą siekiant atkurti teritorijos patrauklumą, gyvybingumą, identitetą, ryšį su gamta, aplinka?
- 4) Kaip manote, kokie yra privalumai naudojant tvarios regeneracijos idėją? Kokia to nauda aplinkai, žmonėms, miestui?
- 5) Kokie Jūsų nuomone yra pagrindiniai tvarios regeneracijos metodai, principai?
- 6) Kaip manote, kokie iššūkiai kyla projektuojant regeneracinį dizainą? Į ką reikia labiausiai atsižvelgti?
- 7) Kokia Jūsų nuomonė apie egzistuojančius tvarios regeneracijos projektus Lietuvoje? Ar matomas trūkumas tokių projektų? Jei taip, tai kaip manote dėl kokių priežasčių?
- 8) Ar esate lankęsi užsienyje tvarios regeneracijos idėjas puoselėjančiame objekte, teritorijoje? Jei ne, tai galbūt turite projektą(-us), kuris(-ie) Jus žavi? Koks tai projektas(-ai)/teritorija(-os)? Dėl kokių priežasčių Jums patiko/patinka?

3 grupė

- 1) Kaip manote, kokie Gargžduose objektai yra reikšmingiausi miesto istorijai?
- 2) Kokie Jūsų nuomone, architektūros bruožai būdingiausi Gargždams?
- 3) Kaip manote, kokie elementai svarbiausi norint puoselėti miesto istoriją ir identitetą?
- 4) Ar Jūsų nuomone Gargždų turgus galėtų sustiprinti miesto identitetą?
- 5) Kam Jūsų nuomone reikėtų skirti daugiausia dėmesio projektuojant Gargždų turgų, siekiant išsaugoti miesto identitetą?

4 priedas. Sumažintas projekto grafinės dalies vaizdas

